

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**FARKLI TÜR LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN
ÖĞRENCİLERİN İNTERNET KULLANIM
DURUMLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURİ ERDEMİR

GAZİANTEP
HAZİRAN 2012

T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**FARKLI TÜR LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN
ÖĞRENCİLERİN İNTERNET KULLANIM
DURUMLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURİ ERDEMİR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

GAZİANTEP
HAZİRAN 2012

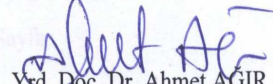
T.C
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**FARKLI TÜR LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN
İNTERNET KULLANIM DURUMLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)**

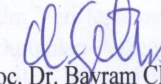
NURİ ERDEMİR

Tez Savunma Tarihi: 15.06.2012

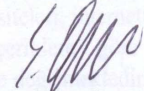
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylıyorum.

Doç. Dr. Bayram ÇETİN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

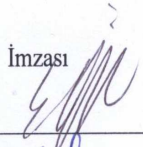
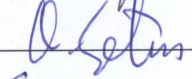

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Bayram ÇETİN

Yrd. Doç. Dr. Erhan TUNÇ

ÖZET

FARKLI TÜR LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN İNTERNET KULLANIM DURUMLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ)

ERDEMİR, Nuri

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

Haziran 2012, 164 Sayfa

Bu araştırmada farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin İnternet kullanım durumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerindeki 9 farklı lise türünde öğrenim gören öğrencilerden, her sınıf düzeyinden tesadüfi olarak seçilmiştir; 603'ü kız, 411'i erkek, toplam 1014 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından hazırlanan İnternet Kullanım Durumları Anketi'ne ek olarak "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın verileri betimsel istatistik, one-way ANOVA, LSD ve t-testi ile test edilmiştir. Araştırma sonucunda liselerde öğrenim gören öğrencilerin İnternet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyet, İnternet kullanımı, İnternet kullanım yeri, İnternet kullanım amacı, İnternet kullanım süreleri, İnternet kullanım zamanları, genel olarak kullandıkları internet siteleri, internette oynadıkları oyun türleri, İnternette karşılaştıkları olumsuz içeriklere göre öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak uygulayıcılara ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, İnternet Kullanımı, Lise Öğrencileri

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNET USING
CONDITIONS AND AGGRESSIVENESS LEVELS OF STUDENTS FROM
DIFFERENT KINDS OF HIGH SCHOOL

ERDEMİR,Nuri

M.A.Thesis, Department of Educational Sciences

Supervisor: Asist. Prof. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

June 2012, 164 Pages

In this study students in different types of high school were investigated about relationship between internet usage status and levels of aggression. Sample from nine different school types in districts of Gaziantep Şehitkamil and Şahinbey students were selected randomly from each grade 603 were female and 411 were male consists of a total of 1014 students. The tools used in data collection consisted of “Status of Internet Use Survey” created by the researcher and “Aggression Scale” developed by Kocatürk. Analysis of data were tested with one-way ANOVA, LSD and t-test. In conclusion of research, there has been a relationship between usage of internet and aggression level. Students’ aggression scale score have changed in a meaningful way by students’ gender, internet usage, internet usage location, purpose of internet usage, internet usage time, in general use internet sites, types of games played the internet, the negative content on the internet. The researchers and the practitioners were provided proposals based on the findings of the study.

Key words: Aggression, Internet Usage, High School Students

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, her geçen gün hızla gelişen ve önem kazanan İnternet kullanımı ile saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesinin eğitim öğretim sürecinin daha sağlıklı devam etmesi yolunda ailelere, öğrencilere, öğretmenlere ve ilgililere farklı bakış açısı kazandıracığı ve katkı sağlayacağı düşüncesiyle hazırlanmıştır.

Araştırmanın her aşamasında değerli fikir ve görüşleriyle yardımlarını bir an olsun esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek Lisans öğrenimim süresince bilgi ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Bayram ÇETİN'e, Yrd. Doç. Dr. Mehmet MURAT'a, Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI'ya, Yrd. Doç. Dr. Recep BİNDAK'a ve Arş. Gör. Ahmet BUĞA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tezin yazımında bilgi ve desteklerini esirgemeyen Bilişim Teknolojileri Öğretmeni Ahmet YILMAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Yine tezin hazırlanma sürecinde benden manevi desteklerini esirgemeyen annem, babam, kardeşlerime yürekten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eğitim öğretim hayatım boyunca benden maddi manevi desteklerini esirgemeyen abim Zeynel Abidin ERDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımın dolaylı olarak yeterince zaman ayıramadığım ve tezin yazımında bilgi ve desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Sümeyye ERDEMİR'e sevgilerimi sunuyorum.

Nuri ERDEMİR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Arka Planı.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3. Alt Problemler.....	4
1.4. Araştırmanın Amacı.....	5
1.5. Araştırmanın Önemi.....	6
1.6. Sayıtlar.....	6
1.7. Sınırlılıklar.....	7
1.8. Tanımlar.....	7
2. KAYNAK ÖZETLERİ	8
2.1. ERGENLİK.....	8
2.2. KURAMLARA GÖRE ERGENLİK DÖNEMİ.....	9
2.2.1. G. Stanley Hall'un Kuramına Göre Ergenlik.....	9
2.2.2. Psikoanalitik Kurama Göre Ergenlik.....	10
2.2.3. Öğrenme Kuramına Göre Ergenlik.....	11
2.2.4. Sullivan'ın Kuramına Göre Ergenlik.....	12
2.2.5. Lewin'in Kuramına Göre Ergenlik.....	13
2.2.6. Spranger'in Kuramına Göre Ergenlik.....	14

2.2.7. Erikson'un Kuramına Göre Ergenlik.....	15
2.3. ERGENLİK DÖNEMİNDE GELİŞİM	15
2.3.1. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim.....	15
2.3.2. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim.....	17
2.3.3. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim.....	18
2.3.4. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim.....	21
2.3.5. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim.....	23
2.3.6. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi.....	24
2.3.7. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi.....	26
2.4. Havighurst'e göre Ergenlikte Gelişim Görevleri.....	29
2.5. Ergenlikte Karşılaşılan Sorunlar.....	31
2.6. SALDIRGANLIK.....	31
2.6.1. SALDIRGANLIGA YOL AÇAN FAKTÖRLER.....	32
2.6.1.1. Anne Baba Tutumları ve Saldırganlı.....	32
2.6.1.2. Kitle İletişim Araçları ve Saldırganlık.....	34
2.6.1.3. İnternet ve Saldırganlık.....	36
2.6.1.4. Toplumsal Kültür ve Saldırganlık.....	38
2.6.1.5. Cinsiyet ve Saldırganlık.....	39
2.7. SALDIRGANLIGIN KURAMSAL TEMELLERİ.....	39
2.7.1. Psikoanalitik Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	39
2.7.2. Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	42
2.7.3. Akılcı Duygusal Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	43
2.7.4. Bütüncül Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	44
2.7.5. Sosyal Öğrenme Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	44
2.7.6. Biyolojik Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	46
2.7.7. Engellenme – Saldırganlık Yaklaşımına Göre Saldırganlık.....	47
2.7.8. Genel Saldırganlık Modeline Göre Saldırganlık.....	49
2.8. Ergenlik ve Saldırganlık.....	51
2.9. İNTERNET.....	51
2.9.1. İnternetin Tarihsel Gelişim Süreci.....	52
2.9.1.1. Türkiye'de İnternetin Gelişim Süreci.....	53
2.9.2. Bağımlılık.....	53
2.9.2.1. İnternet Bağımlılığı	55
2.9.3. İnternet ve Sosyal İlişkiler.....	59

2.9.4. İnternetin Olumsuz Etkileri.....	60
2.9.5. Gençlerin İnternet ve Bilgisayar Oyunlarına İlgisi.....	61
2.9.5.1. Kullanım Yerlerine Göre.....	63
2.9.5.2. Kullanım Amaçlarına Göre	66
2.9.5.3. Karşılaşılan Olumsuz İçeriğe Göre.....	69
2.9.5.4. Kullanım Sıklığına Göre.....	73
2.9.5.5. Oynanılan Oyun Türüne Göre.....	77
2.10.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	78
2.10.1Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	78
2.10.2Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	86
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	88
3.1. YÖNTEM.....	88
3.2. Araştırmanın Deseni.....	88
3.3. Evren ve Örneklem.....	88
3.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	89
3.4.1. İnternet Kullanım Durumları Anketi.....	89
3.4.2. Saldırganlık Ölçeği.....	89
3.4.2.1. Saldırganlık Ölçeği'nin Güvenirliği.....	90
3.4.2.2. Saldırganlık Ölçeği'nin Geçerliliği.....	90
3.4.2.3. Saldırganlık Ölçeği'nin Puanlanması.....	90
3.5. Verilerin Toplanması ve Çözümü.....	91
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	92
4.1. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	95
4.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	98
4.3. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular	98
4.4. Öğrencilerin Evlerinde Bilgisayarın Var Olup Olmaması İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	101
4.5. Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	101

4.6. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	102
4.7. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	104
4.8. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	108
4.9. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	111
4.10. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	113
4.11. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	116
4.12. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	119
4.13. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	121
4.14. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular.....	124
TARTIŞMA VE YORUM.....	128
SONUÇLAR.....	141
ÖNERİLER.....	143
KAYNAKLAR.....	145
EKLER.....	154
EK A. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	155
EK A.1. İNTERNET KULLANIM DURUMLARI ANKETİ.....	156
EK A. 2. SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ.....	159
EK B. RESMİ YAZIŞMALAR.....	161
ÖZGEÇMİŞ/VITAE.....	164

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1. Araştırma Kapsamına Alınan Lise Öğrencilerinin Okul ve Cinsiyetlere Göre Dağılımları.....	92
Tablo 4.2. Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistiği.....	93
Tablo 4.3. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puanlarına Yönelik İkili Yorum Kategorisi İle İlgili Dağılım.....	93
Tablo 4.4. Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Histogram Grafiği.....	94
Tablo 4.5. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	95
Tablo 4.6. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	96
Tablo 4.7. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	96
Tablo 4.8. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin t-Testi Sonuçları.....	98
Tablo 4.9. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	99
Tablo 4.10. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	99
Tablo 4.11. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	100
Tablo 4.12. Öğrencilerin Evlerinde Bilgisayarın Var Olup Olmaması İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin t-Testi Sonuçları.....	101
Tablo 4.13. Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin t-Testi Sonuçları.....	101

Tablo 4.14. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	102
Tablo 4.15. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	103
Tablo 4.16. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	103
Tablo 4.17. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	104
Tablo 4.18. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	105
Tablo 4.19. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	106
Tablo 4.20. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	108
Tablo 4.21. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	109
Tablo 4.22. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	109
Tablo 4.23. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	111
Tablo 4.24. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	111
Tablo 4.25. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	112
Tablo 4.26. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	113
Tablo 4.27. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	114
Tablo 4.28. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	115
Tablo 4.29. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	116
Tablo 4.30. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	116

Tablo 4.31. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	117
Tablo 4.32. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	119
Tablo 4.33. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	119
Tablo 4.34. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	120
Tablo 4.35. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	121
Tablo 4.36. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	122
Tablo 4.37. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	123
Tablo 4.38. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	124
Tablo 4.39. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları.....	125
Tablo 4.40. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları.....	126

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1. İnternet Kullanım Yeri 2010.....	65
Şekil 2.2. İnternet Kullanım Yerinin Yıllara Göre Dağılımı 2005-2010.....	66
Şekil 2.3. Bireylerin İnternet Kullanım Amaçları 2010.....	68
Şekil 2.4. İnternet Kullanıcılarının Karşılaştıkları Güvenlik Sorunlarının Yıllara Göre Dağılımı 2007-2010.....	72
Şekil 2.5. İnternet Kullanıcılarının Karşılaştıkları Güvenlik Sorunları 2010.....	73
Şekil 2.6. Son 3 Ay İçinde İnternet Kullanımının Yıllara Göre Dağılımı 2004-2010.....	75
Şekil 2.7. En Son İnternet Kullanılan Zamanın Yıllara Göre Dağılımı 2005-2010.....	75
Şekil 2.8. Bilgisayar Kullanım Sıklığı 2010.....	76
Şekil 2.9 İnternet Kullanım Sıklığı 2010.....	76

KISALTMALAR

SÖ	: Saldırganlık Ölçeği
İHL	: İmam Hatip Lisesi
AL	: Anadolu Lisesi
FL	: Fen Lisesi
TML	: Ticaret Meslek Lisesi
SBL	: Sosyal Bilimler Lisesi
GSSL	: Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi
SML	: Sağlık Meslek Lisesi
AÖL	: Anadolu Öğretmen Lisesi
GL	: Genel Lise
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümü sekiz alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde araştırmanın şekillenmesine yardımcı olabilmek için teorik arka plana yer verilmiştir. İkinci alt bölümde araştırmanın problem cümlesine, üçüncü alt bölümde ise problem cümlesine ilişkin alt problemlere yer verilmiştir. Dördüncü alt bölümde araştırmanın amacı, beşinci alt bölümde ise araştırmanın önemine yer verilmiştir. Sonraki üç bölümde ise sırasıyla araştırmanın sayıltıları, sınırlılıklar ve araştırmada kullanılan tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Arka Planı

İnsanlığın geçirdiği toplumsal tarihe bakıldığında belli başlı evreler söz konusudur.

Günümüz toplumlarına kadar geçen süreçte “tarım toplumu” ve “sanayi toplumu” şeklinde sosyal tarih tanımlamaları yapılmıştır. Günümüze geldiğimizde çağımızı “bilgi toplumu” veya “enformasyon toplumu” şeklinde adlandırıyoruz. Son dönemde yaşanan teknolojideki hızlı ilerleme ve değişim, bilginin baş döndürücü bir biçimde hızlı dolaşımına yol açmış, dolayısıyla insanlar ve toplumlar arası etkileşimin daha belirgin, daha hızlı, daha kontrolsüz ve doğrudan olmasını sağlamıştır (Yılmaz, 2006:13). Son yıllarda ki bu hızlı değişimden şüphesiz gençlerde kendi payına düşeni yaşamaktadırlar.

21. yüzyılda yani günümüzde, çalışma, yönetme, sosyalleşme, öğrenme ve öğretme gibi faaliyetleri, kısacası yaşam biçimimizi şekillendiren unsurların başında bilim ve teknolojideki gelişmeler gelmektedir. Bu gelişmelerin başını çeken bilgisayar ve iletişim teknolojileri, getirdiği birçok fayda ile her alanda etkinliğini arttırmakta, gelişen teknoloji ve değişen yaşam biçimine uyum sağlamak durumunda olan insanlar ise bilgisayar ve interneti daha fazla günlük yaşamlarında kullanmaktadırlar. Günümüzün ihtiyacı olan insan profilini yetiştirmek için ise

eğitimin her alanında ve aşamasında bilgisayar ve internetten faydalanılmaktadır (Aydın, 2011:25). Sokaklarda oyun oynayan çocuk ve genç grupları yavaş yavaş azaldığını ve bu grup sokaklarda oynamak yerine bilgisayar başında internet ortamında oyun oynamayı ve zaman geçirmeyi tercih etmektedirler.

Yirminci yüzyılın en önemli buluşları arasında sayılan bilgisayar ve internetin insan yaşamındaki önemi giderek artmaktadır. . Bilgisayar oyunları, internet ve cep telefonu iletişimi kolaylaştırmak, bilgiye en hızlı şekilde ulaşılmasını sağlamak, paylaşımı arttırmak, hoş zaman geçirmek gibi amaçlarla insanlığın kullanımına sunulmuş çağın en popüler araçları olmuştur. Dünyada 400 milyon civarında internete bağlı bilgisayar, 100 milyona yakın site olduğu tahmin edilmektedir. İnternet kullanımı ve bilgisayar oyunları, çocuk ve gençlerin günlük yaşamlarını, akademik başarılarını ve ruh sağlıklarını önemli ölçüde etkileyen ve bu yönü ile de araştırmacıların ilgisini çeken güncel bir konudur. Bir yandan internet ve bilgisayar oyunları çocuk ve gençlerin bilgiye ulaşmalarını, araştırma yapmalarını, problem çözme, yaratıcılık, kritik düşünme gibi kişisel gelişimlerini destekleyen teknolojik bir mucize olarak değerlendirilirken, aynı zamanda aşırı, kontrolsüz, amacı dışında ve bilinçsiz kullanım yönü ile kaygılara ve korkulara neden olmakta, kişisel becerilerin gelişmesini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir (Demirkan, 2011).

İnternet ve bilgisayar oyunları gençlerin ve çocukların doğasında bulunan oyun oynama kabiliyetleri ile bağımlılığa neden olabilmekte ve açık cinselliğe eğilimi işaret ile suçların olgunlaşmasını sağlamaktadır. Yapılan araştırmalarda, internet kullanan ergenlerin riskli cinsel davranışlarında ve sosyal uyumlarında bozulmada artış olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle legal olmayan ve cinsel gelişimi olumsuz yönde etkileyebilecek sitelere kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde ulaşabiliyor olmak çocukları, gençleri ve dolayısıyla toplumu tehdit eden önemli bir konulardandır (Demirkan, 2011). Günün çoğunu internet ve bilgisayar karşısında geçiren gençler ve çocuklar internet bağımlısı olma gibi bir durumla karşı karşıyadırlar.

İnternet artık günlük yaşamın her alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Yaygın biçimde kullanılması beraberinde bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternetin kullanımında aşırıya kaçma (problemlerli internet kullanımı) bireylerin yaşantılarında problem yaşamalarına sebep olmaktadır. İnternet ağında pornografi, iletişim ve sosyalleşme sürecinde aksamalar, aile içi sorunlar, okulda başarısızlıklar, şiddet içerikli oyunların öfke ve saldırganlık düzeyini artırması gibi

problemler ergenleri etkilemektedir (Makas, 2008:25). İnternet ortamında karşılaşılan olumsuz durumlar zaman zaman bireyin gerçek yaşantısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Günümüzde internet, bilgi ve iletişim kaynağı olmanın ötesinde, bazı kişiler için bağımlılığa dönüşmüş durumdadır. Birçok genç gerçek dünyada karşılığını bulamadığı tutkuları ve tutsaklığı sanal dünyada yani internet ortamında yaşamaktadır. Genç bu dönemde ailesinin yanında sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve başarı isteği gibi değerlerle yoğrulması gereken bir dönemi gerçek bir ortam olmayan internet ortamında geçirdiği zaman, genç üzerinde belirgin ve sarsıcı etkiler meydana getirmektedir. Bireylerin özellikle lise öğrencisi olan ergenlerin kişisel gelişimlerini ve günlük yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen internet kullanımı araştırmacıların dikkatini çeken bir konudur.

İnternet günümüz insanına yalnızca bilgiye erişim olanağı sağlamakla kalmadı. Bunun yanı sıra elektronik posta, sohbet (chat) grupları, tartışma grupları, ilan tahtaları, haber grupları, oyun oynama ve müzik dinleme gibi çeşitli olanaklar sunmaktadır. İnternet, çocuklara ve gençlere bilgilenmede ve eğitimde büyük yararlar sağlamasına rağmen fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. İnternet ortamında gezinen bireyin karşısına birden cinsellik, pornografi, uyuşturucular, alkol, kalpazanlık, hırsızlık, çeşitli silahların ve bombaların yapımı, ırkçılık gibi konularda sayısız sayfalar çıkmaktadır. Doğal olarak merakı uyanan genç birey bunları okumakta ve kimi zamanda uygulama yoluna gitmektedir. (Doğan, 2004:333-336)

Bandura ve arkadaşlarının (1961) yaptığı bir araştırmada, çocuklara, içi hava dolu bir bebeğe vuran ve zaman zaman ona hakaret dolu sözler yönelten bir yetişkinin filmi izletilmiş ve daha sonra bu bebekle oynayabilecekleri bir yere bırakılmışlardır. Çocukların, bebekle oynarken saldırgan yetişkin modeli taklit ettikleri ve hatta ilave saldırgan davranışlarda da buldukları görülmüştür. Demek ki, saldırgan davranışta bulunan birisini izlemek, saldırganlığa yol açabilmektedir. Bu filmi izlemeyen kontrol grubu çocukları ise aynı bebekle saldırgan olmayan bir şekilde oynamışlardır (Kağıtçıbaşı, 2006:351). Son yıllarda çocuklar ve gençler gerçek oyun alanları ve oyunlar yerine internet ortamında sanal oyunları tercih etmekte ve oynamaktadırlar. Gerçek yaşamda yapamadığı birçok şeyi internet başında yapabilen genç, gerçek yaşamda karşılaştığı engelleme ve sorunlarda saldırgan davranışlar sergilediği gözlenmektedir.

Sosyalleşmenin bir başka yönü olan saldırganlık sosyal psikolojide birçok araştırmaya konu olmuştur, özellikle nedenleri, nasıl engellenebileceği ve medya saldırganlık ilişkileri üzerinde durulmuştur. Saldırganlık sonucu mutlaka zararlı olan ve günlük yaşantımızda hepimizin bir şekilde maruz kaldığı bir olgudur (Kağıtçıbaşı, 2006:348). Fakat bunun yanında kontrolsüz internet kullanımının gençler üzerinde özellikle son yıllarda ülkemizde ve dünyada saldırgan davranışların ve şiddet olaylarının arttığı göz önüne alınırsa payı nedir bu açıdan en az yürümeye başlayan bebek kadar ilgi ve zamana ihtiyacı olan günümüz ergenleri üzerinde etkileri nelerdir bu açıdan bu tarz araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzün en büyük keşifleri arasında sayılan internet, her teknolojik gelişmede olduğu gibi yanlış kullanılması durumunda olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. İnsan gelişiminin fiziksel, bilişsel, ahlaki ve kişisel yönleri, kalıtsal ve çevresel faktörlerden etkilenecek kişinin davranışlarına yön verir (Erden ve Akman, 2000:21-39).

Yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle şiddet, öfke ve saldırganlığın başka etkenlerle olan ilişkisine ya da televizyon ve medya arasındaki ilişkilerine araştırıldığı gözlenmiştir.

Bu bağlamda, bilgi ve iletişim teknolojilerinde 20.yy'da gerçekleştirilen radyo, televizyon gibi buluşlardan sonra, 21. yüzyıla damgasını vuran internetin kullanımının ergenlik döneminde bulunan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyiyle ilişkisi açısından önemle ele alınması gerektiği söylenebilir.

1.2. Problem Cümlesi

Günümüzde özellikle de internet gençlerin gelişimlerini etkileyen önemli bir çevresel faktör haline geldiği dikkate alınır;

Farklı tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı nicel araştırma yöntemleri kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın ana problemine bağlı olarak şu alt problemlere cevap aranacaktır;

1. Okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmaması ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Öğrencilerin İnternet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Öğrencilerin İnterneti kullanım yerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. Öğrencilerin İnterneti en çok ne amaçla kullandığı açısından saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. Öğrencilerin bir hafta içerisinde İnterneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
9. Öğrencilerin İnterneti kullanım zamanları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
10. Öğrencilerin İnternet kullanmayı nasıl öğrendikleri ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
11. Öğrencilerin genel olarak kullandıkları İnternet siteleri ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
12. Öğrencilerin İnternette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
13. Öğrencilerin İnternete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
14. Öğrencilerin İnternette karşılaştıkları olumsuz içerikli siteler ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkamil merkez ilçelerinde bulunan farklı tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin İnternet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak ve bu bilgiler ışığında konuya çözüm önerileri getirmektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Saldırganlık kavramı değişik açılardan ele alınabilir. Bu çalışmada farklı tür lise öğrencilerinin internet kullanım durumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki ele alınacaktır. 21. Yüzyılın en etkili kitle iletişim aracı olan internetin gün içindeki kullanım süresi her geçen gün artarak devam etmektedir. Özellikle dünya genelinde ve ülkemizde interneti en çok gençlerin kullandığı ve bu sürenin onların kişilikleri ve sosyal ilişkileri üzerinde etkili olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konulmuştur. İnternetin sınırsız içeriğinin gençlerin duygu ve düşünce dünyasını yoğun bir şekilde etkileyebileceği ve sanal ortamda yakalayabileceği güç, saygınlık gibi değerleri gerçek ortamda yakalayamayan genç yaşamda öfke dolu saldırgan bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnternet gençler için yararlı olduğu kadar onların en fazla sömürülmelerine ve zarar görmelerine yol açmaktadır. İnternet üzerinden işlenen suçların çoğunluğu 16 - 22 yaş grubu arasındaki gençler tarafından işlenmektedir. Bu suçlar çok geniş bir yelpazeye ulaşmış bulunmaktadır. Suç işleyen gençler olduğu gibi kendisine karşı suç işlenen gençlerde vardır (Doğan, 2004, 337).

Yapılan araştırmalar gençlerin giderek internet nedeniyle sosyal yaşamdan kendilerini soyutladıklarını göstermektedir. Aşırı internet kullanımının ve şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının ergenlerde davranış bozukluklarına neden olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Bu doğrultuda internet kullanımının saldırganlık üzerine etkisine bakmak da araştırma için önemlidir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeylerine ilişkin literatürde birtakım çalışmalar yer almakla birlikte farklı tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin internet kullanım durumları ile saldırganlık düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığına yönelik pek fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın alanda bu yöndeki eksikliğe katkı sağlayacağı ve daha sonraki alanla ilgili çalışmalar için de veri niteliğinde özgün bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

1.6. Sayıtlar

1. Kullanılan veri toplama araçları ulaşılmak istenen bilgileri elde etmede yeterlidir.
2. Araştırma için seçilen örneklem grubu araştırma evrenini temsil etmektedir.
3. Yapılan literatür taramasının, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliği açısından yeterli bulunduğu varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Araştırmada elde edilen veriler Gaziantep ili Şahinbey ve Şehitkamil ilçelerinde bulunan Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi ile Genel Lise’de 2010 – 2011 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören 9. , 10. , 11. ve 12.sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrenci sayısı ise 1014 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen veriler öğrencilere uygulanan internet kullanım durumları anketi ve saldırganlık ölçeği ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

İnternet: İnternet, tüm dünyayı kapsayan yerel bilgisayarların telefon kabloları aracılığıyla birbirine bağlandığı, hızlı ve düşük maliyetli, aradığınız birçok şeyi bulabileceğiniz bir iletişim ağıdır. Yani organizasyonlar karışımı, bilgi otoyoludur (Gülcü ve Alan, 2003: 245).

İnternet bağımlılığı: İnternet bağımlılığı, birçok uzmanın ortak görüşü olarak, bilgisayar başında internete bağlı olarak gereğinden fazla zaman geçirme problemi olarak tanımlanmıştır (Turan, 2008: 17; Dinç, 2010: 17-18).

Saldırganlık: Saldırganlık, kişinin bir başka kişiye ya da nesneye zarar vermek ya da incitmek amacıyla bir eylemde bulunması, istenilmeyen bir tutum takınması ya da isteklerini zorla benimsetmesidir (Başaran, 2000: 141).

Ergenlik: Ergenlik insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 2001: 34).

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. ERGENLİK

“Ergen” sözcüğü, Batı literatüründeki “adolescent”ın karşılığı olarak kullanılmıştır. Latincede büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir. Günümüzde, bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak da tanımlanabilmektedir (Yavuzer, 2002: 262).

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir ara dönemdir. Gençlik belirli yaşlarla sınırlı olmayan bir hayat dönemidir. Bununla beraber gençlik kelimesi ergenlik yerine kullanılabilir (Kulaksızoğlu, 2001: 32).

Ergenlik çağı, hem bedensel, hem de psikolojik açıdan birçok temel değişikliklerin olduğu bir çağdır. Lise öğrencileri bu çağın son kısmını yaşar, üniversite öğrencileri ise bu çağdan pek uzaklaşmış sayılmazlar, bu çağın hatıraları onların belleğinde canlılığını hala korur (Cüceloğlu, 2006: 345).

Hollingshead, ergenliği bireyin içinde bulunduğu toplumun, onu artık bir çocuk gibi görmeyi bırakmasına rağmen ona henüz yetişkin statüsünü, rolünü ve işlevini tamamıyla vermediği yaşam dönemi olarak tanımlar (Köknel, 1979: 31).

Milli Eğitim Bakanlığı’na göre gençlik, buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12 - 24 yaşları arasındaki gruptur. Gençlik çağının başlangıcı ve sonu konusunda ileri sürülen yaş sınırlamaları da birbirinden farklıdır. UNESCO’nun tanımına göre gençlik çağı, 15 - 25 yaşları arasında gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler örgütüne göre ise gençlik çağı 12 - 25 yaşları arasındadır. Gençlik çağının başlangıcı gibi, gençlikten yetişkinliğe geçmek de farklı toplumlarda birbirinden başka kriterlere bağlı olabilir (Kulaksızoğlu, 2001: 33).

Ergenlik, cinsel gelişimin başlangıcından tamamlanmasına kadar geçen bir süreç olarak tarif edilebilir (Saygılı, 2002: 13).

G. Stanley Hall'a göre ergenlik "fırtına ve stres" (Hall, 1904) zamanı olarak betimlenmektedir, ama bu görüş yeni araştırmalarla desteklenmedi. Ergenlik başkaları tarafından değişik biçimlerde de tanımlandı: "Psikoseksüel gelişimin dört evresinin sonuncusu..."(Blos, 1962:1; Akt: Onur, 2010:438).

Sieg'e göre ergenlik, insanda, bireyin yetişkine özgü ayrıcalıklarının kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemi olarak tanımlamaktadır (Sieg, 1971:338; Akt: Onur, 2010:438).

Schulz'a göre ergenlik, genç yetişkine değişik yetişkinlik rollerini vatandaşlık sorumluluğunun sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadan denemesine izin verildiğinde yaşanan normatif bunalım olarak tanımlamaktadır (Schulz, 1972:323; Akt: Onur, 2010:438).

Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Ergenin gelişimi ve olgunluğu genellikle devam edegelen bir süreçtir. Gelişim süreci içindeki evrelere ilişkin görüşlerin çoğunda, farklı evreler arasındaki süreklilik vurgulanmıştır. Başka bir ifadeyle her bir evrenin kendinden önce gelene dayandığı ondan çıktığı düşünülmüştür (Yavuzer, 2002: 262).

Ergenlikte yetişkinliğin birikimi sağlanır. Yetişkinliğe giden yolda bilgiler, kültür, yetenekler yerine oturur. İşte bu yüzden ergenlik döneminin yeterince verimli geçmesi şarttır. Çünkü ömür boyu kullanılacak bilgi ve beceriler bu devrede adeta depo edilir (Saygılı, 2002: 28).

Ergenlik insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 2001: 34).

2.2. Kuramlara Göre Ergenlik Dönemi

2.2.1. G. Stanley Hall'un Kuramına Göre Ergenlik

Stanley Hall, ergenlik karmaşası kavramını psikolojiye kazandıran bilim adamıdır. Hall'ın düşüncesine göre, çocukluğun çeşitli evreleri insan evriminin çeşitli dönemlerine karşılık düşer (Gallatin, 1995: 50).

Stanley Hall, Darwin'in evrim teorisinden etkilenmiş ve bu görüşlerini çocukluk ve ergenlik dönemindeki gelişmeye aktarmıştır. Hall, ergenlik dönemini, insanlığın vahşilik ve uygarlık arası evresinin bir özümsemesi olarak düşünmektedir. Bu evrede ilkelliğini sürdüren insan yavaş yavaş kültürün temellerini anlamaya başlamıştır. Hall'a göre ergenlik, insan evrimindeki ilkellikten uygarlığa geçişi simgelemektedir. Ergenlik çağını yaşayan bireyin, yabanilikle uygarlık arasında bir yerde olduğuna inan Hall, ergenlik sürecini bir stres ve fırtınalar dönemi olarak nitelendirmiştir (Kulaksızoğlu, 2001: 19).

Stanley Hall'ın ergenlik dönemine ilişkin en önemli katkısı, ergenliği bireyselliğin geliştirildiği bir dönem olarak görmesiydi. Ona göre yeniyetmelik yılları, fırtınalı ve stresli olabilir, ancak bunlar bireyin yeniden yapılanmasını sağlamaya yardım eder (Gallatin, 1995: 63).

2.2.2. Psikoanalitik Kurama Göre Ergenlik

Psikoanalitik kuramda gelişim dönemlerinin sonuncusu olan ve ergenlik dönemini de içine alan evreye genital dönem denir. Bu dönem erinliğin başlangıcı olan 11-13 yaşlarından, ergenin genç yetişkinlik dönemine ulaştığı yıllara kadar sürer. Ergenlik döneminde çocuğun fizyolojik olgunluğa erişmesi ve bazı hormonların etkinliklerinin artmasıyla, cinsel nitelikli olanlar başta olmak üzere çeşitli dürtülerin gücü artar. Bu yoğunlaşma önceki gelişim dönemlerindeki çatışmaların yeniden canlanmasına neden olur. Genital dönem bu çatışmalara çözüm yolları aranmasına olanak sağlar ve bu çözümler bulunabildiğinde yetişkin bir insan kimliği kazanılmış olur (Geçtan, 2008: 40).

Bu dönemin amacı, ergenin anne babaya olan bağımlılığından kurtularak aile dışındaki karşı cinsten kişilerle olgun ilişkiler kurabilmeyi öğrenmeye yöneliktir. Bir başka ifadeyle, bu dönemde özsever duygular gerçek kişilere yönelir. Ergende sadece karşı cinse ilgi değil bunun yanı sıra toplumsallaşma, grup etkinliklerine katılma, meslek seçimine ilişkin tasarılar ve yuva kurma isteği belirir. Birey giderek, zevk arayan özsever çocuktan gerçeklere yönelik toplumsal yetişkine dönüşür (Geçtan, 2008: 40).

Bu dönemde, ergenin en önemli çabalarından biri de toplumun değer yargılarına uygun varsayımlar geliştirebilmektir. Doğru ve yanlış kavramların geliştirilmesinde bu kez kullanılan ölçüt, çocukluk yaşantısından farklı ve yetişkin yaşamına yöneliktir. Ergen, yetişkin erkek ya da kadının bedensel özelliklerini

kazanırken diğ er yandan toplumun kendisinden beklediğ i kadın ya da erkek rolünü benimsemekle yükümlüdür. Bir diğ er sorun, ergenin öğrenimine ve gelecekte mesleğ ine yönelik kalıcı bir karar verebilme ve seçim yapma zorunluluğ udur. Freud'a göre olgunluk iki ölçütte belirlenir, sevebilmek ve çalışabilmek. Sonuç olarak ergen, kendisine uygun bir öğrenim ve meslek seçimi yapabildiğ inde rolünün önemli bir koşulunu yerine getirmiş olur. Diğ er bir ifadeyle, ergenlik geçici bir rol kararsızlığ ı dönemidir. Bu dönemde çeşitli roller, düşünceler, idealler ve değerler denenir, benimsenir, sonra terk edilir ve yenileri aranır. Bazen yıkıcılığ a kadar varabilen kararlı bir bağ ımsızlık, bir diğ er an bebeksi bir bağ ımlılık gösteren ergen, sürekli olarak ileriye ve geriye gider gelir (Geçtan, 2008: 41).

Psikoanalitik kuram temel olarak bireyin çocukluk dönemi ile ilgilenmiştir ve ergenliğe ikinci derecede önem vermiştir. Bu kuramın kurucusu olan Sigmund Freud, insan yavrusunu cinsel dürtülerden oluşan bir yumak olarak görmektedir. Bu dürtüler psikoseksüel evreler serisi halinde ortaya çıkar. Ergenlik dönemi gerginlikleriyle birlikte yaşanan fizyolojik değ işimler ve bu dönemde bireyin cinselliğe karşı geliştirdiğ i savunma mekanizmaları sonucu ortaya stresli ve fırtınalı bir dönem çıkar. Bu kısımda; Hall'ın ergenlik dönemi görüşleri ile psikoanalitik görüş arasında benzerlikler olduğu gözlenebilir. Her iki görüşte ergenlik döneminde ki karışıklıkları açıklamak için özümseme ilkesinden yararlanmaktadır. Ancak Hall'ın görüşüne göre buna neden olarak insan evrimindeki kritik evre gösterilmekte iken, psikoanalitik kurama göre de bu nedenler çocukluktaki cinsellikte aranmalıdır (Kulaksızoğ lu, 2001: 22). Freud'a göre ergenlik dönemindeki çelişkiler çocukluğ un bir yansıması ise ergenlik dönemi çok önemli bir gelişim dönemi olamaz. Bu düşüncesi Freud'un ergenliğe neden daha az önem verdiğ ini açıklamaktadır.

2.2.3. Öğrenme Kuramına Göre Ergenlik

Sosyal öğrenme kuramının esaslarını ergenlik gelişimine uyarlamaya çalışan McCandless, dürtülerin insan davranışlarını yönlendirici etkisi olduğ una inanmaktadır. McCandless'in ergenlik dönemi tanımlaması Anna Freud ve Stanley Hall'unkinden çok farklı değ ildir. Ergenlik döneminde cinselliğ in önemli bir yeri olduğu konusunda psikoanalitik görüşe katılmakla birlikte hayal kırıklığ ı, saldırganlık, endişe, merak ve bağ ımlılık gibi öğrenilmiş veya öğrenilmemiş dürtü ve isteklerin bireyi harekete geçirdiğ ini belirtmektedir (Kulaksızoğ lu, 2001: 24).

Mc Candless'e göre, ergen, daha önce öğrendikleri ile toplumun kendisinden beledikleri arasında ortaya çıkan durum karşısında çelişki yaşar. Çocuklukta anne baba ya da öğretmenleri tarafından belirli bir düzeyde bağımlılık geliştirmesi desteklenen bireyin, ergenlikte özerk ve bağımsız olması beklenmektedir (Gallatin, 1995: 63).

Ergenlik dönemini açıklamaya çalışan diğer bir öğrenme kuramcısı olan A. Bandura, McCandless'ten farklı olarak ergenliğin bunalımlı bir dönem olduğu düşüncesine karşı çıkmaktadır. A. Bandura, çalışmalarına dayanarak düzenli, istikrarlı ve sevecen ailelerden gelen ergenlerin bu dönemi rahat geçirdiklerini belirtmiştir. Bandura'ya göre bu ergenler iyi bir şekilde sosyalleşmekte ve geleneklere uygun davranışları pekiştirilmektedir. Ergenlikte bunalım geçirenler yeterince sosyalleşmemiş olanlardır. Sorunlu gençlerin saldırgan tutumlarının normal büyüme sancılarının sonucu olduğu kabul edilemez. Bandura'ya göre saldırgan davranışlar sergileyen gençler hatalı öğrenmelerin ve alışkanlıkların kurbanıdır. Ailesi ona uygun eğitim vermemiştir (Kulaksızoğlu, 2001: 25).

2.2.4. Sullivan'ın Kuramına Göre Ergenlik

Sullivan, kişilerarası ihtiyaçların doyurulması gerekliliği görüşünden hareket ederek, sevgi ihtiyacı, güvenlik ihtiyacı, yakınlık ihtiyacı, eşit ilişki ihtiyacı gibi bazı örüntülerin tanımını yapmıştır. İlişki ihtiyaçları, bireyin aradığı davranışları hangi kişilerde bulabileceğine göre belirlenir (Geçtan, 2008: 260).

Ayrıca Sullivan, insanların her şeyden çok aradıkları şeyin güven olduğunu belirtmiş ve güven ihtiyacını "kaygıdan kurtulma gereksimi" olarak tanımlamıştır. Sullivan'a göre kişilerarası ilişkiler kaygının oluşumunda etkilidir. Kaygı insanın bebeklik döneminde bağımlılık ve çaresizliğinin kaçınılmaz olmasından ortaya çıkar. Yani bebek hayatta kalmak için başkaları ile iletişim kurmak zorundadır. Böylece fizyolojik ihtiyaçlar, kişilerarası ihtiyaçlara dönüşür ve bebek, davranışlarını diğer insanlardan gelecek tepkilere göre ayarlamayı öğrenir. Bebeğin ilk iletişim kurduğu kişi anne olduğu için annenin tepkilerindeki değişiklikler bebekte kaygı yaratabilir. Bebek de kaygıdan kaçınmak için annenin olumsuz tepki verdiği davranışlardan sakınmayı öğrenir. (Gallatin, 1995: 65).

Sullivan tanımladığı gelişim dönemleri içerisinde ergenlik dönemini, kişilerarası ilişkilerde ki değişikliklere göre üç dönemde inceler; ergenlik öncesi, ilk ergenlik ve ikinci ergenlik (Geçtan, 2008: 262).

Ergenlik öncesi dönem; çok kısa sürmesine karşın diğer insanlarla gerçek ve yakın ilişkilerin başlaması yönünden bu dönem büyük önem taşır. Kişi, iç dünyasını paylaşabileceği ve karşılaştığı güçlükler karşısında destek alabileceği aynı cinsten bir yakın arkadaş edinir. Kişi önceki dönemlerde büyüklere bağımlı olmasına rağmen bu dönemde eşitlik, ortaklık ve karşılıklı alma vermenin egemen olduğu ilişki biçimleri belirmeye başlar. Kişi bu dönemde sosyal becerilere ilişkin ilk deneyimlerini kazanmaya başlar. Eğer bu dönemde yakın ilişkiler kurmayı gerçekleştiremez ise umutsuzluğun eşlik ettiği yoğun bir yalnızlığın içine düşer (Geçtan, 2008: 264).

İlk ergenlik dönemi; gerçek cinsel ilişkinin ortaya çıkması ile başlayan bu dönem cinsel davranışların şekillenmesine kadar devam eder. Yakın ilişki ihtiyacı ile cinsel ihtiyaç birbirinden ayrılır. Cinsel isteğin karşı cinse yönelmesine rağmen, yakın dostluk aynı cinsten kişilerle sürdürülür. Eğer ergen bu iki ihtiyacı birbirinden sağlıklı bir şekilde ayıramazsa bu durumda ergenin cinsel yönelimlerinde sapmalar olabilir. Bu dönemde toplumun cinselliğe bakışı nedeniyle kişi, hissettiği arzu ile ne yapamaz hale gelir. Bu dönemde gözlenen çatışmaların çoğu, birbirine zaman zaman ters düşen cinsel doyum, güvenlik ve yakın ilişki ihtiyaçlarından kaynaklanır (Geçtan, 2008; Özbay ve Öztürk, 1992).

İkinci ergenlik dönemi; kişinin toplumsal bir varlık olmanın gereği olan görev ve sorumlulukları üstlenmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde kişinin, ilişki kurma yeteneğini geliştirme süreci tamamlanır ve benlik sistemi tutarlı bir nitelik alarak, gerilimlere karşı daha etkin yüceltme mekanizmaları oluşturur ve böylece anksiyeteye karşı daha güçlü güvenlik önlemleri geliştirilir (Geçtan, 2008: 265).

Psikoanalitik görüşün cinselliğin hayattaki en önemli dürtü olduğu iddiasını eleştiren Sullivan, kişilerarası ihtiyaçların tatmininin çok daha önemli olduğu varsayımını, pek çok hasta ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar sonucunda ortaya atmıştır. Ona göre insanın her şeyden önemli olan ihtiyacı güvenlikte olduğunu hissetmesidir. Bu ihtiyaç endişeden arınmış olma ihtiyacıdır. Sullivan'a göre ergenlik dönemi, ergen ne yaparsa yapsın bir cehennem hayatına dönecektir (Kulaksızoğlu, 2001: 27).

2.2.5. Lewin'in Kuramına Göre Ergenlik

Bireyin yaşamındaki kişisel ve çevresel faktörler sürekli değişmektedir. Bu değişimler yavaş yavaş olursa, bireyin onları düzenlemesi ve değişime uyum sağlaması daha kolay olmaktadır. Ancak çok hızlı değişimlerin olduğu zamanlarda

birey yoğun stresli bir dönem geçirir ve Lewin'e göre ergenlik de böyle bir dönemdir. Ergenlikte birey birdenbire hem birtakım fiziksel değişimlerle başa çıkmak zorunda kalır, hem de bazı yeni talepler ve beklentilerle karşılaşır. Bu dönemde beden çok hızlı büyür, bu arada ergen için ilerki yaşamı ile ilgili yeni bazı hedefler belirlemesinin zamanı gelmiştir. Genç yetişkinlikteki hedeflerine yönelmeden önce, çocukluğundakileri bırakmak zorunda kalmakta ve doğacak olan boşluktan dolayı da kendisini yoğun bir çelişki ve stres içinde bulmaktadır (Kulaksızoğlu, 2001: 28).

Lewin'e göre cinsiyet, yaş, özel yetenek, zeka gibi bir dizi kişisel faktörler ile aile, yaşanılan çevre, arkadaşlar gibi çevresel faktörler kişinin davranışına etki eder. Bütün bu faktörler kişinin yaşam alanı oluşturur. Bireyin yaşam alanındaki, kişisel ve çevresel faktörler sürekli değişmektedir. Lewin, bu yaşam alanının ergenlik döneminde bozulduğuna inanmaktadır. Ergenler, çocukluk ile yetişkin dünyası arasında sıra dışı bir eleman gibi dururlar. Ergenlerin, çocuklukta öğrendikleri davranışlar ile yetişkin olarak yapmaları beklenen davranışlar arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamaktadır. Ergenler yetişkinliğe doğru geçerken, çocukluklarındaki amaç ve değerlerini bırakmaya zorlanırlar ve bundan dolayı doğacak olan konumsuzluk, yoğun bir çelişki ve stres yaratır (Gallatin, 1995: 69).

2.2.6. Spranger'in Kuramına Göre Ergenlik

Bireysellik değişebilirliği adlı bir kuramı ileri süren Spranger'e göre ergenlikte ortaya çıkabilecek üç çeşit büyüme modeli olabilir. Birinci modelde gençlerin daha önce sözü edilen fırtına ve stresle başı derde girer. Bu gençler için çocukluktan yetişkinliğe geçiş, diğer kuramcılarında ileri sürdüğü gibi zor, acı verici ve romantik olmaktadır. Bunun yanı sıra ergenliği büyük ölçüde zarar görmeden geçiren gençlerde vardır. Bu gençler yavaş ve sürekli gelişim modelinin temsilcileridir. Çatışma ve stres yaşamaksızın yavaş ve huzurlu bir şekilde yaşamına adım atarlar. Üçüncü ve son model, dinamik model olarak adlandırılır ve diğer iki modelin kesişimi olarak değerlendirilebilir. Bu modelde gençler doğrudan kendi gelişmelerine katılırlar. Ergenler bu dönemde bir takım zorluklar ve krizlerle karşılaşabilirler ama bilinçli bir şekilde çaba gösterip üstesinden gelmeye çalışırlar. Bu kurama göre ergenlik, zor bir dönem olabilir de olmayabilir de. Bu durum ergenin kişiliği ile ilgilidir (Kulaksızoğlu, 2001: 30).

2.2.7. Erikson'un Kuramına Göre Ergenlik

Erikson, ergenlik dönemini kimliğe karşı rol karmaşası dönemi olarak tanımlamaktadır. Erikson'a göre ergenlik yetişkinlikteki üç çeşit çekirdeksel çatışmaya hazırlık dönemidir. Gencin cinsel kimliğini tanımlama çabaları genç yetişkinlikteki yakınlığa karşı yalıtılmışlık korkusunun temelini oluşturmaktadır. Aynı şekilde gencin toplum içerisinde ki yerini bulma çabaları onu orta yetişkinlikteki üretkenliğe karşı durgunluk çatışmasına hazırlamaktadır. Son olarak da mevcut ideolojiler arasında kendi değer yargılarını oluşturmaya çalışması genci ileri yetişkinlikteki bütünlüğe karşı umutsuzluk çatışmasına hazırlamaktadır (Kulaksızoğlu, 2001: 32).

Sadece ergenlik döneminde genç bugüne ne kadar ne yaptığının ve ne olduğunun farkına varmakta ve bundan sonraki hayatının yönünü tayin edebilmektedir. Erikson'un deyişiyle kimlik kendi gelişim süreci içerisinde olgunlaşır, ergen bu süreçten önce kimlik bunalımı yaşamaz. Çünkü bunun için sosyal, bedensel ve zihinsel temeller oluşmamıştır. Erikson da Spranger gibi her bireyin farklı olduğuna inanmakta, aynı kültürden olsalar dahi iki farklı insanın gelişiminin farklı olacağını ve ergenliğin kişiye özgü olduğunu belirtmektedir (Kulaksızoğlu, 2001: 32).

2.3. Ergenlik Döneminde Gelişim

2.3.1. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim

Ergenlik dönemi, insan gelişimindeki en hızlı iki büyüme evresinden birini oluşturur. Bu dönemdeki bedensel gelişim, bir anlamda duygusal, sosyal ve zihinsel olgunlukların temelini oluşturmaktadır. Ergenlik biyolojik değişimle başlar ve bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimle son bulur. Bireydeki bu değişimler, vücudun hızla büyüyerek gelişmesi sonucunu verir. Aynı zamanda hormonların çalışmasını, cinsel dürtüleri de artırır ve zekanın kavrama yetisini geliştirir. Bütün bu biyolojik gelişmeler ve bireyin bu gelişmelere ayak uydurabilmesi, kişiye kendine özgü bazı nitelikler kazandırır. Ergenlik dönemi gelişmeleri yaşamın daha önceki gelişmelerinden çok farklıdır (Yavuzer, 2002: 264).

Büyüme ve gelişme kalıtımın, hormonların ve beslenmenin etkisi altındadır. Coğrafi koşullar, iklim ve sağlık durumları da büyüme ve gelişmeyi etkilemektedir (Neyzi ve Günöz: 1989: 61).

İnsan organizması yaklaşık 50000 gen taşır ve bu genler çocuğun büyümesini etkiler. Çocukların boyları ile anne babaların boyları arasında uygunluk vardır. Büyüme ve gelişme büyük oranda önceden planlanmıştır (Kulaksızoğlu, 2001: 38).

Çocuklukta, tiroid hormonu ve ön hipofiz büyüme hormonu, büyüme ve gelişmeyi etkileyen esas iki hormondur. Tiroid hormonu gelişme ve olgunlaşmayı, hipofiz hormonu ise boy büyümesini etkiler (Neyzi ve Günöz: 1989: 61).

Ergenlik döneminde, kızlarda gözlenen değişiklikler daha erken yaşlarda ortaya çıkarlar. Kızların göğüsleri 11 yaşlarında gelişme gösterir. Bu yaşta kızların hızlı bir biçimde boyları uzamaya başlar. Fakat 13 yaş civarında boy uzaması yavaşlar. Erkek çocuklarda gelişme kız çocuklara oranla iki yıl daha geç başlar. Erkek çocuklarda ortalama boy sıçraması 14 ile 15 yaşlarında görülür. Verilen rakamlar ortalama rakamlardır ve bireysel farklılıklar gözlenebilir. Hem erkeklerde hem de kızlarda büyüme belirli bir sırayı takip eder. Eller ve ayaklar ilk büyüyen organdır. Daha sonra kollar ve bacaklar ve en sonra da beden gelişir. Be nedenle önce ayakkabılar küçülür, daha sonra pantolonlar küçük gelmeye başlar ve en sonunda da gömlek, bluz ve ceketler değişir (Cüceloğlu, 2006: 345).

Bir insanın normal olarak büyüebilmesi için iyi bir beslenmeye ve sağlıklı bir bedene ihtiyacı vardır. Dengeli beslenemeyen gelişme çağındaki insanın büyümesi durur, sonrada dengesiz beslenmenin yan etkileri ortaya çıkar. Örneğin karbonhidrat ağırlıklı beslenen çocuklar ergenliğe daha geç yaşta girmekte ve bunlarda gelişme geriliklerine rastlanmaktadır. Ayrıca yaşanan coğrafi çevre ve iklim ortamı ile beden yapısı arasında ilişki bulunmaktadır. Ergenliğin başlarına geldiğinde, ergenin boyu yetişkinen alacağı boyun %80'ine ulaşmıştır. Boy uzaması kızlarda 16-18 yaşlarında, erkeklerde ise 18-20 yaşlarında durmaktadır. Ergenlik yıllarında kızlar ortalama 16 kg., erkeklerde 20 kg. kadar kilo alırlar (Kulaksızoğlu, 2001: 40).

Ergenlik döneminde bedensel gelişim sırasında kızlarda kas gelişimi, erkeklerinkine göre ikinci planda kalır. Sonuç olarak gelişmiş bir kadının bedeninde daha çok yağ bulunur, erkeğin bedeninde ise daha fazla kas vardır (Cüceloğlu, 2006: 346).

Ergenin bedensel değişimi dendiğinde, beden yapısıyla ilgili olarak akla gelen en önemli gelişmeler, boy ve ağırlık artışıyla iskelet ve kas sistemindeki gelişim ve çeşitli organlarda görülen büyümelerdir (Yavuzer, 2002: 264).

2.3.2. Ergenlik Döneminde Cinsel Gelişim

Kız ve erkeklerde buluğa girecekleri dönemden yaklaşık bir buçuk yıl önce cinsel içerikli değişiklikler başlar. Bu değişme kızlarda 10 yaşlarında, erkeklerde 11-12 yaşlarında olmaktadır. Ergenlikte cinsel gelişme kız ve erkek çocuklarda aynı zamanda ve aynı hızda olmaz (Kulaksızoğlu, 2001: 45).

Kızlarda ergenliğe girerken görülen en önemli değişiklik adet kanamasıdır. İlk adet kanamasından bir yıl sonra yumurta üretimi başlar. Yaklaşık her 28 günlük dönemde yumurtalıklardan, bir yumurtacık yumurtalık kanalına bırakılır. Döllenme olmadığı sürece, kadın üreme organı içerisinde oluşan dokular vücuttan dışarı atılır. Bu durum adet kanaması olarak adlandırılır. Bu adet dönemi ortalama 6 gün devam eder. Kızlar bu dönemde hassas ve sinirli olabilirler (Neyzi ve Günöz: 1989: 113).

Erkeklerde, erkek üreme organında değişiklikler ortalama olarak 13-14 yaşlarında başlar. Bu dönemde erkek üreme organı ve testisler büyür ve erkek üreme hücresi sperm üretmeye başlar (Kulaksızoğlu, 2001: 46).

Beden yapısındaki gelişmeler; kız ve erkek çocukların beden yapısındaki gelişmeleri ayrı ayrı incelemek gerekir. Kızlarda omuzlar yuvarlaklaşır, göğüs ve kalçalarda deri altına toplanan yağ miktarı artacağından göğüs ve kalçalar büyür, göğüs uçları olgunlaşır (Neyzi ve Günöz: 1989: 113).

Kızlardan farklı olarak ergenlik döneminde erkek çocuklarda, kol ve bacak adalelerinde bir gelişme görülür. Göğüs kafesi ve omuzlar genişler, vücut ve yüz erkeksi bir görünüm alır (Kulaksızoğlu, 2001: 47).

Ergenlik döneminde ergende, ses çocukluktakinin aksine kalınlaşmaya başlar. Bu dönemde ergen ses tonunu ayarlayamaz başlangıçta ses çatallaşır daha sonra ses telleri gelişmesini tamamlar, ergenin ses tonu da olgunlaşır (Günöz, 1986: 23).

Ergenlik döneminde, derideki yağ bezlerinin fazla çalışması sonucu, salgılanan yağlar bez kanallarını tıkar ve yüzde siyah noktalar oluşturur. Yağ birikimi şişer ve ergenlik sivilcelerini meydana getirir (Kulaksızoğlu, 2001: 47).

Erkek çocuklarda ergenlik döneminde yüzde meydana gelen belirgin değişiklik de çocukta bıyık ve sakalların çıkmasıdır. Önce bıyıklar belirgin hale gelir sonra şakak kemikleri altında sakallar görülmeye başlar. Bu dönemde çocuklarda sakal ve bıyıkların çıkmasında bireysel farklılıklar görülebilir. Aynı yaşta iki kişinin sakal ve bıyık büyüme hızı farklı olabilir. Bu boyca ve bedence büyümede olduğu gibi genetik faktörler, salgı bezlerinin salgıladığı hormonların miktarına ve beslenmeye bağlıdır (Günöz, 1986: 23).

Ergenlik döneminin başlangıcındaki değişikliklerden biri de, hipofiz bezinin salgıları ile başlayan koltukaltı ve üreme organları bölgesindeki kıllanmalardır (Neyzi ve Günöz: 1989: 110). Üreme bölgesindeki kıllanmalar kızlarda tepesi yukarıda bir üçgen biçiminde iken, erkekler de ters üçgen biçimindedir. Erkeklerde ergenliğin sonlarına doğru kıllanma, göğüs, bacak ve kollara yayılır (Kulaksızoğlu, 2001: 48).

Ergenlik döneminde koltuk altı ile kasıklarda ve vücudun diğer yerlerinde, ter bezleri çocukluğa göre daha fazla çalışır. Sık terleme sonucu ortaya çıkan kirliliği önlemek için vücut temizliğine dikkat etmek, sık sık banyo yapmak ve koltuk altı ve üreme organlarındaki tüylerin uzamadan alınması ergenlik sağlığı açısından önemli ve gereklidir. Cinsel olgunlukla beraber, vücutta herkese has bir vücut kokusu belirginleşir. Bu vücut kokusunun cinsel çekicilikle bir ilişkisi vardır (Kulaksızoğlu, 2001: 48).

Ergenlik döneminin başlangıcında, hipofiz hormonunun etkisiyle, erkek çocuklarda gırtlığın çene altına rastlayan bölgesinde bir kıkırdaklaşma görülür. Erkek ergenlerde hormon etkisiyle genellikle 14-16 yaşları arasında göğüslerin her ikisinde veya birinde görülen ağırlı büyüme ve sertleşmeye göğüslerde düğümçüklenme denir. Tıpta ise jinekomasti denilir. İyileşme süresi 6 ay ile 3 yıl arasında değişebilir (Kulaksızoğlu, 2001: 48).

Ergenlik döneminde özellikle erkek ergenlerde artan cinsel içtepilerin sonucu cinsel kaynaklı rüyalar görürler. Bu rüya esnasında üretilen fazla spermier boşalma sonucu vücudun dışına atılır. Halk dilinde rüyalanma denilen bu olay, sebebini bilmeyen ergenler için ürkütücü olabilir ve tedirginlik yaratabilir (Kulaksızoğlu, 2001: 49).

2.3.3. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim

Hızlı ve belirgin değişikliklerin be dönemde yer aldığını, bu evrede çocuğun yeni bir kişiliğe büründüğünü ileri süren Stanley Hall'a göre bu değişiklikler cinsel olgunluk sonucu, yani biyolojik kaynaklıdır. Hall'a göre bu evrede ki genç, duygusal, dengesiz, önseziden yoksun bir bireydir (Yavuzer, 2002: 268).

Heyecan ve duygu ruhsal değişmeler için kullanılan kelimelerdir. Birey hayatında duygularla ilgili gelişme doğumdan itibaren hayat boyu devam eder. Fakat çeşitli hayat dönemlerinde bireylerin duygusal tepki biçimleri, duyguya neden olan

olaylar ve duygusal durumlarındaki değişimler farklılık gösterir (Kulaksızoğlu, 2001: 65).

Heyecan, kısa süreli ve yoğun olan genellikle denetlenemeyen duygusal tepkiler heyecan olarak isimlendirilir. Korkma, öfkelenme, dehşete düşme, ürkme, irkilme, aşırı sevinme, coşku duyma heyecanlara örnek verilebilir. Heyecanlanma ile birlikte bazı bedensel belirtiler ortaya çıkar. Bedensel ve metabolizma ile ilgili belirtiler, kalp atışında, solunum sayısında, kan basıncında değişme, deride soğuma ve kızarmalar ve göz bebeklerinin büyümesi gibi değişikliklerdir ve heyecanlanma durumunda ortaya çıkarlar (Kulaksızoğlu, 2001: 65).

Duygu, yoğunluğu daha az olan ruh hallerine denir. Beğenme, hoşlanma, sevme, gurur duyma, mutlu olma, kıskanma, alınma, kızma durumları duyguya örnek verilebilir. Tutku ve ihtiras da bir duygu durumudur fakat aşırı istek ve arzular tutku olarak isimlendirilir (Koptagel-İlal, 1991: 93).

Duygular birincil ve ikincil duygusal tepkiler olarak iki biçimde oluşur. Ürkme, hiddetlenme ve çok sevinme esnasında gösterilen birincil duygusal tepkiler heyecanlanmalarda olur ve kısa sürelidir. Bu sırada bilişsel süreçlerde bozulmalar meydana gelir, bireyler ne olup bittiğini tam olarak anlayamazlar. Birincil duygusal tepkiler sırasında metabolizmadaki değişiklikler yoğun bir enerji harcar. Bu nedenle bu tür duygusal tepkiler kısa sürer. Bu durumda ilk tepkinin yoğunluğu geçtikten sonra ikincil duygusal tepkiler oluşur. İkincil duygusal tepkilerde olumsuz duygular azalarak devam eder. Durumdan hoşnut olmama, kızgınlık veya azalan korku, yorgunluk ve gevşeme ikincil duygusal tepkilerdendir. İkincil duygusal tepkilerdeki duygularda ve ifade biçimlerinde bireysel farklılıklar vardır. İkincil duygusal tepkilerde bedende halsizlik ve gevşemenin yanı sıra artan dikkat ile birey olan biteni yeniden değerlendirme imkanına kavuşur. Aşırı sevinç ve coşkudan sonra oluşan ikincil duygusal tepkiler de halinden memnun olma, rahatlama, ferahlama ve gevşeme gibi duygular yaşanır (Koptagel-İlal, 1991: 96).

Bu dönemde ergenin duygusal yapısında bazı çelişkiler dikkati çeker. Bu evrenin belirgin çelişkili duyguları arasında yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra bir gruba katılma özlemi, büyükleri hor görme ama ona dayanma, endişe ve umutsuzluğa karşın geleceğe coşkuyla yöneliş sayılabilir. Sağlık durumu, zeka düzeyi, cinsiyet, okul başarısı ve sosyal kabul düzeyi ergenin duygusal tepkilerini etkileyen başlıca faktörlerdir (Yavuzer, 2002: 269).

Ergenlik dönemindeki duygusal tepkilerde genel ortak özellikler vardır, fakat ergen, ger insan gibi çeşitli yaşlarda ve farklı durumlarda değişik duygular hissedebilir. Değişen yaşla, çevresel koşullar ve uyaranların değişmesi ile hoşlanma ve hoşlanmama duyguları ile duyguların ifade biçimleri değişir. Çocukluk ve ergenlik arasındaki duygusal yönden en belirgin fark çocuklar öfke, kızgınlık ve sevinç gibi duygularını daha açık davranışlarla ve anında ifade ederler buna karşın ergenler bu duyguları genelde gizleyip maskelerler. Ergenlik döneminde genel olarak kızlar erkeklerde daha önce duygusal olgunluğa erişirler (Kulaksızoğlu, 2001: 66).

Ergenliğin başlarındaki büyümenin hızlı oluşu, biyolojik cinsel değişmeye eşlik eden hormonal salgılar buluşta ve onu izleyen yıllardaki ergenin hem duygularında hem de davranış ve tutumlarında belirgin farklılıklar sergilenmesine neden olur. Bunlar; duyguların yoğununda artış, olumsuz duygular el, kol hareketleri, yüz ifadesi, bağırma gibi sözlü ve sözsüz davranışlarla dışa vurulurken, heyecan, coşku ve karşı cinse yönelik duygular şiir veya öykü yazma, hatıra defteri tutma aracılığı ile ifade edilir. Ergenin duygusal durumlarının değişimi çabuktur ve duygularında istikrarsızlık vardır (Kulaksızoğlu, 2001: 66-69).

Ergenliğin başlarında cinsler arasındaki yakınlaşma eğilimi, daha çok grupta bir arada olma isteği taşırken sonraları ise karşı cinsten belirli bireylere yönelmiş romantik duygular ortaya çıkar. Biyolojik cinsel gelişme, duygusallıkta ki artış ve zihinsel gelişme, ergenlerin akıllarından geçirdiklerinin yoğunluğunu ve niteliğini de değiştirir. Ergen hayal kurarak arzu ve düşüncelerini yansıtır. Tedirgin ve huzursuz olma, ergenin karşı karşıya kaldığı stres uyaranlarının etkisine ve algılayış biçimine göre değişmektedir. Ergenler zaman zaman başkalarından uzaklaşmak, kendileri ile baş başa kalmak istiyor gibidirler. Hızlı büyümenin olduğu dönemde ergen çalışırken, oyun onarken yorulur ve çalışmaya karşı daha çok isteksizdir. Ergen yeni bir durumla karşılaştığı zaman bu kendisi için alışık olmadığı bir durumsa heyecan dengesi tam oluşmadığı için duyguların kontrolü zordur (Kulaksızoğlu, 2001: 66-69).

Çevresel ve toplumsal etkenler ergende güvensizlik duygusu yaratır ki, bu da duygusallığa neden olur. Aile içerisinde duygusal ve sosyal etkileşim açısından başarılı bir çocukluk geçiren birey, ergenlik döneminde karşılaştığı sorunları daha kolay çözüme kavuşturur. Çocukluk yıllarında, çocuklarıyla iyi bir diyalog kurmayı başaran anne babalar, bu diyalogu ergenlik döneminde de sürdürmekle, ergen için gerekli olan rehberlik işlevini yerine getirmiş olur (Yavuzer, 1982: 180).

2.3.4. Ergenlik Döneminde Sosyal Gelişim

Staton'a göre çocuğun doğumdan itibaren büyüdükçe birçok sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ortaya çıkar. En alt seviyeli canlılarda bile türünden olanlarla bir arada olma ihtiyacı ve dürtüsü görülür. İnsanlarda diğer insanlarla bir arada yaşamak isterler ve çevreleri ile uyum içerisinde olmak ihtiyacıdır. Sosyal gelişme kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Birey bebeklikteki kendinin merkez olduğu anlayışından kurtulup, uyumlu bir yetişkin olmaya doğru bir gelişme gösterir. Sosyalleşme bebeğinin çevredeki insanlara tepkiler vermesi ile başlar ve ömür boyu devam eder (Kulaksızoğlu, 2001: 82).

Sosyal gelişim için ergen, zaman, deneyim ve ilişkileri kapsayan deneme sürecine ihtiyaç duyar. Bu süreç içerisinde genç, kendi benliğine ilişkin deneyimlere girer. Ergen bu dönemde inişli çıkışlı duygular yaşar. İlk çocukluk döneminde anne babaya olan ilgi, ilköğretime başlamayla birlikte öğretmene, ergenliğe girmeye birlikte de arkadaşlarına kaymaktadır. Ergen, akranlarıyla beraber olmaya her zamankinden daha çok gereksinim duyar. Grup içerisinde var olma mücadelesi verdiği için her zamankinden daha fazla grup normlarına bağlıdır. Ergen için, içinde bulunduğu arkadaş grubunun değerleri ve dünya görüşü, anne babanın ve diğer yetişkinlerin dünya görüşlerinden daha önemlidir (Ersanlı, 2005: 135).

Ergen, toplumda saygınlık kazanmaya ve statü sahibi olmaya gereksinim duyar. Ergenlik yılları bir anlamda, toplumsal uyum ve gelişim yılları olarak da nitelendirilebilir. Ergenlik döneminde bazı deneyimlerle gelişen toplumsal uyum zamanla kazanılır. Çocukluk ile yetişkinlik arasında geçiş dönemi olan ergenlikte birey, çocukta alışkanlık ve davranışlarının yerine olgun tutum ve davranışları bırakır. Bu evrede artık birey, başkalarından yardım almaksızın çevresine tek başına bakmayı öğrenmektedir. Bu geçiş döneminin başarılı olması, ergenin bu döneme iyi hazırlanmış olmasına bağlıdır. Bu dönemde ergenin davranışlarında görülen dengesizlik ve kararsızlıkta, çevresinde çatışan değerlerin olduğu kadar kendisine yöneltilen farklı tutum ve davranışlarında etkisi büyüktür (Yavuzer, 2002: 276).

Ergen bu dönemde çevresinde, daima onun gibi olmak istediği kişiler arar. Böylece özdeşleşme yaparak kişiliğine biçim verirken, yetiştiği çevrenin ekonomik ve sosyokültürel koşullarının etkisi altında sorumluluk ve bağımsızlık arasında denge kurmaya çalışır. Ergen, değişen ve gelişen kişiliği içerisinde, çevrede yeni değerler aramaya, kişiliğinin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk

kavramlarına yanıt bulmaya çalışır. Bu kavramlar bireye kişilik kazandırır, toplumla ilişkilerini biçimlendirir, toplumdaki yerini ve rolünü oluşturur (Yavuzer, 2002: 278).

Ergenlik çağında gelişmekte olan bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması, başka bir deyişle özdeşleşmesi en önemli basamağı oluşturur. Bu aşamada Erikson, bireyin hem cinsel hem de mesleksi olarak, benliğini oluşturma çabası içerisinde olduğunu düşünür. Erikson'un kuramını temel alarak araştırmalarını sürdüren James Marcia özdeşleşmeyi şu boyutlar içerisinde değerlendirir. Benlik; içseldir, birey tarafından yapılandırılır, dinamikdir, bireyin yeteneklerini, inançlarını ve her alandaki yaşantılarını kapsar. Marcia'ya göre bu yapı ne kadar iyi gelişirse, birey kendi özelliklerinin ve bireyselliğinin o kadar farkına varır (Cüceloğlu, 2006: 359).

James Marcia özdeşleşme statüsü adını verdiği dört basamaklı bir kuram ileri sürer. Basamaklar sıra halinde gelişir, fakat herkes bu basamakların tamamını geliştiremeyebilir, bazı bireyler basamakların birinde takılabilir.

- 1) Dağınıklık; birey özdeşleşmesini oluşturabilmek için var olan seçenekleri henüz gözden geçirmemiş ve bir seçim yaparak kendini bir özdeşleşmeye adanmış veya bağlamamıştır.
- 2) Körü körüne bağlılık; birey anne ve babanın görüşlerine ve değerlerine körü körüne bağlıdır. Bireysel bir deneyim geçirmeden, incelemeyen, sanki kendi değerleriymiş gibi anne babanın görüş ve değerlerini sürdürür.
- 3) Askıya almak; özdeşleşme krizinin tam ortasında bulunan birey, daha önce inandığı bütün değerleri yeniden gözden geçirir. Bu devrede kendini havada hisseden birey, henüz hiçbir görüş ve değere bağlanmamıştır.
- 4) Özdeşleşmenin başarılması; değer ve görüşleri gözden geçiren birey, kendi için en uygun bulduğu bir özdeşleşmeye kendini adanmış ve bağlamıştır. Özdeşleşme geniş kapsamlıdır, içine bireyin genel yaşam mesleksi amaçlarını da alır (Cüceloğlu, 2006: 359).

Özdeşleşme, gençlik çağına özgü ruhsal yapı içinde aile bireylerinden başlayarak çevredeki kişilere, düşünelere, kültüre doğru gittikçe genişleyen bir alanda gencin istemli ya da istemsiz olarak benimsediği, özümlediği düşünce, davranış, tutum ve eylemlerden oluşan bir süreçtir (Yavuzer, 2002: 278).

2.3.5. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Piaget'e göre 11 yaşında sonra başlayan ve mantıksal düşünmenin yetişkinler düzeyine eriştiği bu döneme "Formel Soyut İşlemler Dönemi" denir. Bu dönemde ergenler, görüşlerini haklı gösterebilecek düşünce kurallarını ve mantık yollarını bulmaya çalışırlar. Piaget'e göre, mantığın gelişmesi kurulmasında işbirliği önemli bir dizi davranış biçiminin temelidir. Birçok açıdan düşünebilme, ergene yeni bir düşünce esnekliği sağlar. Düşünme, çocuklukta eylem çerçevesinde sınırlı iken ergenlikte zihinde birçok seçenek gözden geçirilip incelenebilir. Gerçek ya da olası sosyal sistemlerin çeşitliliği konusuna ilgisinin artması sonucu genç, eleştirel bir tavır takınarak kendisine ve üyesi olduğu çeşitli grupların görüşlerine tarafsız bir gözle bakmaya başlar (Yavuzer, 2002: 268).

Bilişsel gelişim olarak bilinen olgu, ergenlerin sadece kendilerini, ailelerini, yaşlılarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini değil, dünyalarını görme biçimi üzerinde uzun süreli etkiler taşır. Ergenlerin tüm düşünme süreçleri değişir, gittikçe artan biçimde geleceğe yönelik ve soyut düşüncelerle ilgili olurlar. İdealizm kazanır ve cinsellik, ahlak, din gibi konularla ilgili gerçekten kendilerine ait bir değerler takımı edinirler (Gander ve Gardiner, 2010:460).

Ergen bu dönemde, soyut düşünebilme, denenceler ileri sürme, akıl yürütme ve tümden gelişim yolu ile düşünebilme söz konusudur. Böylelikle gerçeğe ait bütün ihtimalleri hesap edebileceği gibi gerçek olaylar arasındaki ilişkileri kavrayabilir. Görüşlerini aldanmaz ve olayların arka planını anlamaya çalışır. Esnek düşünceye sahip olan ergen, bir problemin farklı çözümlerinin olabileceğini düşünür. Örneğin deyimlerle ve atasözleriyle ifade edilen anlamın ardında daha farklı bir anlam olduğunun farkına varır. Sözelimi "ayağını yorganına göre uzat" atasözünden ayak ve yorgan kelimeleri ile ifade edilmek istenenlerin ne olduğu 11 yaşından önce tam olarak anlaşılır değilken, ergen bu sözle anlatılmak isteneni anlayabilir ve kavrayabilir. Teşbihleri ve benzetmeleri kavrayabilir. Bir yazılı metnin, bir tiyatro eserinin veya bir filmin ana fikrinin ne olduğunu kolaylıkla çıkarabilir (Kulaksızoğlu, 2001: 138).

Piaget'e göre, en üst bilişsel gelişim dönemi olan soyut işlemler dönemi, 11 yaş sonrasında başlayarak, yetişkinlik yıllarına kadar uzanır. Soyut işlemler döneminde, göreceli düşünce gelişerek bir sorun farklı biçimlerde ele alınabilir. Genelleme, tümdengelim, tümevarım gibi zihinsel işlemler yapılabilir. Ergen hipotezler kurarak doğruluğunu kontrol edebilir. Analiz yeteneği, tasarlayıcı düşünce

gücü ve soyut düşünce yetisi geliştiği için soyut kavramlar ve olaylar üzerinde fikirler üretebilirler. Sosyal, politik ve günlük yaşamla ilgili konulara felsefi yaklaşımlar içinde açıklamalar getirmeye başlayan ergen, olayları sadece o anki gerçekleri ile açıklamak yerine, olasılıkları da dikkate alarak açıklamalarda bulunur (Ersanlı, 2005: 101).

Soyut düşünme aynı zamanda bilimsel düşünceyi de içerir. Piaget'e göre, ergen bu dönemde bilimsel yöntemle denenceler üretip her birini sırasıyla test ederek problemini çözebilir. Ergenlikte beynin bu işlemleri yapabilir hale gelmesiyle birlikte, soyut işlemleri yapabilmesi çevreden gelen taleplere bağlıdır. Yani, ergenin soyut işlemleri başarabilmesi için beynin olgunlaşmasının yanı sıra soyut işlem yapmasını gerektirecek bir çevrede bulunması da gereklidir. Piaget, birçok yetişkinin çevresel nedenlerden dolayı soyut işlemleri yapabilecek bir düzeye eremediğini ifade etmektedir (Ersanlı, 2005: 101).

Her ergenin aynı yaşlarda soyut düşünceye ulaşamadıkları, bazı yetişkinlerin bile soyut düşüncenin gerektirdiği zihinsel özellikleri kazanamadıkları bildirilmektedir. Ergenin yaşadığı kültürel çevre, ailenin sosyo ekonomik düzeyi ve bireyin zeka düzeyi ile soyut düşünce yetisi arasında ilişkiler bulunmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010:463).

2.3.6. Ergenlik Döneminde Ahlak Gelişimi

Ahlak iyi ve doğru davranışlar bütünüdür ve insanların uymakla sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır. Hangi davranışın iyi ya da kötü olduğu konusunda kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişen yargılar vardır. Herkesin kendine göre bir ahlak anlayışı olduğu gibi, ahlaklı davranış anlayışı çeşitli dönemlerde değişmiştir. Fakat ahlak ilkelerinin değişmeyen mutlak değerler olduğu görüşü de savunulmuştur (Kulaksızoğlu, 2001: 98).

Ahlakla ilgili görüşlere baktığımızda; ilk çağ düşünürlerinden Sokrates, sorumluluğu temel olarak ahlakı, iyiye ulaşmanın yolu, herkesin kendine düşeni yapması olarak tanımlar. Aristoteles ise ahlakı, erdem kavramı içerisinde ele alarak erdemli yaşamının hem toplum hem de birey için gerekli olduğunu ileri sürer. Kant, da ahlak kurallarının kesin, insanların duygu, düşünce ve arzularından bağımsız olduğu gibi, akıl sahibi olan insanlar içinde geçerli olması gerektiğini belirtmiştir (Ersanlı, 2005: 221).

Freud, bireyin ahlak gelişimini kişilik gelişimiyle ilgili kuramında açıklamaya çalışmıştır. Ahlak ve ahlak standartlarının süperego'nun gelişmesiyle ortaya çıktığını belirtmiştir. Kişiliğin üçüncü ve en son gelişen sistemi süperego, çocuğa anne babası tarafından aktarılan ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel temsilcisidir. Süperego, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür. Gerçekten çok ideali temsil eder, hoşlanmadan çok kusursuzluğa ulaşmak ister. Süperegoyu ilgilendiren husus, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu karar verip, toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış ölçütlere göre davranmaktır (Ersanlı, 2005: 222 ve Geçtan, 2008: 45).

Bandura'ya göre çocuk, başkalarının davranışlarını taklit eder ve zaman geçtikçe bunların bazılarını benimser ve içselleştirir. Bu sosyalleşme süreci içerisinde çocuk, ahlaki değerleri ve cinsiyetine uygun davranışları kazanır, vicdan gelişmeye başlar ve böylelikle çocuk, yetişkinler gibi davranmayı öğrenmiş olur. Jean Piaget ahlak gelişimini iki dönemde ele almıştır. Bunlar birbirini tamamlayan ve hiyerarşik bir sıra izleyen dışa bağımlı dönem (5-7 yaş) ve bağımsız dönem (8-12 yaş)'dir. Dışa bağımlı dönemde çocuk, yetişkinlerin koydukları kuralları sorgulamadan uyar. Kuralların değişmez ve mutlak olduğuna inanır ve ahlak kuralının ne anlama geldiğini bilmez. Bağımsız dönemde ise çocuk, kuralları kendi vicdanın verdiği kararlar biçiminde kabul etmeye başlar. Ahlak kurallarının gerçek anlamını bilir, sorgular ve bir olayı değerlendirirken empati kurarak olaylara yaklaşabilecek güce ve üst düzeyde adalet kavramına ulaşır (Ersanlı, 2005: 223-225).

Kohlberg göre ahlak, bir insanın davranış hakkında düşünme ya da davranışı iyi ya da kötü olarak yargılama yoludur. Kohlberg, insanların ahlaki bakımdan bir gelişme içerisinde olduğunu, bu gelişmenin yaşa ve zihni olgunluğa bağlı olarak aşama aşama gerçekleştiğini belirtmektedir. Kohlberg ahlaki gelişimi, üç temel aşamada ve her aşamada iki evrede olmak üzere altı aşamada ele almıştır. Ahlaki gelişim basamakları belirli bir sıra içerisinde oluşmakta ve her aşama bir öncekinden farklılık göstermektedir (Gander ve Gardiner. 2010:468 ve Kulaksızoğlu, 2001: 100).

Gelenek öncesi düzeye ait ahlaki tutum ve yargılar 9 yaşına kadar olan çocuklarda ve bazı yetişkinlerde görülür. Geleneksel düzeye ait üçüncü ve dördüncü evre 9 ile 15 yaş arasındaki çocuğun ve birçok yetişkinin ahlaki yargısını belirler. Gelenek ötesi düzeyin beşinci evresinin ise 20 yaş civarında kazanılabileceği ve bu ahlaki yargılara çok az yetişkinin erişebileceği belirtilmektedir. Altıncı evredeki ahlaki yargıya ise insanların çok azının ulaşabildikleri, filozofların, bilge kişilerin ve

büyük din adamlarının bu seviyede düşünebildikleri bildirilmektedir (Çileli, 1987: 273-276)

2.3.7. Ergenlik Döneminde Kişilik Gelişimi

Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 2006: 404).

Kişilik kavramı, bir insanı başkalarından ayıran özelliklerin tümünü, çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimini belirtir (Yörükoğlu, 2007:81).

Ergenin kimliği çocukluktan itibaren yavaş yavaş gelişir. Ergenliğin başlangıcında çocuklarda kendi kimlikleri hakkında belirgin olmayan bazı imgeler vardır. Ergenlik kimlik geliştirmede önemli bir dönemdir ve “ergen ben kimim?”, “hangi hareket doğru?”, “nasıl davranmalıyım?” sorularına cevap arar. Ergenlerin değer yargıları ve ahlaki standartları anne babasının, akranlarının ve etrafındaki insanların değer yargıları ve ahlaki standartlarından etkilenir (Kulaksızoğlu, 2001: 106).

Kişiliğin çekirdekleri yaşamın ilk yıllarında atılır, altıncı yaşta ana çizgileri belirir, ancak son biçimini alması gençlik çağının sonuna doğru olur. Kişilik çizgileri uzun sürede biçimlendiği için kolay değişmez. Kişilik bireyin çevresiyle sürekli etkileşimi ve uyum çabası sonucu oluşur (Yörükoğlu, 2007:81).

Erikson'a göre kişilik gelişiminde ergenlik dönemi çok önemlidir. Ergenlikteki en önemli değişim kimlik karışıklığı değişimidir. Ergen, çocukluğunda sağlıklı psikolojik ve cinsel özdeşimler kuramamış ise yeni kimliğini oluşturma sürecinde kendisinin gerçek kimliğinin ne olduğu konusunda karmaşaya düşebilir. Başkalarının gözündeki kendisi ile kendi gözündeki kendisi arasındaki bağdaşmazlık, onda bir kimlik krizine veya karmaşasına sebep olabilir. Çocukluğunda anne babası ile olumlu özdeşimler kurmuş olanların ergenlikte ve yetişkinlikteki kimlik oluşturma süreçleri sağlıklı geçecektir. Erikson, ergenliğe girişle birlikte ya kimlikle ya da rol karışıklığıyla sonuçlanacak bir dizi kararın alınması gerektiğini belirtir. Doğru kararları olan ergenler deneyimlerini açıkça tanımlanmış bir kimlikle bütünleştirmeye yetenekli olurken, doğru kararları alamayanlar ise ergenlik sona erdikçe ve yetişkinlik başladıkça geliştirilecek çeşitli kimliklerle ve oynanacak rollerle ilgili sorularla bunalacaklardır (Kulaksızoğlu, 2001: 107 ve Gander ve Gardiner, 2010:491).

Freud'a göre, insan kişiliğinin üç temel birimi bulunmaktadır; id, ego ve süperego. İd, kişiliğin en kaba, en ilkel, kalıtımsal dürtü ve arzularını içerir yani davranışların altında yatan psikolojik enerji kaynağıdır. İd zevk ilkesine göre çalışır, bekleme gelmez ve düşünce bu kısımda etkili değildir. Ego ise id denetim altında tutmaya çalışan kişilik birimidir. Ego, mantıklı ve gerçekçi düşünce tipidir. Egonun herhangi bir ahlaksal tutumu olmayıp, ide sürekli yol gösterir. Süperego ise bireyin davranışlarını toplumsal değerler ve vicdan süzgecinden geçirir. Ego, id ile süperego arasında dengeyi sağlar (Cüceloğlu, 2006: 406-411).

Kişiliğin üç birimi doğal olarak birbiriyle çelişki içindedir. Freud'a göre bu çelişki değişik psikolojik faaliyetlerin temelini oluşturur. İd, "hemen şimdi isterim" emrini verirken, süperego ise "asla hiçbir zaman yapamazsın" der. Bu durumda ego ikisi arasında bir uzlaşma noktası bulmaya çalışır. Bu çatışmadan kaygı ve savunma mekanizmaları doğar. İd ve süperego arasındaki çatışma bireyin psikolojisinde kaygı olarak ortaya çıkabilir. Kaygı büyüyüp şiddetlendikçe ego bu şiddetteki kaygıyla başa çıkabilmek için savunma mekanizmalarına başvurur. Savunma mekanizmaları kaygı ile başa çıkabilmek için oluşturulmuş düşünce, tutum ve davranış biçimleridir (Cüceloğlu, 2006: 406-411).

Adler'e göre toplumsal bir varlık olan insan, diğer insanlarla ilişki kurma gereksinimi içinde olduğu için kendinden çok topluma yönelik bir yaşam biçimi sürdürme eğilimindedir. Adler'e göre birey, kendi algılarını, yeteneklerini, düşüncelerini ve görüşlerini biçimlendirme konusunda doğuştan yeteneklidir. Yaratıcı kavramlar, kendisini ve dünyasını anlamlı bir biçimde temsil eder. Kişiliğin merkezinde bilinçdışı değil, bilinçlilik bulunduğunu belirten Adler, Freud'un tersine sorumluluk tercihi, hayatın anlamı ve mükemmele ulaşmak için çalışmanın önemini vurgulamıştır. Burada davranış çok önemli ve amaca yöneliktir (Ersanlı, 2005: 209).

Karen Horney ise çocuğun davranışlarının biçimlenmesinde anne babanın tutumlarına ve çevresel faktörlere ağırlık vermektedir. Anne babayla olan ilişkilerinde, güvensiz ve kaygılı olan çocuk yalnızlık ve çaresizlik duygularıyla baş edebilmek için stratejiler geliştirerek yaşamının diğer dönemlerinde bunları sürdürür. Birey, çevresindeki bireylere yönelik düşmanca duygular besleyerek öç almaya yönelik davranışlar geliştirebileceği gibi, çevresindekilerin sevgisini kazanabilmek amacıyla, kendini sevdirmek için, başkalarına ya rüşvet verir ya da onları zorlar. Eğer birey bu ve benzer yollarla amacına ulaşamazsa, insanlar üzerinde egemenlik

kurmak için düşmanlık duygularını ödünleyerek, çıkış yolları arayan bir davranış örüntüsü geliştirmektedir. Karen Horney bireyin, bu eğilimleri birbiriyle ne kadar uyuşursa, o kadar sağlıklı bir kişilik geliştirebileceğini, aksi halde içsel çatışmalar yaşayacağını belirtmektedir (Ersanlı, 2005: 210-211).

Erich Fromm'a göre insan, dünyanın tamamlayıcı bir parçası olmak ve bir yere ait olduğunu hissetmek ister. Doğumlu birlikte kurulan bu ilişki, çocukluk sonrasında anneden diğer insanlara sağlıklı bir şekilde kayarsa, dostluk duyguları geliştirerek, başka bir insan veya bir kurumla özdeşim kurarak kimlik duygusunu geliştirir. Böyle bir kimlik duygusu kendi iç dinamiklerinden değil, ait olduğu kişi ya da gruptan alır. Bunun sonunda çevresindeki insanlarla sevgi ve işbirliği yoluyla bütünleşerek, yalnızlıktan kurtularak güvenliğini sağlarken, özgürlüğünü kaybeder. Kişilik oluşumunu tümüyle bireyin içinde yaşadığı toplumsal durumlara göre açıklayan Fromm' göre, toplum ne ölçüde bireyin kendisi olmasına fırsat verirse, birey o ölçüde sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olma fırsatını elde edecektir (Ersanlı, 2005: 211).

Ergenin kimliği çocukluktan itibaren yapılan değişik özdeşimle yavaş yavaş gelişir. Fakat kimliğin oluşması çok sayıda değişkenin etkisine bağlı olarak gerçekleşir. Doğuştan getirilen genetik ve biyolojik özelliklerin yanı sıra kültürel etkenler, sosyal sınıflara bağlı etkenler ve psikolojik etkenlerde etkilidir. Kişiliğin oluşmasında genetik mirasın ve çevrenin etkisini birbirinden ayırmak çok zordur. Örneğin saldırganlık, sinirlilik, sosyal olma gibi bazı özelliklerin genetik yapıdan etkilendiği saptanmıştır. Genetik etkenler, fiziksel özellikleri belirler, fiziksel özelliklerde kişilik özelliklerini etkilemektedir. Her toplumun diğerinden ayrı olan bir kültürü vardır. Bireysel davranışlar, yemek yeme biçimi, giyim tarzı, dili kullanma ve konuşma biçimi, çalışma ve zamanı kullanma biçimi, dini inançlarımız ve kalıp yargılarımız hep kültürün etkisinde kalır. Birçok araştırma ergenin mensup olduğu sosyal sınıfın, onun tutumlarını ve değerlerini etkileyeceğini göstermiştir (Kulaksızoğlu, 2001: 106-112).

Araştırmacılar toplumu sosyo-ekonomik seviyelerine göre sınıflara ayırırlar. Araştırmacılar üst sosyo-ekonomik seviyede bulunan ergenlerin alt sosyo-ekonomik seviyede bulunan ergenlere göre daha olumlu benlik imgesine sahip olduğunu yani duygularını kontrol etme, ergenlik dönemindeki değişikliklere uyum sağlama, çevreyle uyumlu ilişkiler kurma noktasında daha başarılı olduklarını bildirmektedir. Psikolojik temelli belirli ihtiyaç ve istekler ergenlerin çoğunda yaygındır, ama bu

ihtiyaç ve isteklerin dışı vurulması ergenden ergene değişebilir. Ergenin kişiliğini şekillendiren belli başlı isteklere; büyüme, gelişme ve kuvvetlenme isteği, ilerleme, olgunlaşma ve değişme isteği, başarıya ve güven kazanma isteği beğenilme ve takdir edilme isteği, mutlu olma isteği örnek olarak verilebilir. Bu arzu ve istekler ergenin kendini algılama ve kişiliğini geliştirmede yakından ilgilidir (Kulaksızoğlu, 2001: 106-112).

2.4. Havighurst'e göre Ergenlikte Gelişim Görevleri

Bir insan bugünün ve geleceğin sorunlarıyla başarılı bir biçimde uğraşacaksa, bebeklikten ve ilk çocukluktan ergenliğe, ergenlikten ileri yetişkinliğe doğru özel davranış türlerinin kazanılması gerekmektedir. Ergenlik bedensel, toplumsal, bilişsel olgunlaşma dönemidir. Bir ergenin başarması gereken yaşam görevleri vardır. Bu görevlerin listesini Robert Havighurst geliştirmiştir (Gander ve Gardiner, 2010:440).

Havighurst'e göre Ergenlikte Gelişim Görevleri

1. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak.
2. Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek.
3. Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak.
4. Anne babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek.
5. Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak.
6. Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak.
7. Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek.
8. Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek.

1. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak:

Ergenlik bir dizi hızlı bedensel değişimle biyolojik olarak başlar, bu değişimler bireyin yetişkin boyutuna, ağırlığına, bedensel ve cinsel özelliklerine kavuşmasını sağlar. Bu dönemde herkes kendine "Ben normal miyim?" sorusunu sorar. Bu dönemde bireyin bedensel özelliklerini kabul etmesi ve onlardan memnun olmasını öğrenmesi beklenir (Gander ve Gardiner, 2010:440).

2. Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek:

Hızla değişen dünyada bu görev ergenin bugün yapmak zorunda olduğu en önemli düzenlemelerden biridir. Kimileri toplumsal rollerini geleneksel çevrede geliştirmekte, kimileri eşitliği ve birbiriyle örtüşen davranışları savunmakta,

kimileride aşırı uçlar arasındaki yerini korumaktadır. Anne babaların, öğretmenlerin ve ergenlerin kendilerinin, yakın geçmişten kesinlikle farklı olan bir şimdiki zamandan köklü biçimde ayrılan bir geleceğe hazırlanma konusunda kafaları karışmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010:441).

3. Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak:

İlk ergenliğin büyük ölçüde aynı cinsten arkadaşlardan kurulan yaşıt grupları şimdi yerini daha olgun erkek kadın ilişkilerine bırakmalıdır. Ergen karma bir grupta gülüşmeden, kızarmadan, terlemeden ne söyleyeceğini ve nasıl söyleyeceğini, yetişkinlere özgü çeşitli toplumsal etkinliklere nasıl katılacağını öğrenmek zorundadır (Gander ve Gardiner, 2010:441).

4. Anne babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek:

Ergen, anne babadan özellikle davranış, tutum ve ilgiler bakımından bağımsız olamaya çalışır. Fakat bağımsızlığın getirdiği özgürlük ile birlikte anne babaya ve diğer yetişkinlere duyulan sevgi ve saygıyı içeren bir başka boyut daha vardır. Bu boyut vermeyi almayı, her iki tarafı da anlamayı gerektirir. Bu durumda ergenin bağımsızlaşmaya çalışması anormal bir davranış değildir (Gander ve Gardiner, 2010:442).

5. Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak:

Toplum gitgide karmaşıklaştıkça ve teknoloji geliştikçe bir meslek seçmek bireyler için güç hale geldi. Birçok durumda ergenlik yılları, resmi okul öğrenimi ve yeteneklerin ve ilgilerin belirlenmesi üzerinde yoğunlaşarak, genç bireye yetişkin yaşamı için ne istediği, ne yapabileceği konusunda karar vermesi için zaman sağlamaktadır. Bireyin sahip olduğu sosyo-ekonomik düzeye göre ekonomik özgürlüğe sahip olmak için belirlenen yollar farklılık göstermektedir (Gander ve Gardiner, 2010:442).

6. Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak:

Bu gelişim görevi birçok açıdan üçüncü, dördüncü ve beşinci görevlerde ilerlemeler kaydedilmiş olmasına bağlıdır. Ergenlerin çoğu büyük olasılıkla sonunda evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı beklemektedir. Ancak bazı ergenler evliliği ve aile yaşamını zevkle beklerken, bazıları ise düşmanlık ya da korku hissederler. Bireyin bu

alandaki tutumu, başarısı ya da başarısızlığı kültürden, sosyo-ekonomik düzeyden ve aile deneyimlerinden etkilenir (Gander ve Gardiner, 2010:443).

7. Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek:

Çok az istisna dışında, insanlar yaşamlarını soyutlanmış biçimde değil, bir topluluk, devlet, bölge, ülke içinde yaşarlar. Ergen bir yetişkin olarak, siyasal, dinsel ve toplumsal etkinliklere sorumlu bir katılımcı olmayı, vergi ödemeyi ve oy vermeyi öğrenmelidir. Genellikle bu, toplumun sorunlarının ve ilgilerinin bireyden önce geldiği ve bizi ergenliğin sonuncu gelişim görevine götürdüğü anlamına gelir (Gander ve Gardiner, 2010:443).

8. Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek:

Birey geleneksel bir dinin ilkelerine uygun davranabilir ya da çeşitli dinsel ya da ahlaki sistemlerin öğelerinden oluşan özel bir ideoloji geliştirebilir. Bebeklikten ergenliğe kadar bir birey üzerinde anne babalar, yaşlıların, okulun, dinin uyguladığı etkiler, yaşamak için bir dizi standart oluşturmaya yardımcı olmak üzere birleşirler. Bu değerler bireyin benliğine katılır ve hem toplumu hem de bireyselliği yansıtır (Gander ve Gardiner, 2010:444).

2.5. Ergenlikte Karşılaşılan Sorunlar

Ergenlik döneminde hemen her yönü ile değişim yaşanır. Bu dönemde dürtüler oldukça güç kazanır. Bu dürtüler cinsellik, yeme ve agresif dürtüler olabilir. Büyüme ve gelişmenin hızlı olduğu bu dönemde dürtülerin kontrolünde de güçlükler yaşanabilir. Bu dönemde ergen sportif faaliyetlere yönlendirilerek, tamamen dürtülerin kontrolüne girmesi engellenmelidir (Abalı, 2004:59).

Ergenler anne babaları ile en önemli sorun alanları olarak okul ve ders çalışma, arkadaş ilişkileri, gezme ve izin, oyun ve boş zaman faaliyeti, giyim tarzları gibi konuları görmektedirler (Kulaksızoğlu, 2001: 95).

2.6. SALDIRGANLIK

Saldırganlık sözcüğü etimolojik anlamda Latince “ad” (doğru) ve “gradi” (adım) sözcüklerinden oluşmuştur. İngilizce’de “agression” olarak ifade edilen sözcük, ileriye hareket etmek anlamına gelmektedir (Kuzucu, 2008: 185).

Saldırganlık, başka kişilere ya da nesnelere yönelmiş olan zararlı, yok edici bir davranış biçimidir (Köknel, 1982: 189).

Saldırganlık, psikiyatrik ruhsal bozuklukların tanısall ve sayımsal el kitabı DSM-IV' de uyum bozuklukları içerisinde davranım bozukluğu kategorisinde yer almaktadır (Köroğlu, 2007: 976).

Saldırganlık, kişinin bir başka kişiye ya da nesneye zarar vermek ya da incitmek amacıyla bir eylemde bulunması, istenilmeyen bir tutum takınması ya da isteklerini zorla benimsetmesidir (Başaran, 2000: 141).

Saldırganlık, herhangi bir obje ya da nesneye zarar vermeye yönelmiş davranış biçimidir (Morgan, 1984: 391).

Saldırganlık, bireyin kendini korumak adına başkalarının haklarına zarar verecek şekilde davranmaktır. Saldırgan davranış genelde, cezalandırıcı, düşmanca, suçlayıcı ve aşırı talepkardır. Engellenme duygusuna karşı gösterilen tipik bir davranış olarak ifade edilen saldırganlığın, ne olduğunu herkesin bildiği düşünülse de, hangi davranışların saldırgan sayılması gerektiği konusunda henüz bir anlaşma sağlanamamıştır. Saldırganlık, başlamış ancak engellenmiş bir davranışı sonlandırmak amacıyla ortaya çıkar. Bu anlamda saldırganlık, kişilik için bir savunma ve uyum aracı olarak görülebilir (Ersanlı, 2005: 184).

Saldırganlığın tanımı, eylemin bizzat kendisi vurgulanarak ya da eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulanarak yapılabilir. Eylemin kendisi vurgulandığında saldırganlık başka kişilere zarar veren her hangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. Eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulandığında ise hedefi yaralamak niyetiyle girişilen bir davranış olarak tanımlanır (Kuzucu, 2008: 185).

Saldırganlık, birine veya bir şeye zarar veya acı vermek amacıyla yapılan davranıştır. Bir davranışın saldırgan bir davranış olup olmadığını anlamak için niyete bakmak gerekir. Eğer aynı davranış zarar vermek amacıyla yapılıyorsa saldırgan bir davranış olarak tanımlanır. Fakat böyle bir amaç taşımiyorsa saldırgan bir davranış olarak tanımlanamaz. Örneğin, kangren olduğu için hastasının elini kesmek zorunda kalan doktorun yaptığı davranış ile işkenceci bir kişinin birinin elini kesmesi arasında büyük fark vardır. Görünürde sonuç aynı olsa da davranışın nedeni farklıdır (Kağıtçıbaşı, 2006: 348).

2.6.1. Saldırganlığa Yol Açan Faktörler

2.6.1.1. Anne Baba Tutumları ve Saldırganlık

Saldırganlığa neden olan faktörlerin başında aile yaşantıları, aile içi ilişkiler gelir. Aile içi desteğin zayıf oluşu, çocukların saldırgan davranışlar edinmesinde

oldukça güçlü bir etki yapar. Aile içi desteğin düşük olduğu ailelerde büyüyen çocukların şiddete maruz kalma durumunda, bu durumla etkin bir şekilde başa çıkamadıklarını bu nedenden dolayı saldırganlık içeren davranışlarda bulunma eğilimlerinin yüksek olduğu bilinmektedir. Saldırganlık tepkileri anne-baba tutumları açısından incelendiğinde; otoriter, tutarsız, kontrol yetersizliği ve olumsuz tavırlar içeren anne baba tutumlarının çocuklarda antisosyal davranış biçimlerini ve suç işlemeye eğilimi arttırdığı gözlemlenmiştir (Akt. Yeğen, 2008: 32).

Ailenin, kişinin ahlaki değerlere uymasını, tavır ve hareketlerini belirleyen esasların egemenliğini, erdemli bir insan olma kriterlerine uymasını sağlayan bir sosyal kontrol aracı olması açısından saldırgan davranışlar sergilemesi ve şiddet işlemesi, burada yetişen çocuk üzerinde derin etkiler bırakıyor. Aile içindeki mevcut ortamın huzurlu, sıcak, güvenli olup olmaması arasında saldırgan davranışlara ve şiddete eğilim açısından bir ilişki olduğu kuşkusuzdur. Ekonomik durumları düşük ailelerin çocuklarının da saldırgan davranışlara ve şiddete yönelme oranlarının yüksek olduğu gözlenmiştir (Türkdoğan, 1996. Akt. Balcıoğlu, 2001: 149).

Anne babaların çocuklarını sürekli kontrol altında tutmaya çalışması ve onları aşırı derecede disipline etme gayreti. Bu yöntemleri uygularken de anne ve babanın tutarsız olması. Anne babanın sürekli çocuğunu dövmesi ve yeterli sevgi göstermemesi. Aile içinde var olan anne baba kavgaları. Anne baba saldırganlık davranışı konusunda çocuklarına model oluşturması. Örneğin babanın anneye bağırarak iş yaptırması, çocuk kendinde şöyle bir yargı geliştirir: “Ben de istediğimi yerine getirebilmem için kaba davranışlar sergilemeliyim.” Çocukta var olan saldırgan tutumlarının aile tarafından desteklenmesi. Örneğin, iki çocuk kavga ederler. Biri diğerini döver. Dayak yiyen çocuğun anne babası çocuklarının dayak yemesini içlerine sindiremedikleri gibi intikam duygularını çocuklarına aşlamaya çalışırlar. “Bacak kadar çocuktan dayak yedin. Sana verdiğim emeklere yazık” gibi ifadelerle çocuğun kinini artırır. Böyle bir ortamda büyüyen çocuğun saldırgan davranışlar sergilememesi ve şiddete başvurmaması kaçınılmazdır (Nar, 2005: 126).

Ayrıca anne baba tarafından reddedilen, kabul görmeyen bireylerin öfkeli, sinirli, suça eğilimli ve saldırgan davranışlar sergilemesi sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Anne baba tarafından çocuğun reddedilmesi, aile ortamında şefkat ve sevgiden yoksun oluşunu ifade eder. Çocuğu reddetme, hem ruhsal hem de fiziksel anlamda sağlık hizmetlerini aksatarak ona düşmanca duygular beslemek şeklinde tanımlanabilir. Böyle bir aile ortamında büyüyen çocuk, yardım duygusundan uzak,

sinirli, duygusal kırıkları olan, başkalarına, özellikle kendisinden küçük ve zayıf kişilere karşı düşmanca tutumlar sergileyen biri olabilir (Yavuzer, 2004: 127).

Anne baba tutumları açısından bakıldığında, aşırı otoriter ve baskılı katı disiplin sonucunda, anne babaya karşı korku ve öfke ile nefret duygularının geliştirilmesine, bağımlı bir bireyin oluşmasına ya da başkaldırıcı tutumlar içinde isyankâr bir bireyin oluşumuna sebep olabilir. Aşırı hoşgörü ve disiplin eksikliği ise, çocukta bencilliğe veya antisosyal davranışlara neden olabilir (Yavuzer, 2004: 120).

Çocuklarına fiziksel ceza uygulayan anne babaların çocukları diğer çocuklarla ilişkilerinde benzer davranış gösterme eğilimindedirler. Çocuklarına şiddet içerikli saldırgan davranışlar sergileyen anne babaların da kendi anne babaları tarafından aynı muameleye tabi tutulduğu belirlenmiştir (Dilekmen, 2005: 10,11).

Bedensel cezanın uygulandığı çocuk, kendisini eleştiren ve döven anne babasına karşı evde hemen hemen hiç saldırganlık davranışlarda bulunmayabilir, ancak o saldırganlığını misilleme tehlikesi daha az olan ev dışındaki arkadaş ve okul ortamlarında kendisinden daha zayıf ve küçük çocuklara taşır (Yavuzer, 2004: 125).

Demokratik anne baba tutumun tersine, otoriter, baskıcı anne babalar, katı, kuvvet uygulayıcı ve çocuklarının her türlü gereksinmelerine karşı duyarsız kişilerdir. Bu gibi ailelerde çocuk çevresini hemen hiç denetleyemez ve çevreden çok az doyum alır. Kendisini kapana kısılmış ve öfke dolu hisseder. Bu sevgisiz ve ilgisiz ortamda isteklerini dile getirememesi çocukta mutsuzluğa, iç çatışmalı, sinirli, öfkeli ve saldırgan davranışlara yol açar (Yavuzer, 2004: 126).

2.6.1.2. Kitle İletişim Araçları ve Saldırganlık

Sosyal psikolojide çok sayıda araştırmada saldırganlığın, nedenleri, nasıl engellenebileceği, ve medya saldırganlık ilişkileri üzerinde durulmuştur. Saldırganlık, sonucu mutlaka zararlı olan ve günlük yaşantımızda çoğumuzun bir şekilde maruz kaldığı bir olgudur. Televizyonu veya gazeteleri açtığımızda izlediklerimizin, okuduklarımızın ya da başkalarıyla konuştuğumuz konuların büyük bir bölümü saldırganlıkla ilgilidir. Şu başlıklar ve cümleler bize yabancı değildir: “Cinnet geçirip karısını ve kızını bıçakladı”, “Anne, kızını dayaktan hastanelik etti”, “ Otobüste tartışan iki gençten biri diğerini bıçakladı”, “Kocanın, eşine evliliğin başından beri tecavüz ettiği ortaya çıktı”, “ABD, Irak’a saldırıda bulunmak için hazırlığa geçti” vb (Kağıtçıbaşı, 2006: 348).

Günümüzde birçok bilim adamına göre içerisinde bulunduğumuz yüzyıl iletişim ve teknoloji yüzyılı olarak tanımlanmaktadır. Genel şekliyle iletişim, iki birim arasındaki birbirine ilişkin mesaj alışverişi olarak tanımlanmaktadır. Belirli sınırlar içerisinde yaşayan insanlar farkında olsunlar ya da olmasınlar hareket ederek, konuşarak, sessiz kalarak ya da hareket etmeyerek iletişim içinde bulunmaktadırlar (Cüceloğlu, 2000: 68).

İletişim, kişinin düşünmesi, duygulanması, kişisel ihtiyaçlarının farkına varması, iç gözlem yapması, rüya görerek kendi içinden sorular sorarak bunlara cevap aramasına kişisel iletişim denir. Gerçekleştiği insanlar arası aynı mekanın paylaşılması, fiziki bir yakınlığın olması; çift yönlü karşılıklı bir mesaj alış verişinin olması; bu mesaj alış verişinin sözlü veya sözsüz olabilmesinin yanı sıra yazılı-basılı, göze ve kulağa hitap eden yani görsel işitsel, imaj yaratmaya yönelik diğer araçlar sayesinde yapılan iletişime de kitle iletişimi denir (Dökmen, 2003: 21; Işık, 2000: 35; Gürüz, 1993: 33).

Kitle iletişimi her türden yazılı, basılı, sözlü, görsel metin ve imgeleri içeren çok geniş iletişim araçlarını kapsayan bir kavramdır. Günümüze kadar bu kavramın içerisine dergiler, kitaplar, gazeteler, broşürler gibi basılı, televizyon, sinema gibi görsel işitsel yanı sıra radyo gibi işitsel kitle iletişim araçları girerken günümüzde bu kavrama internet, billboard benzeri yenileri araçlarda eklenmiştir (Nalçaoğlu, 2003: 44).

Bireyler dünyadaki gelişmeleri kitle iletişim araçlarından öğrenmektedirler. Bu nedenle kitle iletişim araçları bireylerin bilgi, duygu, düşünce, tutum ve davranışları üzerinde büyük oranda etkileme gücüne sahiptir. Günümüz ergeni, dedelerin, büyükannelerin, amcaların, dayıların, halaların, teyzelerin ve diğer akrabaların oluşturduğu geniş aile yapısından yoksun yetişmektedirler. Eskiden komşular birbirlerinin çocuklarını kendi çocukları gibi gözetmekteydi. Evin dışında gelişen bu olumlu etkiler hızla yok olmaktadır. Günümüzde ailenin, okulun ve diğer toplum kurumlarının yerini medya araçları almıştır. (Doğan, 2004: 373; Sönmez, 2003: 30).

Kitle iletişim araçları içerisinde günümüze kadar en güçlü etkiye televizyon sahiptir. Medya özellikle de televizyon çeşitli sosyal değerlere nüfuz ederek düşünce üzerinde etkili olmakta ve sosyal davranış için tavsiye konusunda çeşitli olanakların kaynaklarına işaret etmektedir. Kısaca sosyal davranışa referans olmaktadır (Önür, 2001: 54).

Günümüzde üzerinde çok durulup tartışılan bir konuda televizyon ve saldırganlık ilişkisidir. Bu konuda pek çok araştırma yapıldı ve yapılmakta. Elde edilen bulgulara bakıldığında televizyon izlemenin çocuklar üzerinde saldırganlığı artırıcı etkisi olduğunu ortaya çıkıyor. Kavgalı dövüşlü, öldürmeli filmlerin çocukları daha saldırgan yaptığı birçok deneysel araştırma ile gösterilmiştir. Üzerinde birleşilen ortak görüş şu ki uzun süre saldırganlık ve vahşet filmlerinden etkilenmeyen çocuk yoktur. Sevgi ve barış içinde yaşayan bir ailede yetişen çocuk, televizyonda gördüklerini hemen uygulamaya kalkmıyor fakat tartışma, kavga ve sövülmenin olağan sayıldığı evlerde yetişen çocuklar sorunlarını kavga ve zor kullanarak çözmeye daha yatkınlaşıyorlar (Yörükoğlu, 2007: 98-100).

Çocuklar gözlemleyerek televizyonda izledikleri saldırgan tutum ve davranışları içselleştirirler. Medyada sürekli olarak şiddet içerikli görüntülerin yer alması, saldırgan davranışa karşı duygusal tepkiyi azaltır ve duyarsızlığa neden olur. Saldırgan çocuklar şiddet ve saldırganlık içeren programları izlemeyi tercih ederler. Böylece saldırgan alışkanlıklar, şiddet içerikli sahneleri gördükçe pekişir. Televizyonun yukarıda ki özellikleri dikkate alındığında özellikle onu izleyen kişilere bildikleri saldırgan davranışları anımsatmakta, yenilerini fark ettirmekte ve bunların kullanılabilceği yerler konusunda bilgi vermekte olduğu ortaya çıkmaktadır (Dönmez, 1994: 13). Televizyonda izlenen şiddet sahneleri kişileri daha kolay etkilemekte ve böylece, saldırgan sahneler içeren programlar çocuğu bağıırıp çağırma, zor kullanmaya ve saldırganlığa yöneltmektedir.

2.6.1.3. İnternet ve Saldırganlık

İnternet ve bilgisayar giderek günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir unsuru olmaktadır. Günümüzde internet kullanımının giderek artması, sınırsız, denetimsiz ve yasaksız her türlü bilgiye veya kişilere erişimin kolaylığı, çok olumlu gelişmelerin yanında bazı önemli ama olumsuz neticelerin doğmasına sebep olabilmektedir (Turan, 2008: 15).

Bilgisayar ve internet çocuk ve gençlerin bilgiye ulaşmalarını, araştırma yapmalarını, problem çözmeye, yaratıcılık, kritik düşünme gibi kişisel gelişimlerini destekleyen teknolojik bir mucize olarak değerlendirilirken, diğer taraftan aşırı, kontrolsüz, amacı dışında ve bilinçsiz kullanım yönü ile kaygılara ve korkulara neden olmakta, kişisel becerilerin gelişmesini negatif etkilediği düşünülmektedir (Akt. Eroğlu, 2009: 56).

Bilgisayar ve internet çocuk ve gençleri sosyal hayattan giderek koparmaktadır. Zamanının çoğunu bilgisayar ve internet başında geçiren çocuk ve gençler arkadaş edinmekte ve sosyal ilişkilerini geliştirmekte zorlanmaktadır. Dolayısıyla zamanla asosyal ve sorunlu bireyler haline gelmektedirler. Ölçsüz kullanılan bilgisayar ve internet zamanla kişilerde bağımlılık yapmaktadır. Bilgisayar ve internet bağımlıları bilgisayar karşısında zaman kavramını yitirmektedirler. Yemeği, uyumayı, okula gitmeyi, kısaca temel sorumluluklarını bilgisayar ile aralarında bir engel gibi görebilirler ve bunları yerine getirmeyi erteleyebilir ya da unutabilirler (Durmuş, 2007: 45-82).

İnternet kullanıcılarının sayısı tüm dünyada hızla artış göstermektedir. Birçok kişi, gerçek dünyada karşılığını bulamadığı tutkuları ve tutsaklığı sanal dünyada yaşamaktadır. Her geçen gün artan internet kullanımının özellikle internetle erken tanışan ergenler üzerinde ne tür etkilerinin olduğunun çok yönlü araştırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Okullarda, işyerlerinde, sokaklarda, marketler ve evlerde bilgisayar ve internet kullanımı her geçen gün daha da artmaktadır. Milyarlarca insana ulaşan internetin sınırsız ve kontrolsüz şekilde her geçen gün daha da hayatımıza girmesi karşısında kullanıcılar, karşılaşılabilecekleri olumsuzluklara karşı savunmasız ve bilgisizdirler. Özellikle ergenler, içinde buldukları dönemin özelliklerinin de etkisinde kalarak internetin problemlili kullanımının yaygınlaşması açısından önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır (Akt. Eroğlu, 2009: 56).

Çocuklar için hazırlanan, eğlendiren, eğiten, öğreten yazılı ve görüntülü yayınlarda kaygı, korku, kızgınlık, öfke, saldırı, şiddet, kaba kuvvet, dehşet gibi öğelerin bulunması saldırgan davranışların, şiddet eylemlerinin benliğin derinlerine oturmasına, temel kişilik yapısını olumsuz biçimde oluşturmasına yol açar (Köknel, 2000: 125).

Bilgisayar oyunlarına bağlandıkça bireyler zamanla gerçek hayatı ve sanal ortamı birbirine karıştırmaktadırlar. Özellikle çocuk ve gençler bu oyunlardan çok daha fazla etkilendikleri için oyun karakterlerinin davranışlarını kendilerine model alarak gerçek hayata yansıtılabilmektedirler. Oyun ortamlarındaki şiddetin ağrısız, acısız olması bunu günlük hayatta uygulama düşüncesini kolaylaştırmaktadır (Barmanbek, 2009: 104).

İnternetin olumsuz etkileri gençleri, ergenleri hatta çocukları kumar oyunları, pornografik siteler ve bilgisayar oyunları ile olumsuz etkileyerek şiddete ve

saldırganlığa yönlendirmektedir. İnternet kullanım süresi arttıkça çocuk ve gençlerde saldırganlık, sosyal yalıtım, yalnızlık gibi duygusal ve davranışsal sorunların daha fazla görüldüğü, genel sağlık düzeylerinin düştüğü ve depresif belirtiler görülme oranının arttığı çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (Akt. Eroğlu, 2009: 58).

2.6.1.4. Toplumsal Kültür ve Saldırganlık

Sosyokültürel yapı içinde insan gruplarının yer değiştirmesi, sanayileşme, göçmen işçiler, gelenek ve görenekler, din, kitle iletişim araçları, meslekler, aile, sosyal rejim, savaş, doğal afetler, vb. gibi sosyal bunalımlar olarak sayılabilir. İnsan, toplum ve gruplarının fiziki bakımdan yer değiştirmelerine sosyolojide göç denir. Kişi bağlı bulunduğu gruptan ayrılıp yeni bir grup içine girer ve bir takım uyum problemleri yaşar. Göç sebebi ile içine girdiği yeni grubun kültürüne ya da alt kültürüne uyma zorunluluğu duyar ve ayrılıkların birleşmesi, kültür ihtilafı sürecini başlatır. Her iki süreç de saldırganlık ve şiddet doğurucu nitelik arz etmektedir. Gelenek ve görenek, toplumsal hayatımızda saldırganlık ve şiddet üzerinde etkilidir. Mesela bazı alt kültürler kan davalarını teşvik ederler. Yine bazı yaygın inançlar da şiddet doğurabilir. Sömürüldüğüne inanan kesimler, servet sahiplerine saldırabilirler (Balcıoğlu, 2001: 148).

Batı toplumlarında sanayileşme ile orantılı olarak çocuk suçluluğu artış göstermektedir. Hızlı sanayileşme ve düzensiz kentleşme sonucu işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik, köyden kente göçler, gelenek ve göreneklerin sarsılması, özellikle çocuk ve genç nüfusun artışı suça eğilimi artırarak toplumsal sorunlar yaratır (Yörükoğlu, 2007: 212).

Köyden kente göç edenler başlangıçta kendi köyünden gelmiş akraba veya tanıdıklarının yanına yerleşmekte daha sonra yavaş yavaş kentle ilişki kurmaya başlamaktadırlar. Kente yeni gelenler öncelikle hayatlarını devam ettirebilecekleri yeni geçim kaynakları arama, uygun bir iş bulma, aileyi barındıracak bir konuta sahip olma problemleri ile karşı karşıya kalırlar (Güney, 2008: 38). Kente uyum sorunu ise zamanla daha farklı biçimde, uzun vadeli ve psikolojik kökenli olarak ortaya çıkmaktadır. Kentte yerleşilen çevre ile ilgili olarak gelenek değer yargılarında zayıflama, bireysel ve ailevi ilişkilerde sorunlar yaşanması gibi bazı olumsuz durumlar ortaya çıkabilir (Şükrü, 2007:306).

Yoksulda olsa köyde yaşayan gençlerin saldırganlık tepkilerini dizginleyen, yoldan sapmalarını önleyen başka etkenler vardır. İnsan davranışlarını düzenleyen

belirgin gelenekler ve töreler, güçlü komşuluk ilişkileri, akrabalar arası dayanışma ve kaderine boyun eğme saldırganlık eğilimlerine set oluşturur. Oysa kentlerde insan ilişkileri samimiyetini kaybetmiştir ve çıkarını gözetme dürtüsü geleneksel değer yargılarının önüne geçmiştir. Bu nedenle büyük kentlerdeki yoksul kesim daha umutsuz, daha desteksiz ve daha öfkelidir. Bu ruhsal durum kişileri yasa dışı yollara itebilir (Yörükoğlu, 2007: 213).

Günümüzde bilim ve teknolojiye meydana gelen hızlı değişimler, geçmişe kıyasla bütün olumlu ve olumsuz yönleriyle günümüz insanını daha fazla etkiler duruma gelmiştir. Bunun sonucunda günümüz insanı topluma yabancılaşırken yalnızlık ve suçluluk duyguları içine düşmekte, bazen saldırgan, daha güvensiz ve umutsuz olarak suça yönelmekte, bazen de herhangi bir stres karşısında ruh sağlığını kaybetmektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen gelir miktarı düşük olduğundan ve gelir dağılımındaki dengesizliklerden dolayı toplumsal uyum ve ahenk bozulur, öfke, kızgınlık, çatışma ve saldırganlık artar (Kılıççı, 2006: 25; Köknel, 1988: 236).

Patterson (1974) saldırgan davranışların ve ilişkilerin olduğu ortamlarda büyüyen çocukların saldırgan davranışlara sahip olduğunu belirtmektedir. Bandura (1983) ise, saldırgan modellerin yaşamın her hangi bir anında insanın karşısına çıktığını ve bunların insanı etkilediğini belirtmektedir (Dilekmen, 2005: 10).

2.6.1.5. Cinsiyet ve Saldırganlık

Saldırganlık, çocukta var olan ihtiyaçların (güvenlik, mutlu olma gibi) şekil değiştirerek farklı biçimde ortaya çıkmasıdır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha saldırgan davranışlar göstermektedirler (Nar, 2005: 125).

2.7. Saldırganlığın Kuramsal Temelleri

2.7.1. Psikoanalitik Yaklaşım Göre Saldırganlık

Freud'a göre saldırganlık dürtüsü organizmada doğuştan vardır ve cinsel istek kadar temel bir insan davranışıdır. İlkel benliğin içgüdüsel olarak yaptığı baskı sonucu insan şiddete yönelmektedir. Freud'un saldırganlık dürtüsü hakkındaki görüşü fazla bir açıklama vermemektedir. Saldırganlığı doğuştan getirilen içgüdüsel bir eğilim olarak sunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2001: 240).

Freud'a göre gelişim evrelerinden ilki olan oral dönemde, başlıca haz kaynağı ağızdan besin almaktır. Besin alınırken önce dudaklar ve ağız boşluğu uyarılır, sonra yutulur, eğer besin maddesinden hoşlanılmazsa dışarıya tükürülür. Daha sonra dişler çıkmaya başladığında ağız, çiğneme ve ısırma amacıyla da kullanılır. Bu dönemdeki ağza alma ve ısırma davranışları sonraları gelişecek karakter özelliklerine ilk örnek olur (Geçtan, 2010: 57).

Oral saldırganlık ısırma, çiğneme, tükürme ve ağlama tepkileriyle anlatım bulur. İnsanda var olan yıkıcı eğilimlerin ilk belirtileridir. Libido denilen doğuştan gelen, haz veren ve uyumu sağlayan, kişiliği ve davranışları oluşturan yaşam boyu sürecek olan ruhsal gücün gelişmesi için gerekli olan ilk evre "oral" dönemdir. Emme refleksi ile doyuma ulaşılan bu dönemde takılıp kalma ya da bu döneme geri dönme (gerileme) saldırganlığın temeli olarak kabul edilmiştir. Çabuk öfkelenen, kızan, bağırıp çağıran, vurup kıran insanlar gelişmemiş oral dönemi yaşamaktadır (Geçtan, 2008: 33).

Saldırgan davranışlar "anal dönem"den de kaynaklanabilir. Tuvalet eğitiminin verildiği dışkı döneminde takılma ya da bu döneme gerileme, anal sadist kişilik yapısının ortaya çıkmasına yol açar. Anal dönemle sadist eğilimler arasındaki ilişkinin temelinde iki öge bulunur. Birincisi dışkının püskürtülmesinin saldırgan bir davranış olarak yorumlanmasıdır. Bir başka deyişle dışkı ile öfke eşanlam taşır ve dışkı, çocuğun kızgınlık duygularını dile getirmesinde başlıca araç durumuna gelir (Geçtan, 2008: 35,36).

Genel olarak baktığımızda yetişkin yaşamda öfke boşaltırken seçilen deyimlerin bir bölümü, dışkı ya da dışkıyı püskürtme anlamına gelen sözcükleri de içerir. İkinci öge, çocuğun anüs kaslarının denetimi kazanmasından kaynaklanan güçlülük duygusudur. Bu yapının temel özelliği inatçılık, dik kafalılık, çabuk kızma, aşırı öfke ve kolayca saldırganlığa dönüşebilen davranışlardır. Oral dönemi takip eden anal dönem yaşamın 2. yaşında başlar. Bu dönemde tuvalet eğitimi, annenin tutumu eğer katı ve cezalandırıcı bir tutum içermişse, çocuk yetişkin olduğunda kolayca saldırganlığa dönüşen davranışlar sergileyebilir. Anal dönemin anne ve çocuk arasında uyumlu ilişkilerle sürdürülebildiği durumlarda, çocuk yetişkin olduğunda, özerk bir insan olarak özgürce seçim yapabilme, suçluluk duymaksızın girişimde bulunabilme, öfkeli veya dik kafalı olmadan ya da aşırı ödün vermeden insanlarla işbirliği yapabilme yetenekleri kazanır (Geçtan, 2008: 35,36).

Bu dönemde son aşamasına ulaşan ve tamamlanan üst benlik, Oedipus karmaşasının bastırılması için gerekli olan gücü sağlar. Oedipus karmaşasının çözümlenmesiyle, önceleri annenin, babanın, çevrenin suçlamasından ve cezalandırılmasından çekinen, korkan çocuk benliği, kendi üstbenliğinden korkmaya başlar. Burada üstbenlikten benliğe yöneltilen aşırı baskı, korku ve suçlama, bazen saldırgan davranışlara dönüşür. Kişilik, üstbenliğin yarattığı korku ve kaygıya karşı benliğini korumak amacıyla kırıncı, yıkıcı, yok edici biçimde davranır. Başka bir deyişle üstbenlik ne kadar baskıcı, katı ve sert olursa, saldırgan davranışların çıkması kolay olur (Köknel, 1982: 194).

Başlangıçta Freud tarafından cinsel içgüdüye bağlanan saldırganlık, daha sonra ayrı bir içgüdü olarak yorumlanmış, doğuştan gelen, cinsel içgüdüden ayrı olan ölüm, yıkma, yok etme içgüdüsünün varlığı kabul edilmiştir. Freud'a göre cinsel ve saldırgan içgüdüler bazen birbirleriyle bağdaşır ve ortak davranış olarak dışarıya yansır. Bazen de birbirlerine ters düşen davranış ve eylemlerle ortaya çıkar. Böylece Freud temelde, doğuştan gelen, yaşam için gerekli olan cinsel içgüdü ile saldırganlık içgüdüsünün varlığını kabul etmiş oluyordu (Köknel, 1982: 195).

Freud'a göre, insanın gereksinimlerini sağlayabilmesi, varolabilmesi, denge ve düzeni sürdürebilmesi için kimi zaman yoğun çaba harcaması, dışarıdan gelen saldırılara karşı çıkması, savaş vermesi ve saldırması zorunlu olabilir. Kişi, içinde ve dışında yeni denge ve düzenler aramak zorunda kalabilir, işte bu durumlarda saldırganlık içgüdüsünden kaynaklanan davranış ve eylemlerle kişiliğin bütünlüğü korunarak istenilen amaca, denge ve düzene erişilebilir. Bu açıdan bakıldığında saldırganlığın da yaşam için gerekli olduğu düşünülebilir (Köknel, 1982: 195).

Freud birçok kez ölüm içgüdüsünün gücünün azaltılabileceğini ileri sürmüştü de temel varsayım değişmeden kalmıştır. İnsan kendini ya da başkalarını yıkıma uğratmaya yönelik bir dürtünün etkisi altındadır ve bu durumdan kurtulmak için pek az şey yapabilir. Buradan çıkan sonuç, ölüm içgüdüsünün konumu açısından, saldırganlığın esas olarak dürtülere gösterilen bir tepki değil, insan organizmasının yapısından kaynaklanan kesintisiz bir uyarım olduğu yolundadır (Fromm, 1993: 35).

Konrad Lorenz'e göre, insan saldırganlığı sürekli akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdüdür ve dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olması gerekmez. Lorenz'e göre içgüdüsel bir harekete özgü enerjinin, o davranış kalıbıyla ilişkili sinir merkezlerinde sürekli olarak biriktiğini ve eğer yeterince enerji birikmişse bir uyaran olmasa bile, bir patlama meydana gelme olasılığı vardır. O halde, saldırganlık esas

olarak dış uyaranlara karşı bir tepki değil, insanın içinde gömülü, serbest kalmaya çabalayan ve dış dürtülerin yeterli olup olmamasına bakmaksızın anlatımını bulacak olan bir uyarıdır (Fromm, 1993: 37,38).

2.7.2. Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Göre Saldırganlık

Bilişsel kuramcılara göre, saldırgan modeller bilişsel öğrenme yoluyla yeni davranışların öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Modelin saldırgan davranışlarının ödüllendirilmesi durumunda, dolaylı pekiştirme yoluyla bu tür davranışların taklit edilme olasılığı artar. Böyle durumlarda saldırganlık oldukça yerleşik bir davranış kalıbı haline geldiği için söndürülmesi güç olmaktadır (Kuzucu, 2008: 188).

Davranışçı kurama göre iyi ve akıllı olarak doğmakta, ancak kötü eğitim ve örneklerle davranışları bozulmaktadır. İnsan davranışlarını yalnızca doğuştan gelen eğilimler değil, çevrenin davranışları da biçimlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre çocuk saldırgan davrandığında annesinin ve ya diğer kişilerin ona istedikleri şeyi vereceklerini anlarsa, saldırgan biçimde davranmaya eğilimi artar. Öteki bütün davranışlarda olduğu gibi saldırganlık da kişinin çıkarına uygun düşecek biçimde davranmasıyla öğrenilir. Çünkü insanlar istedikleri şeyi elde etmede başarılı bir yöntem olduğu kanıtlanan biçimde hareket ederler (Kuzucu, 2008: 188).

Sosyal öğrenme kuramı, engellenmenin ürettiği bir dürtü olarak saldırganlık kavramını reddetmektedir. Kuram, bunun yerine, saldırganlığın diğer öğrenilmiş tepkilere benzediğini öne sürer. Saldırganlık, gözlem ya da taklit yoluyla öğrenilebilir ve ne kadar sık pekiştirilirse o kadar sık gerçekleşir. Bir hedefe ulaşmak isterken engellenen ya da stres yaratan bir olayla karşılaşan kişi hoş olmayan bir duygu yaşar. Bu duygunun yarattığı tepki, kişinin stres yaratan durumlarla başa çıkmak için kullanmayı öğrendiği türden tepkilere bağlı olarak farklılaşacaktır (Atkinson, ve diğerleri. 2008: 412).

Engellenen kişi başkalarından yardım isteyebilir, saldırabilir, vazgeçebilir, engeli aşmak için daha zorlu bir deneye girişebilir ya da kendini çeşitli maddeler ya da alkolle uyuşturabilir. Seçilmiş tepki, geçmişteki engellenmeyi en başarılı biçimde ortadan kaldıran tepki olacaktır. Bu görüşe göre, engellenme, özellikle itici olaylara saldırgan tutumlarla ve davranışla tepki vermeyi öğrenmiş insanlarda saldırganlığı kışkırtmaktadır. Bilişsel faktörler yani geçmiş deneyim sonuçları, olumlu ve olumsuz teşvikler, kişinin davranışının sonuçlarını önceden kestirmesini ve buna uygun davranmasını sağlar (Atkinson, ve diğerleri. 2008: 412).

Çocuğun içinde yaşadığı ailenin saldırgan tutum ve davranışları oldukça, saldırgan aynileşme adı verilen bir mekanizma sonucu, bu saldırganlığın çocuğun kişilik gelişimini etkilediği, böyle aile ortamında yaşayan çocuklarda suçlu davranışlar, fahişelik, cinsel suçlar, intihar ve benzerleri davranışların ortaya çıktığı yapılan araştırmalar ile ortaya konulmuştur (Ekşi, 1990: 15).

B. F. Skinner' e göre kişilik öğrenilmiş davranış modellerinin sonucunda oluşan bütüncül yapıdır (Feldman, 1993: 495). Skinner, organizmanın dışındaki olayların, davranışın en önemli belirleyicileri olduğunu ve bu olayları değiştirmekle davranışlara istenen yönün verilebileceğini iddia eder. Bir kişi insanlığa yararlı işler yapabilirken diğeri de önemli suçlar işleyebilir. Thorndike ise insan davranışlarının ödül ve ceza sonucu oluştuğunu ileri sürer (Yanbastı, 1990: 53).

2.7.3. Akılcı Duygusal Yaklaşım Göre Saldırganlık

Albert Ellis'in, insanı değerlendiriş biçimi, insanı kötümser bir görüş ve deterministik bir yaklaşımla ele alan psikoanalitik görüşle, insanı en olumlu bir şekilde değerlendiren Maslow ve Rogers arasında yer almaktadır. Ellis'e göre, kişiliğin değişmesi kişinin rasyonel olmayan tutarsız ve gerçek dışı algı ve düşüncelerinin farkına varması ve bunların yerine daha rasyonel ve gerçekçi bir yaşam görüşünü koyması ile sağlanır.

Ellis'in insana bakış açısı şöyle özetlenebilir.

1. İnsan iyi ve kötü düşünce ve duyguları birlikte taşır. Ancak insanın verimi, başarısı ve mutluluğu rasyonel düşünce ve davranışlarına bağlıdır.
2. Düşünce ve duygunun birbirinden ayrı değişik işlevleri yoktur. Duygu, düşüncenin subjektif, ön yargılı, kişisel ve irrasyonel yönüdür.
3. Rasyonel olmayan düşünce insanın biyolojik geçmişinden sosyal ve kültürel çevrenin öğrettiği ve yaşantılarından kaynaklanır. Düşünceler duygularla birlikte olduğuna, her duygunun bir düşünsel boyutu olduğuna göre, duygusal ve algısal bozukluklar insanda rasyonel olmayan düşüncelere yol açar (Özgüven, 2009: 149).

Ellis, insanı hem akılcı hem mantıksız olarak görmektedir. İnsan olaylardan kolaylıkla etkilenmekte ve olumsuz duygulara kapılabilmektedir. Dolayısıyla insanın duygusal problemleri de onun mantıksız düşüncelerine bağlıdır. İnsan mantık gücünü yükselterek kendini duygusal rahatsızlıktan kurtarabilir. Bu yaklaşıma göre;

suçluluk, kaygı ve öfke faydasız ve mantık dışı duygulardır (Akt. Karahan, ve Sardoğan, 1994:141).

2.7.4. Bütüncül Yaklaşımına Göre Saldırganlık

Karen Horney, içgüdü kuramına karşıdır. Temel içgüdülerin, yani sevgi ve ölüm içgüdülerinin bütün sosyolojik ve neo-analitik kuramlarda kabul görmediği gözlenir. Horney de bunlardan birisidir. Sevgi ve nefretin, saldırganlık ve yıkıcılığın içsel güçler olmadığı, kültürün bir ürünü olarak kazanıldığını ileri sürer. Bu duyguların insan ilişkilerinde önemli rol oynadığını kabul eder fakat kaynaklarının kalıtsal değil çevreden olduğunu savunur (Yanbastı, 1990: 53).

Çocuk, her koşulda çevresinden etkilenir. Önemli olan bu etkinin çocuğun gelişimini kösteklediği mi, yoksa desteklediği midir. Gelişmenin olumlu mu olumsuz mu olacağı büyük ölçüde, çocukla aile bireyleri arasında kurulan ilişkinin türüne bağlıdır. Eğer evdeki atmosfer sıcak, karşılıklı saygı ve sevgiyse çocuk da sağlıklı bir yoldan gelişebilir demektir (Horney, 2006: 37,38).

Aile de çocuk, kendisinin de kendi haklarıyla ve kendi sorumluluklarıyla bir birey olduğunu algılamaktan alıkonmuş ise bu tür bir çevre nedeniyle çocuk uygun bir özsaygı geliştiremez. Güvensiz, tedirgin, yalıtılmış ve küskün olur. Başlangıçta çevresindeki güçlere karşı çaresizdir ama zamanla çevresiyle baş etme ve kendi yaşamını koruma amaçlı araçlar geliştirir. Geliştirdiği özel yöntemler ile çocuk, inatçı olumsuzluk ve zaman zaman göstereceği öfke patlamaları yolu ile kişisel yaşamına yönelik saldırılardan kurtulabileceğini öğrenir. Böylece nevrotik eğilimlerin temeli atılmış olur (Horney, 2006: 37,38).

Karen Horney, aile içi ilişkilerdeki birtakım aksaklıkların bireyde bozuk davranışlara sebep olduğunu savunmuştur. Oedipus karmaşasının ise çocukla, anne baba arasında cinsel saldırgan türde bir çatışma olmadığını, bu karmaşanın anne babanın çocuğa karşı geliştirdiği aşırı koruma, cezalandırma ve reddetme gibi yanlış tutumlar sonucu, çocukta oluşan anksiyete sonucunda ortaya çıktığını belirtmiştir (Akt. Karahan ve Sardoğan, 1994:140).

2.7.5. Sosyal Öğrenme Yaklaşımına Göre Saldırganlık

Sosyal öğrenme kuramı, insanın toplumsal etkileşimiyle ilgilidir, ancak kökenleri, hayvanların öğrenmelerini konu alan davranışçı araştırmalarda yer almaktadır. Bu kuram, insanların çevrelerine tepki gösterirken geliştirdikleri davranış örüntüleri üzerinde durur. Bazı sosyal davranışlar ödüllendirilirken,

diğerleri istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Farklı zorlanma süreçlerinden geçen insanlar, sonuçta daha başarılı davranış örüntülerini seçerler. Ne var ki toplumsal öğrenme kuramı, bilişsel süreçlerin önemini vurgulaması bakımından katı davranışçılıktan ayrılır. İnsanlar, durumları zihinsel olarak canlandırabildikleri için, eylemlerinin olası sonuçlarını önceden görebilirler ve davranışlarını buna göre değiştirebilirler (Atkinson ve diğerleri. 2008: 412).

Albert Bandura, insan öğrenmesinin sosyal bir ortamda oluştuğunu ve çocukların en önemli öğrenme yaşantılarının başkalarının davranışlarını gözleyerek oluştuğunu savunur. Ona göre çocuk öğrendiği davranışı sürekli yapmak zorunda olmadığı gibi davranışın ödüllendirilmesi de gerekmez. Bir kişinin öğrenmesi için gerekli koşul, bir başkasını belirli bir davranışı yaparken gözlemesidir. Bandura, bu tür öğrenmeye gözleme yoluyla öğrenme (sosyal öğrenme) adını verir (Cüceloğlu, 2006: 426).

Bandura, insanların saldırgan davranışlarını geçmiş yaşantılarından gözlem yoluyla, model alarak veya taklit ederek öğrendiğini ileri sürer (Arkonaç, 1998: 283).

Sosyal öğrenmenin temelinde çocuğun çevresinde oluşan davranışları model alması, taklit etme vardır. Saldırgan davranışların olduğu bir çevrede büyüyen çocuklar saldırgan eğilimler gösterirler (Kılıççı, 1992: 41).

Sosyal öğrenme kuramına göre bir kişinin, belli bir durumda saldırganca davranışlarda bulunup bulunmayacağı birçok etkene bağlıdır. Kişinin geçmiş deneyimleri, durumsal pekiştirici etkenler (engellenme, silah vb. gibi saldırganlığı uyaran etkenler), kişinin saldırganlıkla ilgili düşünceleri ve algısı, sosyal ve çevresel birtakım değişkenler bu etkenlerdir (Baron ve Byrne, 1994; Akt. Kağıtçıbaşı, 2006: 354).

Sosyal öğrenme kuramcılarının insanın doğuştan saldırgan olmadığını, saldırganlığın toplumsallaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Bu bilim adamları bireyi saldırganlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğunu savunmaktadırlar. Diğer kuramlarla karşılaştırıldığında bu kuram dış etkilere daha fazla önem vermektedir. Ancak kişi, yalnız çevresel etkenlere tepkide bulunan güçsüz bir organizma değildir. Kişi ve çevrenin karşılıklı etkileşimleri bireyin sahip olduğu davranışları oluştururlar. Böylece bir yandan çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, diğer yandan çevre davranışlardan etkilenir (Kuzucu, 2008: 187).

Bu dinamik görüş insanın saldırganlığını diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden kaynaklanan uyaran ve pekiştiricilerin etkisi hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunur. Bu kuram, saldırgan davranışların kaynaklarının çok çeşitli olduğunu, geçmiş deneyimlerden dış durumsal etmenlere kadar yayılan çok geniş bir yelpaze içinde değerlendirilmesi gerektiğini ve nesiller boyunca öğrenilmiş bir davranış olarak yeni kuşaklara geçtiğini savunmaktadır (Kuzucu, 2008: 187).

Bu kurama göre geçmiş deneyimlerin saldırganlığın ne zaman, hangi durumlarda ve ne sıklıkla ortaya çıkacağını belirlediği görülmektedir. Çocuklar nasıl davranmak gerektiğini model aldıkları kişilerin davranışlarından öğrenirler. Aile ve dış çevreden edindikleri saldırgan modellere özenerek saldırgan davranışlarda bulunurlar. Saldırganlığa içgüdü ve engellenme açısından bakan görüşlerle karşılaştırıldığında, sosyal öğrenme yaklaşımını önemli kılan şey saldırganlığı değiştirebilir ve engellenebilir bir olgu olarak görmesidir. Bu yaklaşım, saldırganlığın öğrenildiği gibi unutulabileceğini ya da uygun koşullar altında hiç öğrenilemeyeceğini savunmaktadır. Oysa saldırganlığı içgüdü ve biyolojik temelde açıklayan görüşler saldırganlığı kaçınılmaz ve genetik olarak programlanmış bir davranış olarak görme eğilimindedir (Kuzucu, 2008: 187).

2.7.6. Biyolojik Yaklaşım Göre Saldırganlık

Bazı biyolojik kuramcılar, beynin merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin saldırganlığa neden olduğunu düşünmektedirler. Bazı kuramcılar ise beyinde saldırganlığa neden olan merkezlerin dışında beyindeki tümörlerin saldırganlığa yol açtığını ileri sürmektedirler. Saldırganlıkla ilgili olan ve duyguların kontrolünden sorumlu beyin alanları amigdalalar, limbik sistemin bir parçasıdır. Saldırganlık gösteren hayvanların amigdalaları çıkarıldığında hayvanların önceki halinin karşıtı bir durum sergilediği gözlenmiştir. Yine bu bölgede oluşmuş olan bazı tümörlerin aşırı saldırganlığa yol açtığı belirtilmektedir (Kuzucu, 2008: 186).

Biyolojik kurama ait bir diğer açıklama genlerdeki farklı kombinasyonların saldırganlığa neden olduğu şeklindedir. Her insanın hücreesindeki 23 çift kromozomdan bir çifti cinsiyeti belirler. Kadında cinsiyeti belirleyen kromozom çifti XX erkekte ise XY biçimindedir. Y erkekliği belirleyen kromozom olarak düşünülmektedir. Bazı erkeklerde bu kromozomlar XYY şeklindedir. Bir kısım bilim adamı, fazla olan bu kromozomun erkekte saldırganlığı artırdığını savunmaktadır. Araştırmalar XYY tipi kromozomun erkek suçlular arasında normallere göre 4 kez

daha fazla görüldüğü şeklinde sonuçlanmıştır. Fakat kromozomlarla ilgili bu açıklamayı eleştirenler ve saldırganlığı açıklamada yetersiz bulan araştırmacılar da vardır. Çünkü XYY kromozomu taşımasına rağmen saldırgan olmayan kişilerdeki saldırganlığın nedenleri için hiçbir açıklama getirilememektedir. Bu nedenle biyolojik kuramın saldırganlığa ilişkin açıklamalarının yeterli olduğu söylenemez (Kuzucu, 2008: 186).

Biyolojik temelli kuramlar objektif ve somut verileri kapsamı yönünden önemli sayılmaktadır fakat, saldırgan davranışın oluşumunda etkili olan duygusal, zihinsel ve sosyal süreçleri dikkate almadıkları için eleştirilmektedir. Ayrıca araştırmalar biyolojik faktörlerin psikopatolojideki rolünün küçümsenmemesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Geçmişte saldırgan davranış incelenirken daha çok çevresel değişkenler üzerinde duruluyor, gelişimsel ve sonradan olma beyin hasarları üzerinde durulmuyordu. Son yirmi yıldır saldırganlık üzerinde yapılan araştırmalar nöropsikiyatrik ve nörolojik sorunların saldırgan bireylerde, saldırgan olmayanlara oranla daha yaygın olduğunu göstermektedir. Şiddeti besleyen birçok kaynak vardır. Ancak bu kaynakların etkin olabilmesi için etkileyebilecekleri bir canlı organizmaya ihtiyaç vardır. Şiddet davranışını anlayabilmenin yolu onun biyolojik temelini anlamaktan geçer (Kuzucu, 2008: 187).

Bu konudaki bulgular henüz çelişkili ve yetersiz olsa da amosyonel sinir bilim (Neuroscience) alanında son yıllarda görülen hızlı ilerlemeler bu alanda kısa sürede aşamalar kaydedileceğinin sinyallerini vermektedir. Ancak ortaya çıkacak sonuçlar, şiddeti ve saldırganlığı tam olarak ortadan kaldırmayacaktır. Çünkü şiddetin ve saldırganlığın daha iyi anlaşılabilmesi ve ortadan kaldırılabilmesi için hem toplumsal hem de biyolojik etmenlerin birlikte ve uygun ölçülerde dikkate alınması gerekir (Kuzucu, 2008: 187).

2.7.7. Engellenme – Saldırganlık Yaklaşımına Göre Saldırganlık

Tarihin her döneminde var olan saldırganlığın sebepleri ile ilgili insanlarda doğuştan var olan bazı içgüdülerden veya insanların fiziki ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinden kaynaklandığı şeklinde iki ayrı görüş vardır (Morgan, 1984: 391).

Davranış bilimcilerin çoğu, saldırganlığın kökeni bakımından, bu ikinci görüşü benimseyerek bir engellenme saldırganlık hipotezini savunmuşlardır. Bu hipoteze göre, organizmanın engellenmesi saldırganlığa neden olmaktadır. İhtiyaçların karşılanması ve amaçların gerçekleştirilmesi çabası içerisinde olan

organizmanın karşısına herhangi bir engel çıktığı zaman bu engellenmeye tepki olarak saldırganlık davranışı meydana gelebilmektedir (Morris, 1973: 86,87. Akt. Eroğlu, 2011: 511).

Saldırganlığı açıklayan bir diğer kuram Engellenme-saldırganlık kuramıdır. Kuram ilk ortaya atıldığı zaman “saldırganlık hali her zaman bir engellenme sonucu ortaya çıkar” görüşü şiddetle eleştirilene uğrayınca, her engellenmenin saldırganlığa yol açacağı görüşü değiştirilerek “engellenme saldırganlığa yol açar” şeklinde ifade edilmiştir. Pek çok örnekte engellenmenin ardından saldırgan davranışlar gelse de, engellenme ve saldırganlık arasındaki bağın sanıldığından daha zayıf olduğu düşünülmektedir. Engellenme kaçınılmaz olarak saldırganlığa yol açmadığı gibi saldırganlık da her defasında engellenmenin ardından gelmemektedir. Kuram sosyal ödül kazanmak için yapılan araçsal saldırganlık ile kendini savunmak için yapılan (engellenme olmaksızın) saldırgan davranışları açıklamakta yetersiz kalmaktadır (Kuzucu, 2008: 187-188).

Freud’un ilk psikanalitik kuramına göre, eylemlerimizin birçoğu içgüdüler, özellikle de cinsel içgüdü tarafından belirlenir. Bu içgüdülerin ifade edilmesi engellendiği zaman, saldırganlık ortaya çıkar. Psikanalitik geleneğinin daha sonraki kuramcıları, bu engellenme-saldırganlık varsayımını şunu iddia edecek kadar genişlettiler: Bir kişinin herhangi bir hedefe ulaşma çabası engellendiğinde, engeli (kişi ya da nesne) incitme davranışını güdüleyen bir saldırganlık duygusu ortaya çıkar (Dollard vd, 1939). Bu önermenin iki önemli özelliği vardır; biri, saldırganlığın olağan nedeninin engellenme olması, diğeri ise saldırganlığın temel bir dürtünün, doğuştan gelen tepkiler (açlık, seks ve bu özelliği taşıyan diğer temel dürtüler) gibi hedefe ulaşana kadar süren bir enerji biçimi özelliklerini taşımasıdır (Atkinson ve diğerleri. 2008: 409,410).

İnsan davranışlarını insanın doğasından yola çıkarak açıklayan içgüdü kuramcıları, saldırganlığı da doğuştan gelen içgüdülere göre açıklamakta, insanın hayvanlardaki gibi kendisini saldırgan davranışlarda bulunmaya eğilimli kılan bir saldırganlık içgüdüyle doğduğunu ileri sürmektedir. Bu kuramcılar saldırganlığın azaltılabileceğine ilişkin bir umut taşımamaktadır (Kuzucu, 2008: 187).

Saldırganlığı içgüdülerle açıklamak, kişiler arası ilişkilerde sorun olan bu davranışı olağan görmek anlamına gelebileceği için bu kurama özellikle sosyal öğrenme kuramcıları tarafından yoğun eleştiriler gelmektedir. İnsan davranışlarını sadece içgüdü modeli ile tanımlamanın doğru olmayacağı daha sonra yapılan

araştırmalarla da kabul edilmiştir. Davranışlar sadece içgüdü modeliyle açıklanabilseydi saldırganlığa özel bir anlatım ve mazeret bulunmuş olurdu (Kuzucu, 2008: 187).

şiddet eylemlerini insan etmeninden soyutlayarak salt çevresel etmenlere dayandırarak açıklamak sorunun çözümine fazla yardım sağlamamaktadır. Çünkü çevre ve insan birbirinden ayrılmaz bir biçimde bir sorunlar yumağı olarak şiddet eylemlerine katkıda bulunur. İnsanlar tepkilerini dış uyananların ruhsal yapılarında yol açtığı etkilerin özelliklerine göre gösterir. Bu etkilerden biri olan engellenme tek başına saldırganlığa neden değildir. Bu konularda çalışmalar yapan bilim adamlarına göre engellenme genellikle öfke olarak nitelendirilen duygusal bir tepkiye yol açmakta ve bu tepki de kişiye saldırgan davranışlarda bulunmaya hazır hale getirmektedir (Kuzucu, 2008: 187-188).

Belirli ölçüler içinde saldırganlık, canlıların temel içgüdülerinden biridir ve canlının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan davranışların kaynağı ve itici gücüdür (Köknel, 2000: 20). Fakat saldırganlık, hayvanlarda bu doğal amaca hizmet ederken, insanlarda olumsuz çevresel nedenlerle doğal sınırını aşarak kırıcı, yıkıcı bazen de öldürücü şiddetlere varabilmektedir (Bakırcıoğlu, 2002: 130).

2.7.8. Genel Saldırganlık Modeline Göre Saldırganlık

Genel saldırganlık modeli saldırganlıkla ilgili diğer tüm kuramların önem verdiği noktaları birleştirici bir nitelik taşımaktadır. Saldırganlık davranışlarını ve altında yatan nedenleri daha kapsamlı olarak incelemiştir. Bu modele göre, kişisel ve durumsal faktörler bireyin bilişsel ve duygusal durumunu etkileyebilir. Örneğin, saldırganlık ölçeklerinden yüksek puan alan bireyler, düşük puan alan bireylere oranla daha fazla saldırgan düşüncelere sahip oldukları ve olayları düşmanca algılamaktadırlar. Yalnızca silah resmini görmek bile saldırganlık düşüncesini tetiklerken, şiddet içerikli bilgisayar oyunları oynamak da saldırganlık düşüncelerini artırmaktadır. Bu model, şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının kısa sürede bireylerin saldırganlık düşüncelerini ve duygularını artırdığını savunmaktadır (Anderson, 1997:161).

Saldırganlık ile ilgili kuramlar, saldırgan davranışların nedenlerini belirli açılardan ele aldıkları için saldırganlık davranışlarını yeteri kadar açıklayamamışlar ve eleştirilmişlerdir. Birçok faktörün etkileşmesiyle ortaya çıkan saldırganlık davranışlarını daha bütünsel olarak açıklamak için Genel Saldırganlık Modeli ileri

sürülmüştür. Bu model, saldırganlık davranışlarını açıklamaya çalışan ve şimdiye kadar değinilen tüm kuramların bileşenlerini bünyesinde toplamıştır (Baron ve Byrne, 2000; Akt.Kula, 2008:30).

Saldırganlıkla ilgili diğer kuramlarda saldırganlık davranışlarına nelerin neden olduğu sorusuna cevap aranmakta ve her bir kuram kendi çerçevesinde farklı cevap vermektedir. Eklektik olan bu model ise saldırganlık davranışlarının temelinde hem bireysel ve hem de çevresel değişkenlerin yer aldığını ifade etmektedir (Anderson ve Bushman, 2002; Baron ve Byrne, 2000. Akt.Kula, 2008: 30).

Bireyin kişilik özellikleri, tutumları ve genetik yatkınlıkları bireyi saldırganlığa iten kişisel değişkenlerdir. Kendine güven, çabuk uyarılma ve sinirlenme, A tipi davranış örüntüsü, yüklemeye yanlılıkları gibi bazı kişilik özellikleri bireyi saldırganlığa yatkın kılmaktadır. Aynı zamanda, saldırganlık davranışlarına yönelik yeterlilik algısı da saldırganlık davranışlarına başvurulma olasılığını artırmaktadır. Saldırganlığın iyi bir çatışma çözme yöntemi olarak kabul edilmesi, hatta tercih edilmesi de saldırganlık davranışlarının yaygınlaşmasında ve artmasında oldukça etkili olmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002; Baron ve Byrne, 2000. Akt.Kula, 2008: 30).

Bireylerin içerisinde bulunduğu fiziksel ve sosyal ortamın özellikleri çevresel tetikleyicileri oluşturmaktadır. Çevresel değişkenler başlığı altında bilişsel çağrışım, engellenme saldırganlık kuramları, sosyal öğrenme ve bilişsel kuramların tek tek ele aldığı değişkenler tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Engellemeler, kısıktırma, saldırganlığı çağrıştıran nesnelere (silah) veya ipuçları (şiddet öğesi içeren televizyon programları, sinemalar, oyunlar), ödüller, saldırgan modellerin gözlenmesi, sıcak hava, kötü kokular ve acı duyma, bilgi işleme süreçlerini sekteye uğratan alkol ve ilaç gibi faktörler genel saldırganlık modelinde saldırganlığa neden olan çevresel değişkenler olarak değerlendirilmektedir. Çevresel değişkenler de ara değişkenler olan bilişler, duygular ve fiziksel uyarılma düzeylerini harekete geçirerek saldırganlığa neden olmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002; Lindsay ve Anderson, 2000. Akt.Kula, 2008: 30).

Şiddet ve saldırganlık içerikli oyunları oynamak, belirli bir süre sonra saldırganlıkla ilişkili yapıların gelişmesine, öğrenilmesine ve pekiştirilmesine yol açmaktadır. Kişi, şiddet içerikli oyunları oynadığı her durumda, saldırılara karşı tetikte olmayı, diğerlerinden saldırgan davranışlar beklemeyi ve şiddet içerikli çözümlerin etkili ve uygun olduğunu düşünmeyi öğrenmektedir. Ayrıca,

saldırganlıkla ilişkili bilişsel yapıların oluşması ve şiddete karşı duyarsızlaşma bir süre sonra kişilik değişimlerine sebep olmaktadır. Uzun süre şiddet içerikli bilgisayar oyunları oynayan kişilerin, görünüşte, olayları algılama biçiminde, tutumlarında ve davranışlarında, öncesinden daha fazla saldırgan olmaktadırlar (Anderson ve Dill, 2000, s. 772-790. Akt. Bilgi, 2005: 37).

2.8. Ergenlik ve Saldırganlık

Saldırganlık çocuklarda okul öncesi ve okul yıllarının ilk zamanlarında çok sık görülen bir davranıştır. Çocuk akranlarıyla ya da kendinden büyük çocuklarla oyun oynama zamanlarında, vurma, ısırma, kuralları çiğneme, tükürme veya tekme atma gibi saldırgan davranışlarda bulunur. Sürekli saldırgan olan çocuk, anlaşılmaz, geçimsiz ve sinirlidir. Arkadaş ilişkileri gergin ve sürtüşmelidir (Nar, 2005: 125).

Ergenlik dönemindeki ergenin aile içi ilişkilerinde sorunlar yaşaması ve bu dönemde ergenin kendine özgü düşünce ve amaçlarının ailesi tarafından kuşku ve eleştiri ile karşılanması aradaki kutuplaşmayı artırır. Özellikle bu tür sorunlar katı disiplin kurallarının olduğu ve aile içi sınırlamaların çok sık yaşandığı ailelerde daha çok kendini belli eder. Yani evde söz sahibi olamayan genç ergen evdeki düzene katkı sağlayamayınca toplumsal düzeni değiştirme çabasına girer. Ev ortamında gerçekleştiremediği başkaldırıcı evin dışına toplumsal alana aktarır. Yapılan incelemelerde genellikle topluma zarar verici biçimde gruplaşan ve uç eylemlerde bulunan gençlerin aşırı otoriter ve katı ilişkilerin yaşandığı ailelerden çıkması tesadüf değildir (Yörükoğlu, 2004: 390).

2.9. İNTERNET

İnternet bir demiryolu şebekesine benzetilebilir. Yüzlerce lokomotif ve binlerce vagon dan oluşan bir sistemin, sonuç itibariyle aynı raylar üzerinde belirli bir sisteme göre hareket etmesi gibi. İnternette yüzlerce omurga, binlerce omurgalar arası bağ, on binlerce hizmet sağlayıcıdan oluşan bir sistemle milyonlarca kişiye hizmet sunuyor (Uludoğan, 2002: 202).

İnternet, dünya çapında birbirleriyle bağlantılı binlerce bilgisayarlardan oluşan büyük bir ağıdır. İngilizce, international network (uluslararası ağ) sözcüklerinden türetilmiş bir terimdir (Karadağ, 2010: 11; Binark ve Kılıçbay, 2004: 36).

En az iki bilgisayarın birbirine bağlanması ile oluşturulan bilgisayar ağına yerel ağ denir. Yerel bilgisayarların veya birden fazla bilgisayarın bağlı olduğu

ağların ağına internet denir. Yani servis sağlayıcı firmanın sunduğu olanaklar bilgisayarlar, modemler, telefon hatları gibi güçlü alt yapı donanımı ile dünyadaki bütün bilgisayarların birbirine bağlanmasıdır (Bal, 2001:409).

İnternet, tüm dünyayı kapsayan yerel bilgisayarların telefon kabloları aracılığıyla birbirine bağlandığı, hızlı ve düşük maliyetli, aradığınız birçok şeyi bulabileceğiniz bir iletişim ağıdır. Yani organizasyonlar karışımı, bilgi otoyoludur (Gülcü ve Alan, 2003: 245).

İnternet, birçok bilgisayar sisteminin birbirine bağlı olduğu, dünyada yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır. World Wide Web'in kısaltması olarak "www" olarak simgelen internet dünyayı saran ağ anlamına gelmektedir (Dede, 2004: 11).

2.9.1. İnternetin Tarihsel Gelişim Süreci

İnternetin geliştirilmesinin temel sebebi, soğuk savaş döneminde ortaya atılmıştır. Olası bir nükleer saldırıda iletişimin zarar görebileceği varsayımından hareketle, bu gibi durumlarda dahi haberleşmenin kesintisiz olarak devam etmesi amaçlanmıştır. Askeri bir ihtiyaçtan doğan internet ilk dönemde askeri amaçlar için kullanılmıştır. İnternet teknolojisinin gelişmesinde askeri amaçlar oldukça etkili olduğu görülmektedir. İnternetin tarihsel gelişimine baktığımızda bilgisayarları birbirleriyle bağlantı kurdurma çalışmaları 1957'ye kadar geri gittiğini görürüz. İlk çalışmalar, 1957 de Sovyetler Birliği'nin ilk uydu Sputnik'i dünya yörüngesine sokması sonucunda ABD bu harekete karşılık vermek amacıyla çalışmalara başlar (Dede, 2004: 11-12).

İnternetin ortaya çıkışı Amerikan Savunma Bakanlığı'nın 1969 yılında ABD ordusunun ihtiyacını karşılamak amacı ile bilgisayarlar birbirine bağlanarak ARPANET adında paket anahtarlı bir ağ tasarlamaya başladı. Kurulan bu ağ ilk önceleri askeri ihtiyaçları karşılamaya yönelikti. 1980'li yılların sonlarına doğru ise bu ihtiyaç diğer alanlarda da hissedilmeye başlandı ve bu ağ ABD'deki üniversite ve araştırma kuruluşlarının değişik tipteki bilgisayarlarını da içererek büyüdü. Üniversitelerde ve ticari alanda da bilgisayarlar arasında bağlantı kurularak, kurumlar birbirleriyle haberleşmeye başladılar. İlk ARPANET uygulaması dört bilgisayardan oluşmaktadır, amacı geniş bir alana yayılmış birbirinden uzak binalar arasında ağın uygulanabilirliğini göstermektir. ARPANET'i oluşturan dört bilgisayarın bulunduğu siteler, Utah Üniversitesi, Santa Barbara'daki Kaliforniya

Üniversitesi, Los Angeles'taki Kaliforniya Üniversitesi ve Stanford Araştırma Enstitüsü'dür. 1972 yılına gelindiğinde, 50 üniversite ve araştırma kuruluşu (hepsi askerî teknoloji projeleriyle ilgili) bağlantıya sahipti (Bal, 2001:408; Gülcü ve Alan, 2003:246; Dede, 2004: 13-14; İçel, 2001: 410).

2.9.1.1. Türkiye’de İnternetin Gelişim Süreci

İnternet teknolojisi Türkiye ilk olarak 1987’de Ege Üniversitesi öncülüğünde kurulan, Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı ile geldi. Ancak Türkiye’nin internet ile asıl tanışması 12 Nisan 1993’te, TÜBİTAK-ODTÜ (TR-NET: Türkiye İnternet Proje Grubu) işbirliği ile bir DPT projesi çerçevesinde bağlanmıştır. Ankara-Washington arasındaki kiralık hat vasıtasıyla kurulan 64 kbit/sn hızındaki bu hat ODTÜ’den uzun bir süre ülkenin tek çıkışı olmuştur. 1994 yılından itibaren kurumlara ve firmalara internet hesapları verilmeye başlamasıyla birlikte Ege Üniversitesi (1994), Bilkent Üniversitesi (1995 Eylül), Boğaziçi Üniversitesi (1995 Kasım), İTÜ (1996 Şubat) bağlantıları gerçekleştirilmiştir (Dede, 2004: 26; İçel, 2001: 415; Gülcü ve Alan, 2003: 254).

Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde 1998 de İnternet Üst Kurulu oluşturuldu. Sonra bu kurul, İnternet Kurulu olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etti. Bu kurul 8-21 Nisan tarihleri arasını “İnternet Haftası” ilan etti (Dede, 2004: 26).

Günümüzde Türkiye’de internete erişmemizi sağlayan altyapının büyük çoğunluğu Türk Telekomünikasyon A.Ş. tekelindedir. İnternet servis sağlayıcılar internet yurt dışı çıkışlarını ve yurt içi bağlantılarını Türk Telekom’dan kiraladıkları hatlar üzerinden yapmaktadırlar. Amerikan strateji şirketi The Roper Reports Worldwide’ın 30 ülkede yaptığı internet kullanıcısı en hızlı artan ülkeler araştırmasında, Türkiye internet kullanıcı sayısı en hızlı artan ülke olarak gösterilmiştir (Dede, 2004: 28).

2.9.2. Bağımlılık

Bağımlılık, herhangi bir maddenin tedavi amaçlı olmaksızın, fizyolojik bir gereksinime yanıt vermeden, giderek artan miktarda kullanılmasıdır. Bağımlılık bir sendromdur. DSM IV’e göre bağımlılığın çeşitli ölçütleri vardır. Buna göre aşağıda yer alanlardan sadece üçü bağımlılık tanısı koymak için yeterlidir.

1. Tolerans gelişmesi yani kullanılan madde miktarının aynı etkiyi sağlamak amacıyla giderek arttırılması.

2. Madde kesildiğinde ya da azaltıldığında fiziksel veya ruhsal yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması.
3. Madde kullanımını denetlemek ya da bırakmak için yapılan ama boşa çıkan sürekli çabalar.
4. Maddeyi sağlamak, kullanmak ya da bırakmak için büyük zaman harcama.
5. Madde kullanımını nedeni ile sosyal, mesleki ve kişisel etkinliklerin azalması ya da tamamen bırakılması.
6. Maddenin tasarlandığından daha uzun ve yüksek miktarlarda alınması.
7. Fiziksel ya da ruhsal sorunların ortaya çıkmasına ya da artmasına rağmen madde kullanımının sürdürülmesi (Akt. Dinç, 2010: 14).

Klinik uygulamalarda bağımlılık, davranışsal ve fiziksel bağımlılık olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Davranışsal bağımlılıkta bağımlı olunan madde ya da eylem arayışı içeren aktiviteler ve bununla bağlantılı patolojik kullanım özelliklerinin varlığına ilişkin bulgular varken, fiziksel bağımlılıkta ise genel olarak toleransın ve yoksunluğun varlığının tanımlandığı iddia edilmiştir. Davranışsal bağımlılıklarda tolerans ve yoksunluk gibi bedensel belirtilerin ortaya çıkması, kimyasal bağımlılıklar kadar açık görülmesi de davranışsal bağımlılık ölçütleri arasında da yer almaktadır. Çünkü bir davranışın bağımlılık olabilmesi için zihinsel meşguliyet, duygu durum değişkenliği, tolerans, yoksunluk, kişilerarası çatışma ve tekrarlama gibi ölçütleri içermesi gerekmektedir (Akt. Dinç, 2010: 15).

Griffiths'in davranışsal bağımlılık ölçütleri;

Dikkat çekme: Belirli bir eylem, kişinin yaşamında en önemli şey haline geldiğinde, bu durum kişinin düşüncelerine, duygularına ve davranışlarına hakim olur.

Ruh hali değişimi: Bu durum, belirli bir etkinlik ile uğraşma sonucu kişinin belirttiği öznel deneyimleriyle ilgili olup, bir baş etme stratejisi olarak görülebilir.

Tolerans: Öncekilere benzer etkinin oluşması için, belirli eylemin miktarının artırılma sürecidir.

Yoksunluk: Bunlar belirli bir eylem devam etmediğinde ya da aniden kesildiğinde ortaya çıkan hoş olmayan duygular ya da fiziksel etkilerdir.

Çatışma: Bağımlı kişiler ile çevresindeki bireyler arasındaki iş, sosyal yaşam, hobi ve ilgiler ile ilgili çatışmaları ya da kişinin kendi iç çatışmalarını kapsar.

Nüks etme: Belirli bir etkinliğin daha önceki örüntüleriyle tekrar oluşması eğilimi, yıllar süren kaçınma ya da kontrolden sonra tekrar bağımlılığın en uç düzeyine dönmesidir.

Davranışsal bağımlılık arasında yeme, kumar, seks bağımlılıklarının yanı sıra teknolojik bağımlılıklarda yer almaktadır. Teknolojik bağımlılıklarda kişi, televizyon izlerken pasif olabildiği gibi bilgisayar oyunu oynarken aktif olabilir. Bu bağımlılıklarda kişinin hem pasif hem aktif olarak yer alabileceği bağımlılık internet bağımlılığıdır (Akt. Dinç, 2010: 15-16).

2.9.2.1. İnternet bağımlılığı

İnternet bağımlılığı, birçok uzmanın ortak görüşü olarak, bilgisayar başında internete bağlı olarak gereğinden fazla zaman geçirme problemi olarak tanımlanmıştır. Alan yazınına ilk kez internet bağımlılığı olarak girse de süreç içerisinde uzmanlar tarafından farklı isimlendirilmiştir. Bunlar arasında, internet bağımlılığı, patolojik internet kullanımı, problemlili internet kullanımı, aşırı internet kullanımı, internet istismarı, internet bağımlılığı bozukluğu sayılabilir (Turan, 2008: 17; Dinç, 2010: 17-18).

İnternet bağımlılığı ile ilgili ilk önemli çalışmaları yapanlardan Young ve Goldberg başlangıçta “internet bağımlılığı” kavramını kullanmış, sonraki çalışmalarında ise “patolojik internet kullanımı” kavramını kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu farklılığın sebebi, problemin kullanım süresinden mi yoksa kullanım sebebinden mi kaynaklandığı konusundaki görüş ayrılıklarıdır. Örneğin, internet istismarı internetin kumar, pornografi ve suç gibi sebeplerle kötüye kullanılması demektir. Bu açıdan bakıldığında internet kullanımının problem olup olmaması kullanım sebebine göre değişmektedir. Bireyin yaşamında internet kullanımından dolayı psikolojik, sosyolojik, okul ve iş yaşamı ile ilgili bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmasına problemlili internet kullanımı denilmektedir (Akt. Dinç, 2010: 17-18).

Buna göre internet kullanımının problem olup olmaması işlevselliği bozup bozmamasına göre değişmektedir. Aşırı internet kullanımı ise bireylerin normal veya planladığından daha uzun süre internette kalmasıdır. İşi gereği daha uzun süre internet kullananlar bağımlı olmayacakları gibi daha az süre kullansalar bile bağımlı olan insanlar olabilecektir. Özetle hangi kavram kullanılırsa kullanılsın internet

kullanımının doğru ve sağlıklı olup olmadığı ya da olumsuz sonuç veya durum oluşturup oluşturmayacağıdır (Akt. Dinç, 2010: 17-18).

Günümüzde bilişsel ve davranışsal rahatsızlık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek için DSM ya da ICD'nin tanı ölçütleri kullanılamamaktadır çünkü hem Amerikan Psikiyatri Birliği'nin yayınladığı DSM-IV hem de Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı ICD-10'da internet bağımlılığı bir bozukluk olarak tanımlanmamıştır. Fakat Amerikan Tıp Birliği Ocak 2008'de yayınladığı raporunda, özellikle internet ve video oyun bağımlılığının bozukluk olarak tanı alması yönünde tavsiye kararı almıştır. Ayrıca Amerikan Psikiyatri Birliğinin Dergisi'nde de DSM-V ile ilgili yazılan bir makalede, yaygınlığından dolayı internet bağımlılığının DSM-V'te yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Bugün için konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacıların geliştirdiği ölçütler kullanılmaktadır (Dinç, 2010: 19).

Konuyla ilgili araştırma yapan çalışmacılardan en bilineni Kimberly S. Young'tır. İnternet bağımlılığına en yakın olarak Young dürtü bozuklukları içerisinde patolojik kumar oynamayı bulmuş ve patolojik kumar oynama tanı ölçütlerini, patolojik internet kullanımına yani internet bağımlılığına uyarlamıştır. Young'a göre internet bağımlılığı için tanı ölçütleri şunlardır;

- 1) Kendinizi internetle çok meşgul hissediyor musunuz? (Bir önceki iletişim ya da gelecek bağlantı için kafa yorduğunuz oluyor mu?)
- 2) Doyum sağlamak için interneti daha uzun zaman dilimlerinde kullanmayı arzuluyor musunuz?
- 3) İnternet kullanımınızı kısıtlamak, kontrol altına almak ya da tamamen bırakmak için başarısız atılımlarınız oldu mu?
- 4) İnternet kullanımını kısıtlamak ya da tamamen bırakmak çabalarına giriştiğinizde kendinizi hırçın, alıngan, bunalımda ya da rahatsız hissettiğiniz oluyor mu?
- 5) İnternette hedeflediğiniz süreden fazla kaldığınız oluyor mu?
- 6) İnternet yüzünden önemli bir ilişki, iş, eğitim ya da mesleki bir fırsatı riske attığınız durumlar oluyor mu?
- 7) İnternetle fazla zaman geçirme konusunda ailenize, arkadaşlarınıza ya da diğer yakınlarınıza yalan söylediniz mi?
- 8) İnterneti sorunlardan ya da istenmedik durumlardan kaçamak, uzaklaşmak için kullandığınız oluyor mu?

Bu testteki soruların 5 veya daha fazlasına “evet” yanıtını vermek bir bağımlılığın söz konusu olduğuna dair ipucu vermektedir. Ayrıca internet bağımlılığının türleri üzerinde de çalışma yapılmalı ve bağımlılık türleri ayırt edilerek incelenmelidir (Dinç, 2010: 19; Odabaşı ve diğerleri. 2007: 85).

Bu ölçütlerin yanında konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmacıların internet bağımlılığının tanısında, tanı ölçütlerinin somutlaşmış hali olan bazı gözlenebilecek davranış ve etkinlikleri; daha az dışarıya çıkmak ve internet kullanımı haricinde daha az zaman geçirmek, ev ya da iş ortamında yemek yemeye daha az zaman harcamak, interneti her defasında daha fazla kullanmayı isteme, genellikle bilgisayar başında yemek yeme alışkanlığı kazanma, internetin başında geçirilen zamanı kontrol etmekte güçlük çekme, sürekli uykusuz ve yorgun görünme, internetin başında planladığı süreden daha çok kalma, aile ve arkadaşlar arasındaki ilişkinin zayıflaması ya da kopması, internet başında harcanan uzun zamanı inkar etme, bir günde birçok kez e-posta adresini kontrol etme, interneti kullandığında kendini daha iyi ve mutlu hissetme, internet konusunda yakınlarına yalan söyleme, interneti iyi hissettikleri tek yer olarak görme, çok fazla internet kullanım ücreti ödeme, internetteki arkadaşları tercih etme, internette değilken bile sürekli interneti düşünme vb, tanı ölçütü olarak kullanıldıkları görülmektedir (Dinç, 2010: 23-24).

İnternet bağımlılığı tanı ölçütlerini karşılayan ancak birbiriyle çok farklı özelliklere sahip olan, farklı amaçlarla interneti kullanan ve birbirlerinden çok farklı şekillerde internet kullanımından etkilenen kullanıcıların varlığı internet bağımlılığını alt sınıflara ayırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Davis, Young’ın kriterlerini kullanarak internet bağımlılığını iki alt grupta sınıflandırmıştır;

Özgül patolojik internet kullanımı, kumar, seks gibi bağımlı olunan nesneyi elde etmek amacıyla interneti aşırı ve kötüye kullanmak demektir.

Genel patolojik internet kullanımı, belirli bir amaca dönük olmaksızın uzun saatler interneti kullanmaktır.

Young ve arkadaşları ise internet bağımlılığını; sanal seks bağımlılığı, sanal arkadaşlık bağımlılığı, ağ tutkuları (saplantılı çevrimiçi kumar, çevrimiçi alışveriş), aşırı bilgi yükleme (internette dolaşmak, veri tabanı araştırması) ve bilgisayar bağımlılığı (oyun oynama) şeklinde alt kategorilere ayırmış. Young sonraki çalışmalarında internet bağımlılarını sorun yaşadıkları alana göre sanal seks bağımlıları, sanal oyun bağımlıları, sanal kumar bağımlıları, sanal alışveriş

bağımlıları ve sanal borsa bağımlıları şeklinde beş alt grupta sınıflandırmıştır. Peltoniemi (2002) ise, çevrimiçi seks bağımlılığı, çevrimiçi sohbet bağımlılığı, sanal arkadaşlık bağımlılığı, çevrimiçi oyun bağımlılığı, çevrimiçi kumar bağımlılığı, çevrimiçi bilgi bağımlılığı ve internette dolaşma bağımlılığı olarak sınıflandırmıştır (Dinç, 2010: 27-28).

Günümüzde anlaşıldığı kadarıyla beş tür internet bağımlılığı söz konusudur (Odabaşı ve diğerleri. 2007: 87);

- 1) Siberseks Bağımlılığı: Pornografik sitelerin aşırı kullanımı olarak ifade edilmektedir. Bireyin sosyal konumu ne olursa olsun, kolaylıkla sorgulanmadan pornografiye ulaşabildiği bir alandır internet. Birey internet aracılığıyla filmlere, hikayelere ve resimlere ulaşabildiği gibi çeşitli e-posta grupları veya sohbetler sırasında da bu materyallere ulaşabildiği gibi bu materyallerin değişimini de kolaylıkla yapabilmektedir.
- 2) Siberilişki Bağımlılığı: Çevrimiçi (online) sohbetlere, sohbet odalarına çok sık girme olarak tanımlanmaktadır. Uzmanlara göre bireylerin internet ortamında takma adlar ile kendilerini farklı ad ve kişilikte tanıtmaları ve iletişimi bu şekilde sürdürmeleri, bireylerde kişilik bozukluğu oluşmasında önemli bir risk faktörü olarak belirtilmektedir.
- 3) Net Bağımlılığı: Aşırı çevrimiçi kumar, alışveriş, açık artırma düşkünlüğü olarak belirtilmektedir. Bireyin yaşadığı ülke kumarhaneleri yasaklasa dahi birey internet üzerinden kredi kartı aracılığıyla diğer ülkelerdeki kumarhanelerde kumar oynayabilmektedir. İnternetin alışveriş bağımlılığı oluşturmasına örnek ise, Mardin’de yaşayan sosyo-ekonomik düzeyi orta seviyede olan bir postacının, 1985 model Renault marka arabasını satış listesine koyarak, kendi arabasını satmak ve sitedeki diğer arabalardan birini almak için pazarlık yapmak için saatlerce internette zaman geçirmesi sonucu dağıtması gereken postaları dağıtamamasından dolayı ceza almasıdır.
- 4) Bilgi Bağımlılığı: İnternette durmaksızın veri tabanlarına girme, bilgi toplama olarak ifade edilmektedir. Bu durum, bireyin ulaşmayı hedeflediği bilgiden uzaklaşarak, dikkat dağınıklığına ve gereksiz bilgiye ulaşmasına neden olabilmektedir.

- 5) Bilgisayar Oyunu Bağımlılığı: Bilgisayar oyunlarına aşırı düşkünlük olarak tanımlanmaktadır. Birden fazla kişinin net üzerinden oynayabildiği oyunlar, herkese açık ve ücretsiz üye olarak kolayca ulaşılabilir niteliktedir. Uzmanlara göre bu ortamda bireyin elde ettiği başarı ya da başarısızlığın kullanılan takma ada ait olması en önemli risk faktörlerinden biri olarak görülmektedir.

2.9.3. İnternet ve Sosyal İlişkiler

İnternet, günümüzde milyonlarca insan ve bilgisayarı birbirine bağlayan, fiziksel mekandan bağımsız sanal bir iletişim, ticaret, bilgi, eğlence ve paylaşım ortamıdır. İnternet aracılığıyla sınırlar ortadan kalkmakta ve bilginin özgürce paylaşıldığı yeni bir toplum ortaya çıkmaktadır. Sanal ortamın dünyanın dört bir yanından milyonlarca kullanıcıyı coğrafi uzaklıkları, ülke sınırlarını yok sayan bir şekilde bir araya getirmesi sonucu küresel bir köyün meydana geldiği söylenmektedir (Çelik ve Karaaslan, 2009).

Küresel köy denmesinin nedeni kullanıcıların bu ortamda aradaki uzaklıklara takılmaksızın bulunmaları, köydeki imece kültürünün bir benzerinin bu ortamda da yaşanıyor olması ve ayrıca sanal dünyanın kendi kültürünü, dilini ve ahlakını oluşturması gibi sebeplerdendir. Bu evrensel köyün sakinleri incelendiğinde yepyeni bir insan yapısının oluşmaya başladığı görülmektedir. İnternet toplumunu oluşturan bu halka, net halkı veya netdaş denmektedir (Çelik ve Karaaslan, 2009).

Yaygın görüşe göre internet, bireylerin sosyal yaşamlarında olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Gerçek dünyadan farklı olan sanal ortamda insanlar arası ilişkiler değişmektedir. İnternet, bireyler arasındaki mesafe, yaş, cinsiyet, ırk, kültür gibi gerçek dünyada önemli olabilecek pek çok özelliği de ortadan kaldırmaktadır. Yerinden alışveriş, yerinden bankacılık veya işe gitmeden evden çalışma gibi kullanımlar insanın sosyal yaşamını etkileyebilecek unsurlardır (Gülcü, ve Alan, 2003: 256).

Bir açıdan bakıldığında bunlar, insana başka işler yapmak için zaman kazandırırken, diğer yandan başka bir açıdan da tembelliğe itmektir. Ancak, internet kullanımının hayatın akışını yönlendiren servislere kaydığını düşünürsek, artık iş tanımları, yaşam biçimleri vb değişmeye başlamıştır. Bu nedenle internetin sosyal boyutunu düşünürken, yaşam kurallarını klasik anlamda değil de değiştiği anlamlarda düşünmekte yarar vardır (Gülcü ve Alan, 2003: 256).

İnternetin bir başka sosyal boyutu da, sohbet ortamları yoluyla insanların tanışması ve sosyal ilişkilerin siber uzaya taşınmasıdır. Siber ortamlarda tartışıp mahkemelik olan, buralarda suç işleyen ya da yeni bir insanla tanışıp arkadaşlığını ilerletip onunla evlenenlere sıkça rastlanır olmuştur. Diğer taraftan, dünyanın öbür ucunda oturan insanlarla hemen her gün saatlerce internet üzerinden sohbet ediyorken, kapı komşusunu tanımayan ya da yakın arkadaşlarını ihmal eden insan tipleri ortaya çıkmaya başladı (Gülcü ve Alan, 2003: 256).

2.9.4. İnternetin Olumsuz Etkileri

İnternet üzerinde sansür olmadığı için, dünyanın herhangi bir yerinden şirketler, hükümetler, bireyler ve kurumlar internet aracılığıyla her türlü materyali yayımlayabilirler. İnternetin küresel dağılımı çok hızlı gelişmiştir dolayısıyla interneti izlemek ya da kontrol etmek olası boyutları aşmıştır. Günümüzde internet üzerindeki içeriğin denetlenmesi teknik olarak olası değildir (Odabaşı ve diğerleri. 2007: 75).

Günümüzde özellikle okul çağındaki gençlerin aşırı ve uygunsuz bilgisayar ve internet kullanımı psikolojik, bedensel gelişimleri ve sosyal ilişkileri üzerinde olumsuz yönde etki oluşturabilmekte ve hem akademik hem de kişisel gelişimlerinde negatif sonuçlara neden olabilmektedir. Bu durumda önemli olan kullanıcıların yani bireylerin özerkliğinin zaman içerisinde ortadan kalkması, normalde yağması gereken şeyleri internette geçirdiği vakit nedeniyle yapmamaya başlaması anlamına gelen bağımlılık, bilgisayarı ve interneti uygunsuz ve aşırı kullanım sonucu ortaya çıkan sağlık problemleri, aile ilişkilerinde kopukluklar, verim azlığı, başarısızlık ve el bileği sendromu, boyum kaslarında tutulma, uyku saatlerinin azalması ve gözlerde yorulma gibi sorunlar ön plana çıkmaktadır (AMATEM, 2008).

Teknolojik gelişmelerle birlikte interneti istediği gibi kullanan birey bilgi bombardımanıya karşı karşıyadır. Olayların hızlı akışı kritik seviyeyi geçtiği zaman insan beyni isyan ederek analiz gücü kırılıp felce uğruyor. Beyine fazla yüklenme nedeniyle insan vücudunda genellikle, hazımsızlık, kalp rahatsızlığı ve yüksek tansiyon gibi hastalıkları tetikleyebiliyor. Bu duruma bilgi zehirlenmesi, bilgi yorgunluğu sendromu ve tekno stres gibi isimler veriliyor. İnternet birçok bilgiyle doludur ancak bireyler buradan ya tam aradıklarını bulamamakta veya çok fazla bulmaktan şikayet etmektedirler. Veri fazlalığı, bireylerde bağışıklık sisteminin zayıflamasına, uyku problemlerine ve dikkat dağınıklığına sebep olarak bireyi hasta

edebilir. Psikologlar bu duruma bilgi yorgunluğu sendromu adını vermektedirler (Dede, 2004: 79-81).

Teknolojik iletişim araçları ve reklamlarla da karşı karşıya bulunduğumuz bilgi bombardımanı, kitleler üzerinde aşırı hayranlık ya da panik yaratabiliyor. Özellikle internet üzerinde linkten linke sıçrayan bireyler, karşı karşıya kaldıkları ve güzel buldukları bilgi karşısında 24 saatin kendilerine yetmedikleri hissine kapılıyorlar. Bunun sonucunda da internet başında sabahleyin yeni bir insan tipi karşımıza çıkıyor. Bilim adamları bunu kitlelerin toplu halüsinasyonu olarak da değerlendiriyorlar (Dede, 2004: 79-81).

Günümüzde milyonlarca genç ve çocuğun sosyal ağlara üye olduğu bilinen bir gerçektir. Bu tür ağlarda başta çocuklar ve gençler olmak üzere üyeliği olan herkesi bekleyen en büyük tehlike, kimliklerini açığa çıkaracak kişisel bilgileri vermeleri ve fotoğraflarını ekleyerek tamamen tanınır, ulaşılabilir bir hale gelmeleridir. Ayrıca sosyal ağlar eşlerin birbirlerini unutmakla suçladıkları, boşanma sebebi sayılan ortamlar olarak da yerini almaya başlamıştır. Çocukların sosyal paylaşım sitelerini kullanım alışkanlıkları araştırmasına göre, çocuklar internette harcadıkları zamanlarının büyük kısmını sosyal ağlarda geçirmekte, sosyal ağlar çocukların ders çalışma sürelerini olumsuz etkilemekte, çocukların çoğu tanımadıkları kişileri bir şekilde arkadaş listelerine ekleyebilmekte, sosyal ağlardaki gizlilik ayarlarını pek fazla önemsememekte ve azımsanmayacak bir kısmı da kişisel bilgilerini herkesle paylaşmaktadırlar (Bayzan ve Özbilen, 2011).

Gerçek hayatın suçluları varsa internette kendi içerisinde suçlularını barındırmaktadır. İnternet ortamında kontrolsüz paylaşılan bilgiler, bu ortamın kötü niyetli kullanıcıları tarafından dolandırıcılık amaçlı kullanılmaktadır. Ayrıca günümüzde ırkçılık, etnik ayırım, ve cinsiyet ayırımı gibi pek çok ayrımcılık konu olarak internette işlenmektedir. İnternetin getirdiği diğer bir olumsuzluk ise internetin bilinçsiz ve ölçsüz kullanımından kaynaklanan bir durum olan internet bağımlılığıdır. İnternet bağımlısının hayatında sanal dünya ile gerçek dünya arasında sürekli olarak bir çatışma vardır ve genelde kazanan sanal dünya olmaktadır (Bayzan ve Özbilen, 2011).

2.9.5. Gençlerin İnternet ve Bilgisayar Oyunlarına İlgisi

Günümüzde, internet kullanımı ve bilgisayar oyunları, çocuk ve gençlerin günlük yaşamlarını, okul derslerini ve ruh sağlıklarını önemli ölçüde etkileyen bu

yönüyle de araştırmacıların ilgisini çeken güncel bir konudur. Günümüzde gençler teknoloji ile ilişkilerinde sık sık hem kurbanlar hem de suçlular olarak nitelendirilebilir. İnternet ve bilgisayar oyunları çocuk ve gençlerin bilgiye ulaşmalarını, araştırma yapmalarını, problem çözme becerilerini ve kritik düşünme gibi kişisel gelişimlerini destekleyen teknolojik bir gelişme olarak değerlendirilirken, diğer yandan aşırı, kontrolsüz, amacı dışında ve bilinçsiz kullanım yönü ile kaygılara ve korkulara neden olmakta, kişisel becerilerin gelişmesini negatif etkilediği düşünülmektedir (Demirkan, 2011).

Yakın zamana kadar çocuk eğitiminde televizyon, radyo ve sinema problem halindeydi. Günümüzde ise internet ve bilgisayar bir sorun haline gelmiştir (Saygılı, 2002: 97).

Bilgisayar teknolojisi ile beraber kitlelere pazarlanan ürünler içerisinde bilgisayar oyunları ön sıralarda sunulmaktadır. Fakat bilgisayar oyunları sadece zevk ve haz almak için oynanan oyunlar değildir. Teknoloji ve popüler kültürün bir parçası olan bilgisayar oyunları kendimizi ve kültürümüzü tanımladığımız bir ortamdır. 1962 yılında bir araştırma laboratuvarında doğan bilgisayar oyunları bugün cep telefonlarından interaktif televizyonlara, internet kafelere kadar yayılmaktadır. Bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle birlikte yayın ortamları, etkileşimli çoklu ortamlar haline dönüşmüşlerdir. Bilgisayarın etkileşim yönü her türlü etkinlikte kullanıcıyı aktif konuma getirir. Böylece bilgisayarda herhangi bir metin hazırlanabilir, herhangi bir bilgiye ulaşılabilir ya da oyun oynanabilir. Bütün bu etkinliklerde bilgisayar, kullanıcılarından belli bir birikim öngörür (Odabaşı ve diğerleri. 2007: 117-119).

Oyun etkinliklerinde ise bu birikim, gerçek davranışlar edinmiş olmayı dolayısıyla etkilenmenin en aza indirilmesini gerektirir. Fakat, oyunlarda çocuklara verilen roller, çekici olduğu sürece, gerçek yaşam ve nesnelere kolayca etkilenebilmektedirler. Özellikle de yaygınlaşan internet kafeler aracılığıyla, birçok şiddet oyununa maruz kalan çocuklar gerçek yaşamla ilgili algılamalarını kolaylıkla değiştirebilmektedirler (Odabaşı ve diğerleri. 2007: 117-119).

İnternetteki iletişimin çocuklar için saptanmış zararlı etkileri göz önüne alındığında, ilk olarak çocuğun hiç tanımadığı nasıl etkileyeceği bilinmeyen yabancılarla etkileşimin olması, ikincisi gerçek kimliğin gizlenebilir olması ve sanal bir kimlikle karşı karşıya kalma, üçüncüsü çeşitli yalanlarla karşılaşması, dördüncüsü cinsel yalanlar ve sözlü istismar yapılabilecek bir ortam olmasıdır. Ayrıca gerçek

yaşamla etkileşimin kaybolması ve sanal ortama katılmanın bir görünmezlik yönünün var olduğu üzerinde durulması gereken bir konudur (Tüzün, 2002).

İnternette chat odalarında ya da elektronik posta gruplarında başkalarının fikirlerini okumak, duygu ve etkileşimlerini izlemek yönü vardır. Bu durum bazı patolojik internet kullanıcılarının tercih nedeni olabilir. İnternetin coğrafi sınırlılıklarının olmaması ve 24 saat ulaşılabilir olması çekiciliğini artırmaktadır. Sanal ortamda daha az kaygının olması, çocuğun ya da gencin eleştirilmemesi, fiziksel temasın olmaması ve ev ortamı gibi rahat bir ortamda etkileşim yapılabilmesi internete bağımlılığı artırıcı zararlı etkenlerdendir. Fiziksel görüntüsü bozuk, öz benliği düşük olan bireyler eğer gerçek yaşamda gerçek bir ilişki başlatamayacaklarsa sanal ortam onlara daha çekici gelecektir. Yalnız olup yüzyüze ilişkilerde fonksiyonel olamayan kişilerde internet olumludur. Örneğin arkadaşları ile ilişki kuramayan bir ergen için sanal ortam çekici bir ortam olabilir (Tüzün, 2002).

2.9.5.1. Kullanım Yerlerine Göre

Günümüzde bireylerin yaşamında önemli bir yer tutan internet kullanımı ile ilgili yapılan bir çalışmada bakılması gereken değişkenlerden biri de kuşkusuz internetin kullanım yeri yani mekan olgusudur. Günümüzde her ne kadar kablosuz internet bağlantısı ile sınırlandırılmış alanların dışına çıkmış olsa da, herhangi bir mekân olmaksızın kullanılan internet bağlantısından söz etmek çok anlamlı değildir. Günümüzde çocuk ve gençlerin televizyon, video, bilgisayar, internet, sinema, radyo, teyp, video oyunları gibi kitle iletişim araçlarının karşısında günde ortalama 4-5 saatten daha fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Bu süre uyku haricinde diğer etkinliklere ayrılan süreden daha fazladır ve bu araçlar etkileşimli olarak kullanıldığında, süre 8 saate kadar çıkabilmektedir. Bu durumda, günde ortalama 4-5 saat süre harcanan bu yerin neresi olduğu, ne tür fiziksel özelliklere sahip olduğu ve bu yerin kullanma amacına uygunluğu sorularının cevaplanması önem kazanmaktadır (Kuzu, 2011: 14).

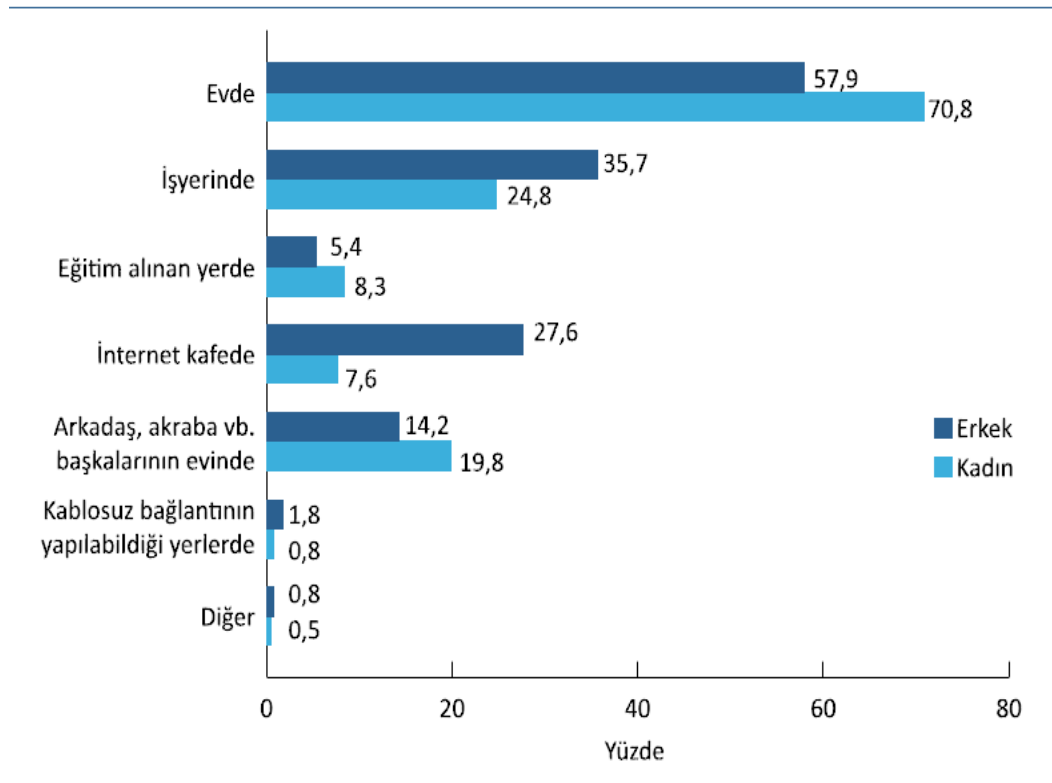
Bu açıdan bakıldığında internet kullanım yeri yani mekan boyutu aile bireylerinin internet kullanımında iletişim, sağlık, güvenlik gibi boyutları da doğrudan etkilemektedir. Bu açıdan internet kullanımında mekan seçimi önemle üzerinde durulması gereken konulardan birisidir. Bireylerin internet bağlantısını gerçekleştirdikleri mekanlar arasında ev, internet kafe, okul, işyeri ve arkadaş evleri bulunmaktadır. İnternet bağlantısının ne tür mekanlar da gerçekleştirildiği, aile

bireyleri arasında sağlıklı iletişimin gerçekleşmesinde, güvenlik ve sağlık konularında önem kazanmaktadır (Kuzu, 2011: 14).

Bireylerin internet bağlantısını gerçekleştirdiği bir diğer mekan da sayıları her geçen gün artan ve neredeyse her sokak başında hizmete giren internet kafelerdir. Yaklaşık 24.000 internet kafenin bulunduğu ülkemizde ilk olarak üniversitelerde kullanılan, daha sonra işyerlerine ve evlere girerek yaygınlaşan internetin kullanıcı kitlesinin genişlemesi internet kafeler aracılığıyla gerçekleşmiştir. İlk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan internet kafeler saat üzerinden kiralama sistemi ile çalışan genel olarak ev ya da işyerinde internet erişimine sahip olmayan kişilere internet ve bilgisayar kullanma olanağı sağlayan mekanlardır (Kuzu, 2011: 14-15; ASAGEM, 2008).

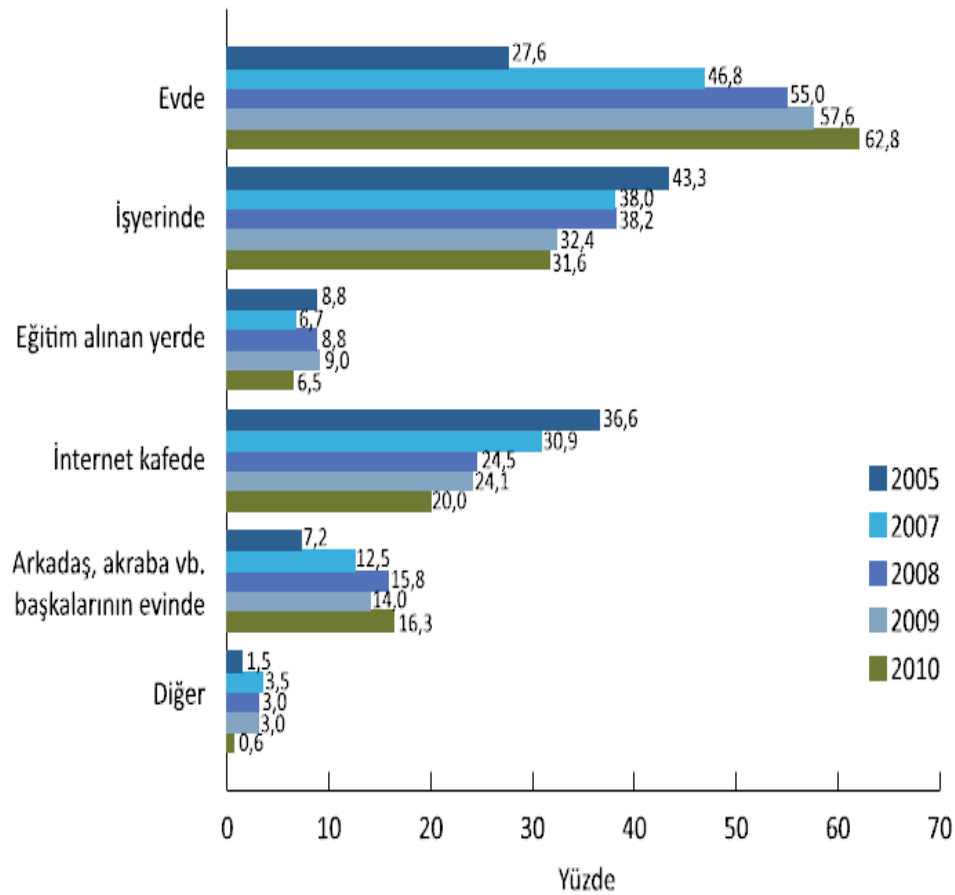
21 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazete'de "İçerisinde bulunan internet bağlantılı bilgisayarlar aracılığıyla müşterilerine uluslararası bilgi iletişim ağını kullanma olanağı sunan, alkolsüz içeceklerle birlikte hafif yiyeceklerin de verildiği ticari amaçla işletilen umuma açık yer" olarak tanımlanmıştır. Dünyanın birçok yerinde yaygınlık kazanan, kendi başına bir sektör haline gelen ve dünya çapında hızlı büyüyen hizmet kollarından birisi olan internet kafeleri Reinhardt (2001) "İnternet erişiminin McDonalds'ları" olarak adlandırmaktadır (Kuzu, 2011: 14-15; ASAGEM, 2008).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011 sonuçlarını incelediğimizde, bireylerin internet kullanım yerlerine ilişkin;

Şekil 2.1. İnternet Kullanım Yeri 2010

Bireylerin internet kullanım yerleri kadın ve erkek ayrımında incelendiğinde, 2010 yılında internet kullanımı için genelde en çok tercih edilen yerlerin sırasıyla ev, işyeri ve internet kafe olduğu görülmektedir (Şekil 2.1). Ev, arkadaş, akraba vb. başkalarının evi ile eğitim alınan yer kadınlar tarafından erkeklere kıyasla daha fazla tercih edilmektedir. Daha önceki yıllarda olmamasına rağmen, 2010 yılı anketinde internet kullanım yerleri arasında kablosuz bağlantının yapılabildiği yerler de sayılmış ve erkeklerin %1,8, kadınların ise %0,8 oranında buralarda interneti kullandığı görülmüştür. İşyerleri ve internet kafeler erkeklerin kadınlara oranla daha fazla interneti kullanmayı seçtiği mekanlar olarak görülmüştür (Devlet Planlama Teşkilatı. Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011).

Şekil 2.2. İnternet Kullanım Yerinin Yıllara Göre Dağılımı 2005-2010

Bireylerin internet kullanım yerlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 2005 yılında işyeri, eğitim alınan yer, internet kafe en çok tercih edilen yer iken 2010 yılına doğru daha az tercih edildiği görülmektedir. Diğer yandan 2005 yılında ev, arkadaş, akraba vb. başkalarının evi internet kullanım yeri olarak daha az tercih edilirken, 2010 yılına doğru internet kullanım yeri olarak tercih edilme oranında artış olduğu görülmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı. Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011).

2.9.5.2. Kullanım Amaçlarına Göre

İnternet aracılığıyla yapılan sohbetlerin tamamı için sanal sohbet terimi kullanılmaktadır. Sanal sohbetler, başlangıçta tanınmayan yabancı kişilerle iletişim kurma merakı ile başlayan sonradan tamamen bir tutkuya dönüşen bir iletişim biçimidir. Genelde bu ortamı birbirinden fiziki olarak uzak olan birbirini hiç tanımayan bireyler kullanmaktadır (Eroğlu, 2011; 416-417).

Bu bireyler, geleneksel mekanlarda yeni ilişkiler kurmak yerine sanal mekanları tercih ederek kendilerine sanal dost bulmayı tercih ederler. Gerçek hayattaki ilişkilerden bunalan, yüz yüze iletişim kurma cesaretini kendinde bulamayan ya da nedensiz iç sıkıntı yaşayan bazı insanlar, bu şekilde, farklı yerlerde, farklı insanlarla, farklı konularda iletişim kurarak içerisinde buldukları iletişim ortamından kaçma ve uzaklaşma fırsatı bulurlar. Sonuç olarak, sanal iletişim dostlukları ortaya çıkar ve gerçek iletişim süreçlerinden mutlu olmayan kişiler, kendilerini mutlu edeceklerini zannettikleri bu tür sanal dostluklarla iletişim duygularını tatmin etmeyi denerler (Eroğlu, 2011; 416-417).

Bazı çalışmalarda 13-19 yaş arası gençlerin anne babalarına göre daha yoğun internet kullanıcıları oldukları belirlenmiştir. Yetişkinler interneti genellikle kendi işlerinin bir parçası olarak ve işle alakalı bilgi elde etmek için kullanırken 13-19 yaş arası gençler interneti daha çok oyun oynamak, müzik dinlemek ve yeni insanlarla tanışmak amacıyla kullanmaktadır (Kelleci, 2008:).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011 sonuçlarını incelediğimizde, ülkemizde bireylerin interneti kullanım amaçları yıllar itibarıyla çok fazla değişiklik göstermemektedir. Şekil 2.3 ' 2010 yılında internet kullanıcılarının kullanım amaçlarına bakıldığında e-posta gönderme ile sohbet odalarına, haber gruplarına veya çevrimiçi tartışma forumlarına mesaj iletme işlemlerinin en çok gerçekleştirilen faaliyetler olduğu görülmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı. Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011).

En çok talep edilen diğer hizmetler arasında internet üzerinden haber, gazete ya da dergi okuma ile mal ve hizmetler hakkında bilgi arama bulunmaktadır. Öğrenme amacıyla internete başvurmak %37,1, internet bankacılığı %16,8, herhangi bir konuda eğitim alma %6,3, mal veya hizmet satışı ise %4,1 olarak gerçekleşmiştir. Kent ve kırsal arasında kullanım amaçları incelendiğinde özellikle seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı, internet bankacılığı, yazılım indirme ve eğitim alma konularında kırsaldaki kullanıcıların kentli kullanıcıların gerisinde kaldığı görülmektedir. Diğer taraftan, oyun, müzik, film indirme veya oynatma ile haber, gazete, dergi okuma faaliyetleri kırsalda kent ile aynı oranlarda gerçekleşmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı. Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011).

Amaçlar	(Yüzde)		
	Türkiye	Kent	Kır
e-Posta gönderme/alma	72,8	73,9	66,9
Sohbet odalarına, haber gruplarına veya çevrimiçi tartışma forumlarına mesaj gönderme, anlık ileti gönderme (Facebook, Twitter, Chat, Msn, Skype vb. kullanarak başkaları ile gerçek zamanlı yazışma)	64,2	65,0	60,4
Çevrimiçi haber, gazete ya da dergi okuma, haber indirme	58,8	58,8	58,9
Mal ve hizmetler hakkında bilgi arama (satın almayı kapsamıyor)	55,7	57,7	45,6
Oyun, müzik, film, görüntü indirme veya oynatma	51,2	51,1	51,5
Sağlıkla ilgili bilgi arama (yaralanma, hastalık, beslenme, vb.)	47,3	48,6	40,8
İnternet üzerinden telefonla görüşme (VoIP) / video görüşmesi (webcam ile)	47,1	48,3	41,0
İnternet üzerinden web radyo dinleme ya da web televizyon izleme	41,1	42,1	36,1
Öğrenme amacıyla internete başvurma	37,1	38,1	32,1
Kendi oluşturduğunuz metin, görüntü, fotoğraf, video, müzik vb. içerikleri herhangi bir web sitesine paylaşmak üzere yükleme	30,3	31,3	25,1
Okul, üniversite, mesleki kurslar ile ilgili faaliyetler için bilgi arama	26,4	27,0	23,5
Seyahat ve konaklama ile ilgili hizmetlerin kullanımı (otel rezervasyon, bilet satış, vb.)	22,6	24,9	11,1
İnternet bankacılığı	16,8	17,8	11,3
Yazılım indirme (oyun yazılımları hariç)	14,8	15,6	10,5
İş arama ya da iş başvurusu yapma	10,2	10,5	8,9
Herhangi bir konuda çevrimiçi eğitim alma (yabancı dil, bilgisayar vb.)	6,3	6,7	4,5
Mal veya hizmet satışı (iş ile ilgili olmayan, açık artırma ile satış vb.)	4,1	4,3	3,1

Şekil 2.3. Bireylerin İnternet Kullanım Amaçları 2010

İnternet denilince pek çok kişinin aklına gelen ilk şey “chat”, yani internet sohbetidir. İnternet sohbetleri, dünyada olduğu gibi ülkemizde de, özellikle gençlerin yoğun biçimde ilgisini çekmektedir. İnternet sohbetlerinin amacı, ilgi alanları benzer olan kullanıcıların fikir alışverişinde bulunmaları ve tartışarak sorunlarına çözüm üretmelerini sağlamaktır. Kurumsal yapılarda da çalışan ile yönetim arasında veya müşteri ile kurum yönetimi arasında iletişim, bilgi alış-verişi, iş geliştirme imkanlarını sağlama amacıyla sınırlı da olsa kullanılmaktadır. Ancak, günümüzde internet sohbetleri daha çok yeni kişilerle tanışma ve arkadaşlık kurma fırsatı olarak değerlendirilmektedir. Kuşkusuz her çocuğun, gencin veya bireyin sohbet yapma, bilgisayar oyunu oynama ve internette gezinme nedeni birbirinden farklıdır. İnternet sohbetlerinin gençler ve çocuklar tarafından tutkulu bir şekilde tercih edilmesinin birçok sebebi vardır. Genel anlamda internet sohbetlerinin zaman ve mekan sınırlaması olmadan bir çok insanı bir arada toplayabilme, aynı anda tüm kullanıcılar

ile mesajlaşabilme, tanımadığı birisiyle internet ortamında hemen iletişime geçebilme gibi özellikleri kullanıcıları büyülemekte ve etkilemektedir(AREM, t.y.:33-34).

ASAGEM'in İnternet Kullanımı ve Aile adlı araştırmasına göre, interneti ders, eğitim, araştırma, alışveriş yapma, bahis oynama, bankacılık işlemleri, oyun oynama ve yeni insanlarla tanışma amacıyla kullanan ebeveynler, diğer farklı amaçlar için kullananlara göre, internetin daha fazla sorunlara neden olduğunu belirtirken, interneti haberleşme amacıyla kullananlar, internetin daha az sorunlara neden olduğunu belirtmişlerdir (ASAGEM, 2008).

2.9.5.3. Karşılaşılan Olumsuz İçeriğe Göre

Elektronik bilgi çok daha kolay değiştirilebildiği ve yetkisiz girişler için tehlide açık olduğundan kağıt üstünde olan bilgiden daha kırılgandır. İnternet üzerinde sansür olmadığı için dünyanın herhangi bir yerinden şirketler, hükümetler, bireyler ve kurumlar internet üzerinden her türlü yayın yapabilirler. İnternetin dağılım hızı kontrol edilebilir ve izlenebilir boyutları aşmıştır. Bu nedenle internet servis sağlayıcılarının sitelerdeki içeriği kontrol etmeleri mümkün olmamaktadır (Odabaşı ve diğerleri. 2007:75-77).

Günümüzde bireyler internete kendi evleri, arkadaşlarının evleri, kütüphaneler ve internet kafeler gibi pek çok yerden bağlanabilirler. Çocuklar, internete daha çok oyunlara ve sohbet odalarına girmek, e-posta göndermek ve almak için bağlanmaktadır. İnternet kullanım sırasında çocuklar, ekranda açılan uygun olmayan içerikteki farklı web sayfalarıyla karşılaşabilirler. Böylece çocuklar internet üzerinde herhangi bir ortam aracılığıyla suça, sömürü ve tacize de hedef olabilirler. Bu nedenle güvenli olmayan internet, çocuklar için hayal kırıklığı, korku ve tedirginlik yaratıcı olabilir (Odabaşı ve diğerleri. 2007:75-77).

ASAGEM'in İnternet Kullanımı ve Aile adlı araştırmasına göre aile bireylerinin internette güvenlik ve etik açısından karşılaşılan en önemli sorunun, virüs yazılımları ve şiddet, terör ve pornografi gibi içeriklerle istek dışında karşılaşılması, en az görülen sorunun ise kişisel bilgilerin, bireylerin izni olmadan internette yayımlanması ve bunların paylaşılması nedeniyle maddi ve manevi zarara uğranması olduğu da sonuçlar arasında yer almaktadır (ASAGEM, 2008).

Türkiye Bilişim Şurası (2002) raporuna göre 7-15 yaş grubundaki çocukların %90'ının interneti eğlence ve yararlı olmayan siteleri incelemek için kullandığı

belirtilmektedir. Bu raporda çocuklar için internetin tehlikeleri şu şekilde; pornografik ya da olumsuz ve tehlikeli inanç içerikli web siteleri gibi zararlı sitelerin kolayca ulaşılabilir olması, çocuklar için yararlı olabilecek içerikteki sitelerin ve kaynakların bulunmaması, zaman kaybına neden olması, internette kişinin kendisini olduğu gibi yansıtmaması nedeniyle kimlik kargaşasına neden olması, internetin yararlı amaçlarla kullanılmaması ve internetin bağımlılık yaratması olarak belirlemiştir (Akt: Odabaşı ve diğerleri. 2007:79-80).

IBM firması tarafından yayınlanan bir rapora göre internet üzerindeki içeriklerin yaklaşık % 8,0'i istenmeyen içerik olarak kabul edilmektedir. İstenmeyen içerik 3 başlık altında incelenebilir. Bunlar yetişkin, suç, sosyal sapma içerikleridir. Yetişkin içerikte pornografi, erotik, seks yer alırken suç içeriğinde bilişim suçları, yasadışı aktiviteler, sağlık için tehlikeli madde temini, zararlı yazılımlar, şiddet ve yazılım hırsızlığı yer almaktadır son olarak sosyal sapma içeriğinde ise aşırı uç ırkçılık ve sapık inançlar yer almaktadır. Bu şekilde yetişkin içerikleri üreten ülkeler arasında Türkiye yer almamaktadır. Fakat istenmeyen e-posta yayan ülkeler arasında ülkemiz ikinci sırada yer almaktadır. Ülkemizde ki internet kullanıcıları bilerek veya bilmeyerek istenmeyen e-postaların dağıtımına aracılık etmektedir. İnternet güvenliği istatistikleri yayımlayan Sophos firmasının 2009 yılı ilk yarıyıl raporuna göre Türkiye zararlı yazılıma ev sahipliği yapan ülkeler arasında yedinci sırada yer almaktadır. Türkiye'nin istenmeyen e-posta yayma ve zararlı yazılımlara ev sahipliği yapma istatistiklerindeki durumu, ülkemizde internet güvenliği konularının pek bilinmemesinden, önemsenmemesinden ve internetin hızlı yükselişi sonucu ortaya çıkan bilinçsiz internet kullanımının artmasından kaynaklanmaktadır (<http://www.guvenliweb.org.tr/istatistikler/node/19> 29.12.2011).

Magid (2003), internetin çocuklar için belirtilen tehlikelerini aşağıdaki şekilde belli başlıklar altında toplamıştır:

Uygun olmayan içerik: Çocuklar, internet üzerinde gezinirken yapısında cinsel ya da şiddet öğeleri barındıran veya yasal olmayan tehlikeli etkinliklere cesaretlendiren içerikle karşı karşıya kalabilirler. Çocuklar, uygun olmayan içerikteki bu web sayfalarıyla kendi istekleri dışında sohbet odaları, e-posta veya kısa mesaj servisi aracılığıyla karşılaşabilirler.

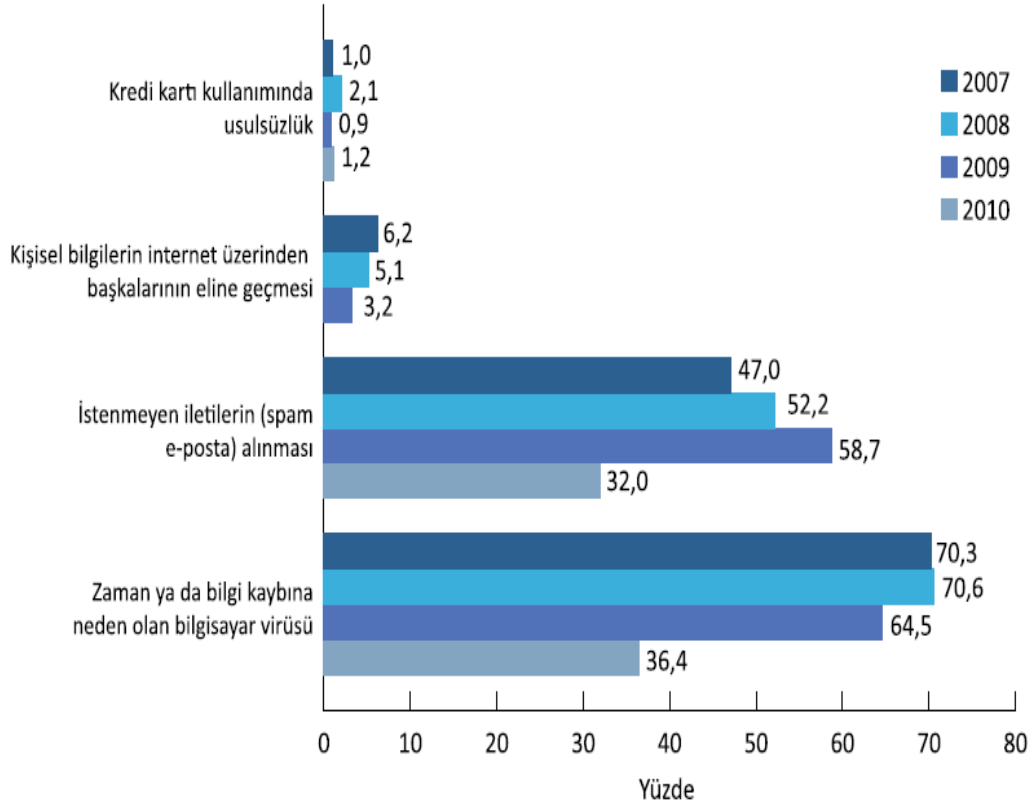
Fiziksel saldırı: Çocuklar, chat aracılığıyla iletişim kurdukları kişiler tarafından kendisinin veya aile üyelerinin güvenliğini tehlikeye atabilecek kimlik ve adres bilgilerini vermeye ikna edebilirler. Bu şekilde çocuk saldırganları, çocuğun

güvenini kazanmak ve daha sonra yüz yüze görüşebilmek için sohbet odaları, e-posta ya da kısa mesaj servislerini kullanabilirler.

Virüsler ve Hacker'ler: Çocuklar, interneti yetişkinlere göre daha dikkatsiz ve bilinçsiz kullanabilecekleri için bilgisayara zarar verebilecek virüs içeren dosyaları bilgisayara indirebilirler ya da bilgisayara uzaktan bir hacker'ın giriş yapma riskini artırabilirler. Bu durum aile gizliliğini ve güvenliğini tehlikeye atabilir.

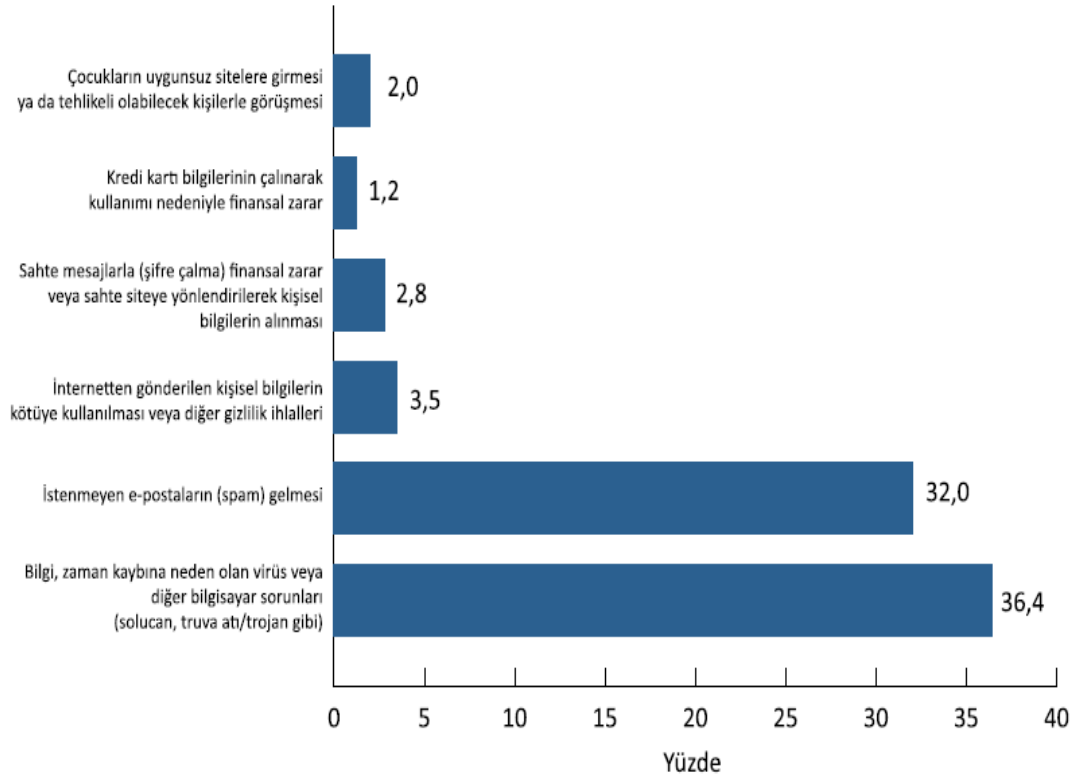
Yasaya uygunluk ve mali boyut: Çocukların internet üzerinden kredi kartı numaralarını vermeleri, aileleri maddi açıdan sıkıntıya sokacak büyük bir borçla karşılaşmalarına sebep olabilir. Ayrıca çocuklar internet üzerinden farkında olmadan ahlaki ya da yasal olmayan davranışlarda bulunarak kendilerini ve ailelerini sıkıntıya sokabilirler. Bu gibi nedenlerle, internetin belirtilen bu riskleri, çocukların sosyallik ve iletişim gereksinimlerini karşılamalarına, yaşlılarıyla etkileşim kurmalarına engel olabilecek pek çok tehlikeyi beraberinde getirebilir (Akt: Odabaşı ve diğerleri. 2007: 81-82).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011 sonuçlarını incelediğimizde, internet kullanıcılarının karşılaştıkları güvenlik sorunlarına ilişkin;

Şekil 2.4. İnternet Kullanıcılarının Karşılaştıkları Güvenlik Sorunlarının Yıllara Göre Dağılımı 2007-2010

2010 yılında bütün yıllarda en fazla bahsedilen güvenlik sorunları oranlarında bir düşüş yaşanmış, ancak bilgisayar virüsü ve istenmeyen iletiler sırasıyla %36,4 ve %32 oranlarıyla ilk sıradaki yerlerini korumuştur. Diğer yıllardan farklı olarak 2010 yılı anketinde kişisel verilere ilişkin sorunlar iki ayrı cevapla ele alınmış ve çocuklarla ilgili çekincelere de yer verilmiştir (Şekil 2.5.). Buna göre, kişisel verilere ilişkin sorunlar; %3,5 ile “internetten gönderilen kişisel bilgilerin kötüye kullanılması ve diğer gizlilik ihlalleri”, %2,8 ile “sahte mesajların alımı sonucu finansal zarar ya da sahte sitelere yönlendirilerek kişisel bilgilerin alınması” olarak belirtilmiştir.

Şekil 2.5. İnternet Kullanıcılarının Karşılaştıkları Güvenlik Sorunları 2010

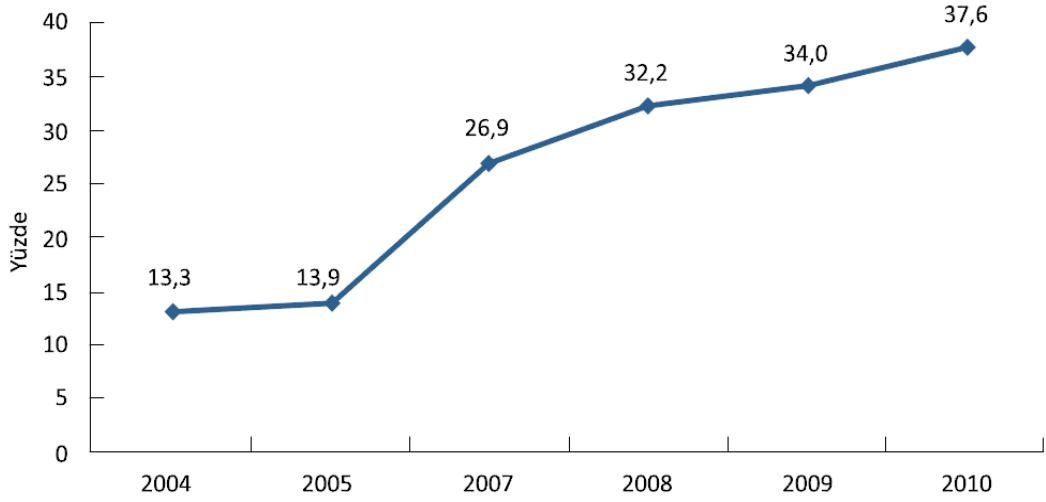
2.9.5.4. Kullanım Sıklığına Göre

Zamanın büyük bir bölümünü bilgisayar başında geçiren gençler kişilerarası ilişkilerinde önemli sorunlar yaşamaktadırlar. İnternette fazla zaman geçiren çocuk ve gençlerin giderek yalnızlaştığını ve yüz yüze ilişki kurmakta güçlük yaşadıkları belirtilmektedir. İnternet yoluyla kurulan iletişim günümüzün gençleri için en önemli olanıdır. Bilgisayar oyunları ve internet çocuk ve gencin arkadaşının yerini alarak sosyal izolasyona neden olmaktadır. İlk kez Selnow tarafından “elektronik arkadaş” hipotezi ileri sürülmüştür. Selnow, çocukların bilgisayar oyunları sırasında zamanlarını en iyi şekilde harcadıklarını düşündükleri, sosyal ilişki kurmakta güçlük yaşadıkları, çevrelerinde sınırlı sayıda arkadaşları olduğu ve sınırlı sayıda olan arkadaşları ile paylaştıkları konuların video oyunlarını içerdiğini belirtmektedir. Bazı çalışmalarda internet kullanım süresi arttıkça çocuk ve gençlerde yalnızlık, sosyal yalıtım, saldırganlık gibi duygusal ve davranışsal sorunların daha fazla görüldüğü, genel sağlık düzeylerinin düştüğü ve depresif belirtiler görülme oranının artırdığı belirlenmiştir (Demirkan, 2011).

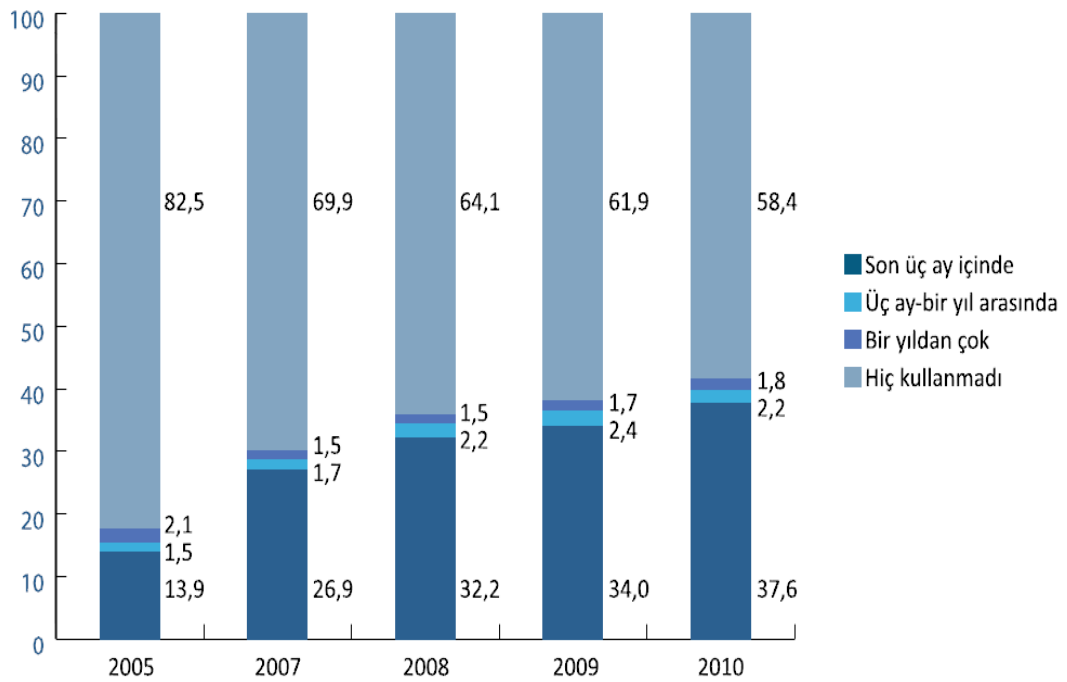
Kuzu (2011) aile ve internet adlı makalesinde, ebeveynlerin internet kullanım süreleri arttıkça bireylerin, aileleri ile geçirdikleri zamanı azalttığı, aile çevresinden uzaklaşmayı arttırdığı, yüz yüze iletişimi daha çok engellediği, çevrenin ebeveynin bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin internet kullanım sıklıkları arttıkça, aileleri ile geçirdikleri zamanın azaldığı, çevrenin ebeveynin bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır. Çocukların internet kullanım süreleri arttıkça, aileleri ile geçirdikleri zamanın azaldığı, internetin aile içi çatışmayı artırdığı, insanların yüz yüze zaman geçirmelerini daha fazla engellediği, günlük ilişkileri daha çok aksattığı ve daha fazla zaman kaybına neden olduğu, çevrenin çocuğun bilgisayar başında çok vakit geçirdiği şikayetini de anlamlı ölçüde arttırdığı ortaya çıkmıştır(Kuzu, 2011: 19).

ASAGEM'in İnternet Kullanımı ve Aile adlı araştırma sonuçlarına göre, çocukların bilgisayar virüsleri yüzünden sıkıntılarla karşılaşmaları, internet kullanım sıklığına göre anlamlı olarak değişmektedir. Çocukların internet başında geçirdikleri süre artıkça bilgisayar virüsleri yüzünden sıkıntılarla karşılaşma oranlarının da arttığı görülmektedir (ASAGEM, 2008).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011 sonuçlarını incelediğimizde, ülkemizde bilgisayar ve internet kullanımı hızla artmaktadır. 2004 yılında %13,3 seviyesinde olan son 3 ay içinde internet kullanım oranı, 2010 yılı itibarıyla %37,6'ya ulaşmıştır (Şekil 2.6.).

Şekil 2.6. Son 3 Ay İçinde İnternet Kullanımının Yıllara Göre Dağılımı 2004-2010

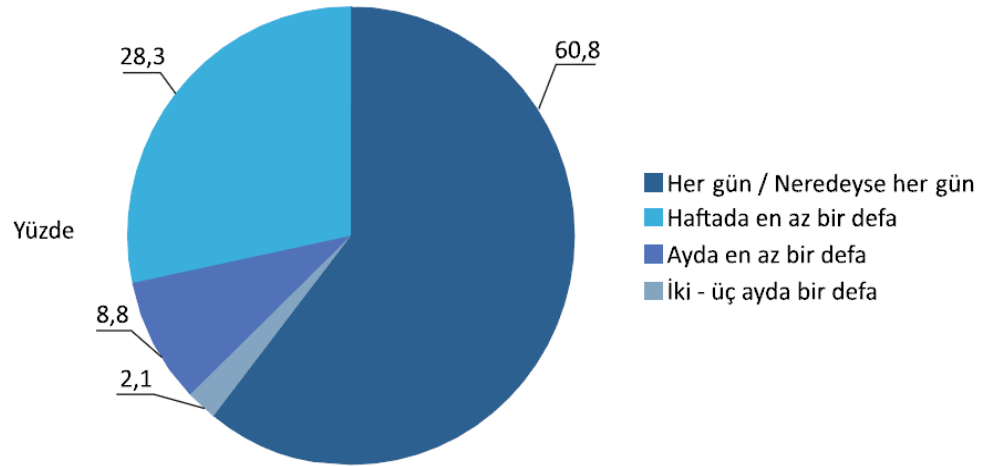

Şekil 2.7. En Son İnternet Kullanılan Zamanın Yıllara Göre Dağılımı 2005-2010

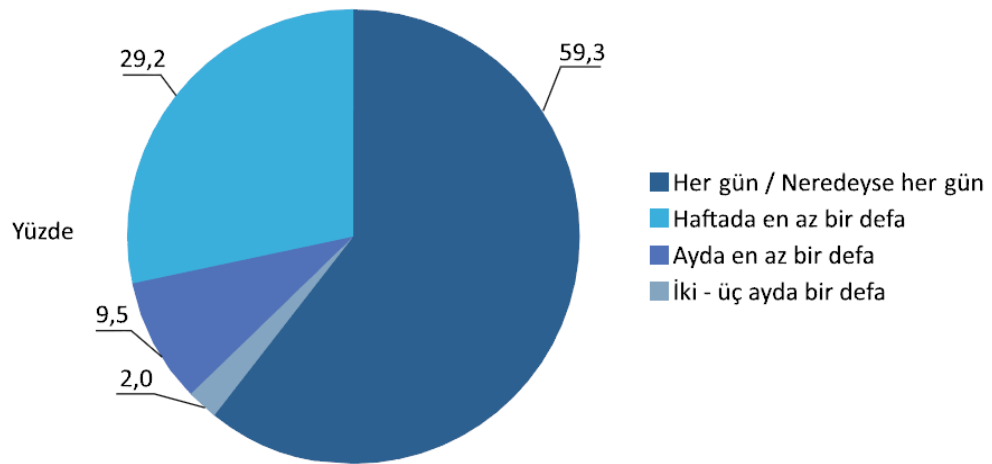
En son internet kullanılan zamana bakılmaksızın 2010 yılında genel itibarıyla herhangi bir zamanda internet kullananların oranı %41,6'dır. Bireylerin en son ne zaman internet kullandıkları incelendiğinde, interneti aktif şekilde son 3 ay içinde

kullanan bireylerin oranının arttığı ve bu oranın interneti kullanan tüm bireyler içinde en yüksek oran olduğu görülmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011 sonuçlarını incelediğimizde, bireylerin bilgisayar ve internet kullanım sıklığına ilişkin;

Şekil 2.8. Bilgisayar Kullanım Sıklığı 2010

Şekil 2.9 İnternet Kullanım Sıklığı 2010

Bilgisayarı son 3 ay içinde kullanan bireylerin %60,8'i, interneti son 3 ay içinde kullanan bireylerin ise %59,3'ü her gün/neredeyse her gün kullandıklarını ifade etmişlerdir (Şekil 2.8. , Şekil 2.9.). Hem bilgisayar hem de internet kullanımı

için ikinci sırada ise haftada en az bir kullanım beyan edilmiştir. Bu sonuçlardan da görüleceği üzere, bilgisayarı ve interneti kullandığını beyan edenler çoğunlukla aktif birer kullanıcı olup bilgisayar/interneti neredeyse sürekli kullanmaktadır. Bu durumda, bu tür teknolojileri kullananlar ile kullanmayanlar arasında bilgiye erişim ve sağlanan diğer olanaklar açısından önemli farklılıklar olduğu açıktır.

2.9.5.5. Oynanılan Oyun Türüne Göre

Dijital ortamdaki oyunlar ergenin heyecan ve merakını tahrik ederek duygularını harekete geçirir. Olumlu bir heyecan yaşamasını ve başarı duygusunu yaşamasını sağlar. Eğer bir başarısızlık söz konusu ise ergen oyunu daha iyi öğrenmek ve başarabilmek için daha fazla zamanını oyunda geçirir. Ergenlik döneminde oyunların seçimi cinsiyete göre farklılık gösterir. Erkek çocuklar hareket ve macerayı seçerken kız çocuklar eğlenceli oyunları severler (Saygılı, 2002:99).

Oynayanı eğlendirirken, başarısını ödüllendirmesi, sosyalleşme ihtiyacını karşılaması ve sadece pasif olarak zaman geçirilen değil de aktif olarak katılınan, başarı tatmini veren bir süreç olması ve bireylerin yaşına, cinsiyetine göre farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle soysal iletişim araçlarından sosyal anlamda daha gelişmiş olanaklar sağlayan, iletişim ihtiyacını gideren internet üzerinden oynanan online oyunlar daha çok tercih edilmektedir. Oyunların belli bir yere kadar, çocuğun gelişim aşamasında içgüdüsel başarıma ve ilerleme, gelişme ihtiyacını giderdiği, sayısal oyunların el göz koordinasyonunu, problem çözme ve çoklu görev yetisini kuvvetlendirdiği bulunmuştur. Fakat bilgisayar ya da internet oyunlarının kullanımına ilişkin yapılmış olan araştırma ve uygulamalar sonucu belirtilmiş olan olumların yanı sıra kullanıma ilişkin meydana gelebilecek olan bağımlılık sorunu ve bununla ilişkilendirilen psikolojik ve fizyolojik sorunlara ilişkin güncel gelişmeler literatür de yer almaktadır (ASAGEM, 2008).

Stratejik oyunları küçük yaşta oynayan çocuklarda şiddet ve saldırganlık eğilimi daha fazla olmaktadır. Özellikle stratejik oyunların, zihinsel gelişiminin devam ettiği çocuklarda iç dünyasında karmaşa oluşturup, vicdan duygusunu köreltebileceği ve kazanma duygusunun onu sosyal hayattan koparabileceği gibi çocuklarda bağımlılığı tetikleyebileceği belirtilmektedir. Ayrıca bu bağımlılık türünün çocuklarda hiperaktivite ve dikkat bozukluğunun, internet karşısında fazla zaman geçirmek depresyonu, yalnızlık hissini, sosyal ilişki kaybını artırdığı, obezitenin internet kullanan çocuklar ve gençlerde yaygın olduğu da yer almaktadır.

Uzmanlara göre birden fazla kişiyle online olarak oynanabilen sanal evrende bir karakter oluşturup, çeşitli yetenekler ve güçlerle en üst seviyeye ulaşmak ulaşmanın hedeflendiği oyunlarda çocuklara para kazanma ve sürekli başarı elde etme hırısı kazandırılmakta ve çocukların ruh sağlığını bozduğuna ilişkin şikayetler yer almaktadır (ASAGEM, 2008).

2.10.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.10.1Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ulusoy (2008) tarafından yapılan “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi” isimli araştırma Adana ilinin Seyhan ilçesi sınırları içerisinde bulunan ortaöğretim kurumlarının 9. , 10. ve 11. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleme bu okullar içerisinde kolay ulaşılabilir örneklem seçme yoluna göre sosyoekonomik düzeyi farklı 6 okuldan 249 erkek ve 270 kız olmak üzere toplam 526 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerde bilişim teknolojileri kullanımı ve saldırganlık arasındaki ilişkiye bakıldığında, bilgisayar ve internet kullanan ergenlerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarının bilgisayar ve internet kullanmayan ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan ergenlerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur. Savaş ve strateji oyunlarını tercih eden ergenlerin saldırganlık ölçeği puanları daha yüksek bulunmuştur. Bilişim teknolojisinin kullanım yerine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bilgisayar ve interneti kullanım sürelerindeki artışa paralel olarak saldırganlık ölçeği puan ortalama düzeylerinde anlamlı fark bulunmuştur.

Yükselgün (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” isimli araştırmanın örneklemini, İstanbul Zeytinburnu ilçesindeki Ziya Gökalp İlköğretim Okulu’nda ve Şişli ilçesinin Resneli Niyazi Bey İlköğretim Okulu’nda dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden 204’ü kız 207’si erkek toplam 411 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerinin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, internet kullanımının genel olarak çocukların saldırgan davranışlar göstermesi üzerinde bir etkisi olmadığı ancak interneti denetimsiz ortamlarda kullanan, dolayısıyla sürekli oyun sitelerini tercih eden çocukların diğer çocuklara

oranla daha saldırgan davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre sosyal beceri düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde, internet kullanım düzeyi gelişmiş çocukların, sosyal beceri düzeylerinin de geliştiği, ancak çocukların çoğu boş zamanlarını internet başında geçirmelerinin sosyal beceri düzeyleri üzerinde olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır.

Bilgi (2005) tarafından yapılan “Bilgisayar Oyunu Oynayan ve Oynamayan İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Depresyon ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi” isimli araştırma İstanbul Kartal ilçesindeki resmi ilköğretim okullarına devam eden 6. , 7. ve 8. sınıflarında eğitim öğretime devam eden 134 kız ve 176 erkek olmak üzere toplam 310 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin bilgisayar oyunu oynama süreleri uzadıkça antisosyal saldırganlığın da arttığı ayrıca depresyon ve yalnızlık düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Öğrenciler bilgisayarda oynadıkları oyun türüne göre incelendiğinde savaş, strateji ve macera oyunu oynayanların antisosyal saldırganlık düzeylerinin bilgisayar oyunu oynamayanların antisosyal saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bilgisayar oyunu oynanan mekan dikkate alındığında, evde bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin saldırganlık bunalımların internet kafede bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin saldırganlık bunalımından daha yüksek olduğu fakat aynı öğrencilerin depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca internet kafede bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin evde bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerden daha yalnız oldukları bulunmuştur.

Doruk (2007) tarafından yapılan “Öğrenme İsteksizliğinin İnternet Kullanımıyla İlişkilendirilmesi (Ergen Boyutunda)” isimli araştırmanın örneklemini İstanbul ilindeki ilk ve orta dereceli resmi ve özel okullarda eğitim öğretime devam eden 428 öğrenci oluşturmuştur. Doruk, araştırmasında ergenlik döneminde internet kullanımının öğrenciye sağladığı eğitimsel yararları ya da zararları; aile, arkadaş gibi sosyal ilişkileri üzerindeki etkisi üzerinde durmuş ve internet bağımlılığı kriterleri belirtmiştir. Araştırmanın sonucuna göre ergenlik döneminde öğrencilerin öğrenmeleriyle internet kullanımı arasında ters orantılı bir ilişki olduğu sonucu bulunmuştur.

Milliyetçi (2008) tarafından yapılan “Mesleki ve Teknik Eğitim Veren Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin İnternete Yönelik Tutumları İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Şişli İlçesi Örneği)” isimli araştırmanın örneklemini İstanbul ili Şişli ilçesi mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim

kurumlarındaki 79 kız, 392 erkek olmak üzere toplam 471 öğrenci üzerinden oluşmaktadır. Özellikle gelişen teknoloji ile artan internet kullanımının, mesleki ve teknik eğitim gören ergenlik çağındaki gençlerin sosyal becerilerini etkileyip etkilemediği, etkiliyor ise bunun pozitif ya da negatif yönü araştırılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, İnternete Yönelik Tutum Ölçeği toplam puanları ile Sosyal Beceri Envanteri duygusal duyarlılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol ve Sosyal Beceri Envanteri toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu ilişki pozitif yönde olup, İnternete Yönelik Tutum Ölçeği toplam puanları yükseldikçe Sosyal Beceri Envanteri'nin duygusal duyarlılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol ve Sosyal Beceri Envanteri toplam puanları da yükselmektedir. Ayrıca Sosyal Beceri Envanteri'nin diğer alt boyutları ile İnternete Yönelik Tutum Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Kurtaran (2008) “İnternet Bağımlılığını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi” isimli araştırmasında; yalnızlık, depresyon ve benlik saygısı değişkenlerinin ergenlerin internet bağımlılığını yordamadaki katkılarını belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Mersin il merkezinde ki, genel, meslek ve anadolu liselerinde öğrenim gören, 650 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda, benlik saygısının internet bağımlılığını negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı fakat yalnızlığın ise internet bağımlılığını pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür.

Makas (2008) “Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum ile İlişkisi” isimli araştırmasında, lise düzeyinde öğrenim görmekte olan gençlerin, internetle ilişkisinin okul hayatlarına, aile içi ve arkadaş iletişimlerine, ders başarı durumlarına, sosyalleşmelerine bireysel ve sosyal hayatlarında internetin etkisiyle meydana gelen yenilik, değişiklik ve problem durumlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde liselerde eğitim öğretime devam eden 532 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğrencilerin interneti en sık eğitim ve sosyal amaçlı kullandıkları, yoğun internet kullanımına bağlı psikolojik ve sosyal sorunlar yaşadıklarını, problemleri internet kullanımının, cinsiyet, eğitim görülen bölüm ve sosyo ekonomik seviye ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Karadal (2009) “Kitle İletişim Araçlarından İnternetin Silifke Ortaöğretim Gençliği Üzerindeki Etkileri” isimli araştırmasında, liseli gençlerin cinsiyet, maddi durum, devam ettikleri okul gibi genel özelliklerinin yanında, sosyal yaşantıları,

ailevi durumları, psikolojik durumları gibi birtakım değişkenlerin internet kullanımı ile ilişkilerini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini, Silifke ilçesinde ki liselerde öğrenim gören gençler arasından seçilmiş 480 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, ele alınan çeşitli değişkenlerin, gençlerin yaşantılarında internet kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan ferdi, toplumsal, ailevi problemlerin ve internete dair değerlendirmelerinin oluşumunda etkin olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, internetin pek çok avantajının yanında önemli ölçüde olumsuz etkileri de beraberinde getirdiği; bununla birlikte, sosyal hayatımızda vazgeçilmez bir yer edindiği gerçeği açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Selvi (2009) “Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Düzeyi Adapazarı Örneği” isimli araştırmasında Sakarya ili Adapazarı merkez ilçesindeki ortaöğretim öğrencilerinin internet kullanım düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Sakarya ili Adapazarı merkez ilçesinde bulunan 10 ortaöğretim kurumunda öğrenim görmekte olan 300 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları okul türü ile internet kullanımları arasında fark anlamlı bulunmuş, anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin diğer liselerde okuyan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerden erkek öğrencilerin internet kullanım düzeyi, kız öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyi ile internet kullanımları arasında ki fark anlamlı bulunmuş, 11. sınıf öğrencilerinin internet kullanım düzeyinin 9 ve 10. sınıftaki öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Anne ve babanın eğitim durumu ile öğrencilerin internet kullanımı arasında anlamlı fark bulunmuş, anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin internet kullanımlarının da arttığı görülmüştür. Öğrencilerin evlerinde bilgisayar ve internet bağlantısı olması onların internet kullanım düzeyini olumlu etkilemektedir. Okulda internet bağlantısı olması öğrencilerin internet kullanımını olumlu etkilerken, okulda bilgisayar olması ile öğrencilerin internet kullanımı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin interneti en çok iletişim amaçlı kullanım düzeyi yüksekken, araştırma ve bilgi edinme amaçlı kullanım düzeyinin ise düşük olduğu sonucu elde edilmiştir.

Yücel (2009) “Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi” isimli araştırmasında Ankara il merkezinde bulunan orta sosyo ekonomik düzeydeki liselerin ikinci sınıfına devam eden 15-16 yaş grubunda olan ergenlerin akran ilişkileri, yalnızlık düzeylerinde evde

internet kullanımının etkisini incelemek, akran ilişkileri, yalnızlık düzeyleri ile evde internet kullanımını etkileyen çeşitli değişkenlerin etkili olup olmadığını belirlemek ve orta sosyo ekonomik düzeydeki ergenlerin, akran ilişkileri, yalnızlık düzeyleri ile evlerinde internet kullanımı arasında ilişki olup olmadığını saptamayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemine, lise ikinci sınıfa devam eden, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden, evinde en az bir yıldır internet bağlantısı olan ve haftada en az üç kere internet kullanan 75 kız, 75 erkek ergen ile evinde internet bağlantısı olmayan 75 kız, 75 erkek ergen olmak üzere toplam 300 ergen dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda evlerinde internet olan ve olmayan ergenler arasında akran ilişkileri ölçeği alt boyutları ile ergenlerin yalnızlık puan ortalamaları açısından anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Ergenlerin evlerinde internet bağlantısının olması akran ilişkileri ölçeği puanlarını artırmakta ve yalnızlık düzeylerini düşürmektedir.

Gürcan (2010) “Ergenlerin Problemlerini İnternet Kullanımları İle Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli araştırmanın amacı, ergenlerin problemlerini internet kullanımları ile uyumları arasında anlamlı düzeyde ilişki olup olmadığını belirlemesidir. Araştırmanın örneklemini Konya il merkezindeki ortaöğretim kurumlarında eğitimlerine devam eden 9, 10, 11 ve 12. sınıflar arasından tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 330 kız, 380 erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ergenlerin problemlerini internet kullanım puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, erkek ergenlerin problemlerini internet kullanım toplam puan ortalamaları, internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık ve aşırı kullanım puan ortalamaları kız ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Okul türü değişkenine göre ergenlerin problemlerini internet kullanımları toplam puan ve sosyal fayda/sosyal rahatlık, aşırı kullanım alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Meslek lisesinde öğrenim gören ergenlerin sosyal fayda/sosyal rahatlık puan ortalamaları Anadolu lisesinde öğrenim görenlerden yüksek bulunmuştur. Genel lisede öğrenim gören ergenlerin aşırı kullanım puan ortalamaları Anadolu ve İmam hatip lisesinde öğrenim görenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Problemlerini internet kullanımı toplam puan açısından da genel ve meslek lisesi öğrencilerinin Anadolu ve İmam hatip lisesi öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sınıf değişkenine (9, 10, 11, 12) göre ergenlerin problemlerini internet kullanımlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur. Ergenlerin problemlerini internet kullanımları (internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık, aşırı kullanım) ile uyum puanları (antisosyal davranış, öfke

kontrol problemi, duygusal sıkıntılar, olumlu benlik) arasında anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu bulunmuştur.

Esen (2010) “Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko Sosyal Değişkenlerin İncelenmesi” isimli araştırmasında ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko sosyal değişkenlerin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2009-2010 eğitim öğretim yılından İzmir ili Çeşme ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında 9. ,10. ,11. ve 12. sınıflarda öğrenim gören 333’ü kız, 367’si erkek 700 öğrenciden oluşmaktadır. Bu araştırmanın sonucunda cinsiyet, algılanan akademik başarı, yalnızlık ve aileden algılanan sosyal destek değişkenlerinin ergenlerde internet bağımlılığını yordadığı görülmüştür.

Gençer (2011) “Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi” isimli araştırmasında Isparta merkezde öğrenim gören ortaöğretim öğrencilerinin internet kullanım profillerini ve internet bağımlılık durumlarını tespit etmek, internet bağımlılığı ile demografik özellikler (cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, vb.) ve internet kullanım profilleri (interneti kullanma sıklığı, kullanım amacı, kullanım yeri) arasındaki ilişkileri incelemek ve internetin patolojik hale gelmesindeki etkenleri saptamayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Isparta merkezde bulunan 5 lisenin 9-12. sınıflarında okuyan 606’sı erkek, 774’ü kız olmak üzere 1380 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda öğrencilerin %2,7’si internet bağımlısı, %24,3’ü ise muhtemel internet bağımlısı olarak bulunmuştur. İnternet bağımlılık durumu ile demografik özelliklerden cinsiyet ve başarı algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu, sosyo ekonomik durum ve okul türü ile ilişki olmadığı görülmüştür. Bununla beraber kullanım profilleri açısından internet kullanım sıklığı, internet kullanım yeri ve interneti kullanım amacı ile internet bağımlılık durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Özgün (2011) “İnternet Bağımlısı Olan ve Olmayan Ergenlerde Mizaç Özellikleri ve Psikiyatrik Semptomların Karşılaştırılması” isimli araştırmasında internet bağımlısı olan ve olmayan ergenlerde mizaç özellikleri ve psikiyatrik semptomların karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini basit rastgele örneklem yöntemi ile seçilen Erzurum Atatürk Lisesi 9. , 10. , 11. sınıflarda öğrenim gören ve araştırmaya katılmayı kabul eden 303 öğrenci oluşturmuştur. Çalışma sonucunda ergenler arasında internet bağımlılığının yaygınlığı %6,6

bulunmuştur. İnternet bağımlısı öğrencilerde anksiyöz mizaç sıklığı istatistiksel olarak daha yüksek bulunmuştur. İnternet bağımlısı olanlar ile olmayanlar arasında güçler ve güçlükler anket puanları karşılaştırılmış ve toplam güçlük puanı ve davranış sorunları puanı internet bağımlısı ergenlerde anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Buna karşılık duygusal sorunlar, akran sorunları, sosyal davranış puanları ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite puanları açısından internet bağımlısı olanlarla bağımlı olmayanlar arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Mizaç alt tiplerine göre internet bağımlılığı ölçek puanları karşılaştırıldığında anksiyöz mizaca sahip olanlarda bağımlılık puanları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Çalışma bulguları sonucunda internet bağımlılığı ölçek puanı ile depresif, siklotimik, hipertimik, irritabil ve anksiyöz mizaç puanları arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca internet bağımlılığı ölçek puanları ile toplam güçlük puanı ve zorlukların yaşama etki puanı arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı, duygusal sorunlar, davranış sorunları ve dikkat eksikliği hiperaktivite puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu araştırmanın sonucunda internet bağımlılığının ergenlerin mizaç özellikleri ve sosyal hayatlarında yaşadıkları bazı zorluklarla ilişkisinin olduğu belirlenmiştir.

Aydın (2011) “Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim ve Öğretimdeki Olumsuz Etkileri” isimli araştırmasında liselerde öğrenim gören öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıklarının eğitim öğretimde ki olumsuz etkileri ele alınarak şu anki durum araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2009–2010 eğitim-öğretim yılında, İstanbul’un Beşiktaş ve Sarıyer ilçelerinde rastgele seçilmiş 6 farklı devlet lisesinin 9. , 10. , 11. ve 12. sınıflarında öğrenim gören, 15–18 yaşları arasındaki toplam 280 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, cinsiyet, sınıf, bilgisayar kullanım yılı, bilgisayar kullanma düzeyi, evde bilgisayarın bulunduğu yer, mail kontrol etme sıklığı, bilgisayar başında geçirdiği zaman değişkenlerine göre, öğrencilerin bilgisayar oyunlarına olan ilgileri, bilgisayar ve interneti araştırma, ödev yapma amacıyla kullanma tutumları, sanal ortamda sosyallikleri, günlük işlerine ayırdıkları zaman, yaşadıkları sağlık sorunları, fikir, mülkiyet ve telif hakkı ihlaline duyarlılıkları, ailelerin, öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanım alışkanlıklarını kontrolü konularında farklılıklar görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin çoğunun, evinde bilgisayar ve internet olduğu, bilgisayarının kendi odalarında bulunduğu, 5–10 yıldır bilgisayar kullanıcısı olduğu, bilgisayar

başında günde 1–3 saat arası vakit geçirdiği, bilgisayarı eğlenmek amacıyla kullandığı, strateji savaş ve dövüş oyunlarını tercih ettiği ve internette en çok pornografik öğelerle karşılaştığı bulguları saptanmıştır.

Yıldız (2010) “Lise Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki” isimli araştırmasında lise öğrencilerinde problemlı internet kullanımı ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Sivas il merkezinden basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 3 genel lise, 2 anadolu lisesi, 1 mesleki ve teknik lise, 1 özel lise olmak üzere toplam 7 lisede öğrenim gören 1000 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucundan öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği toplam puan ortalaması 66.17 ± 24.60 'dır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerden, erkeklerde, lise ikinci sınıflarda, 1500 TL ve üzeri aylık geliri olanlarda, internete evden bağlananlarda, interneti günlük beş saatten fazla kullananlarda, her gün birkaç kez interneti kullananlarda, internet kullanımında belli bir zaman dilimi belirtmeyen ancak rastgele zamanlarda kullananlarda ve interneti sohbet, oyun, müzik, alışveriş, program yükleme, e-posta amacıyla kullananlarda Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği puan ortalamaları yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği (SYBDÖ) puan ortalaması ise 121.57 ± 19.96 olup, puan ortalamalarının erkek öğrencilerde, lise ikinci sınıflarda, anne ve babası üniversite mezunu olanlarda, 1500 TL ve üzeri aylık geliri olanlarda, günde 1 saatten az interneti kullananlarda, internete internet kafeden bağlananlarda, iki günde bir kez internete bağlananlarda, haber, müzik, alışveriş, program yükleme, ödev, araştırma amacıyla interneti kullananlarda yüksek olduğu belirlenmiştir. Problemlı internet kullanımı ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasında negatif yönde zayıf ilişki bulunmuştur.

Kıran (2011) “Şiddet İçeren Bilgisayar Oyunlarının Ortaöğretim Gençliği Üzerindeki Etkileri Samsun Örneği” isimli araştırmasında Samsun ilinde şiddet içeren bilgisayar oyunlarının ortaöğretim gençleri üzerindeki etkilerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Samsun Büyükşehir sınırları içinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı farklı türlerdeki resmi ortaöğretim kurumlarının 9. , 10. ve 11. sınıflarında öğrenim gören 532 öğrenci oluşturmuştur. Yapılan çalışmanın sonucunda gençlerin çoğunluğunun bilgisayar oyunu oynadıkları ve bunlarında yine çoğunluğunun şiddet içeren oyunları tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu tür oyunlara daha çok meslek liseleri öğrencilerinin yöneldikleri, şiddet içeren oyun oynayan

öğrencilerin okuma alışkanlıklarının daha düşük olduğu, internet kafelere daha çok gittikleri, bilgisayar basında daha çok zaman geçirdikleri, geleceğe dönük beklentilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

2.10.2Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Wells ve Mitcheil (2008) yaşları 10-17 arasında değişen internet kullanıcısı 1500 ergenle yaptıkları çalışmada online olarak oyun sitelerine giren ve özellikle de şiddet içeren oyunlar oynayan ergenlerin diğer internet kullanıcısı ergenlere göre daha fazla problematik davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Özellikle online olarak oyun sitelerine giren ve özellikle de şiddet içeren oyunlar oynayan ergenlerin aileleri ile daha fazla çatışma yaşadıkları ve arkadaşlık ilişkilerinde olumsuz tutum takındıklarını bulmuşlardır.

Haltz ve Appel (2011) internet kullanımı ve oyun bağımlılığının ergenlik dönemindeki problem davranışlarla ilişkisi konulu 205 ergen üzerinde yaptıkları çalışmada online oyun oynayan ve iletişime dayalı internet kullanan ergenlerin çok fazla internet kullanmayanlara göre saldırganlık, kaygı ve benzeri olumsuz davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır.

Huang Lin ve Fen Yu (2008) ergenlerin internet kullanımı ile ilgili 629 ergenle yaptıkları çalışmada, internet kullanım durumlarına göre cinsiyet açısından ergenlerin internet kullanımının anlamlı bir fark oluşturmadığını bulmuşlardır. Ergenlerin interneti daha çok ev ödevlerini yapmak ve oyun oynamak için kullandıklarını vurgulamışlardır. Yine bu çalışmada kızlar interneti daha çok arkadaş edinmek ve bir takım bilgiler araştırmak için kullanırken, erkeklerin daha çok oyun oynamak ve program indirmek için kullandığı görülmüştür.

Bayraktar ve Gün (2007) ergenlerin internet kullanım durumları ile ilgili Kuzey Kıbrıs'ta 686 ergenle yapmış oldukları çalışmada erkeklerin kızlara göre daha fazla interneti kullandıklarını bulmuşlardır. Ergenlerin internette genellikle iletişim, sohbet ve eğlence sitelerini kullandıklarını bulmuşlardır. Ergenlerin chat yaparken kendilerini olduklarından daha farklı gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. İnternette oyun oynayan ergenlerin çoğunluğunun şiddet içerikli oyunlar oynadıklarını ve bu oyunları oynayan ergenlerde antisosyal saldırgan davranışlar ve kendilerine yönelik saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan ergenlerin %11'inin patolojik anlamda internet kullanıcısı oldukları sonucu çıkmıştır. Bu

patolojik internet kullanıcısı ergenlerin en fazla ziyaret ettikleri siteler arasında chat siteleri, mp3 siteleri, pornografik siteler ve alışveriş sitelerinin olduğu belirtilmiştir.

Weı (2006) şiddet içerikli video oyunları oynamanın ergenlerin şiddet yanlısı tutum ve saldırgan davranışlarına etkisi konulu çalışmasında internette şiddet içerikli oyunlar oynayan ergenlerin düşük düzeyde empatik tutuma sahip oldukları ve daha çok saldırgan davranışlar sergiledikleri bulunmuştur. Ayrıca internette oyun oynayan ergenlerin şiddet eğilimlerinin daha fazla olduğu saptanmıştır.

Yu Yen, vd. (2008) 3662 öğrenci ile yaptıkları çalışmada internet kullanan ergenlerin birtakım psikiyatrik semptomlar sergiledikleri bulunmuştur. Bulunan semptomlar arasında saldırganlık ve depresyonun internet kullanımıyla doğrudan ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca internet kullanımının madde kullanımıyla ilişkili olduğu ve buna bağlı olarak birtakım problemlerli davranışlar ortaya çıktığı bulunmuştur.

Ma, vd. (2011) ergenlerin internet kullanımı ile antisosyal davranışları arasındaki ilişki konulu 509 ortaöğretim öğrencisiyle yaptıkları çalışmada cinsiyete açısından erkeklerin kızlara göre internet kullanımında daha suçlu oldukları görülmüştür. Ayrıca olumlu internet kullanımı ile günlük sosyal davranışlar arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle olumlu internet kullanımı pozitif günlük sosyal davranışlarla ilişkiliyken olumsuz internet kullanımının negatif günlük sosyal davranışlarla ilişkili olduğu saptanmıştır.

Michele ve Ybarra (2004) düzenli internet kullanan gençlerin internet tacizi ve depresif belirtiler arasındaki ilişkili ile ilgili 10-17 yaş arasındaki 1051 genç ile telefon aracılığıyla internet davranışları ve deneyimleri hakkındaki telefon anketi çalışmasında gençlerin %97'sinin internete bağlı olduğu dolayısıyla online iletişimde olumsuz deneyimlere karşı savunmasız olduklarını vurgulamışlardır.

Kormas, vd. (2011) Yunanistan'da 866 ergen üzerinde yaptıkları çalışmada cinsel bilgi, oyun oynama ve sosyalleşme açısından kullanılan internetin psikososyal özellikler bakımından ergenlerde davranışsal ve sosyal uyumsuzluklarla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Erkeklerin cinsel bilgi almak için, oyun oynamak, sohbet odalarına girmek ve sosyalleşme ile problemlerli internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerde problemlerli internet kullanımı arttığında hiperaktivite, davranışsal sorunlar ve psikososyal uyumsuzluklarda artmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, evren ve örneklem, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.2. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, farklı tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin internet kullanım durumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için hazırlanmış, ilişkisel tarama modelinde, nicel bir araştırmadır.

Tarama modelleri; geçmişte ya da halen varolan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Önemli olan, varolanı değiştirmeye kalkmadan gözleyebilmektir. İlişkisel tarama modelleri ise iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2010 – 2011 eğitim öğretim yılında Gaziantep ili merkez ilçeleri Şahinbey ve Şehitkamil sınırları içerisinde yer alan liselerde eğitim öğretime devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma evreninin büyüklüğü, kontrol güçlükleri ve maliyet güçlükleri nedeni ile araştırmada, seçilen evrenden örneklem alınmıştır.

Araştırma örneklemini, evrendeki objelerin kendi içerisindeki benzeşikliği ve aynı nedenlerle dağılım göstermeleri gibi nedenlerden dolayı 9 farklı lise seçilerek bu liselerden tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 1014 öğrenciden oluşmaktadır.

Örneklem grubuna alınan öğrencilerin 603'ü kız (%59.47) ve 411'i erkek (%40.53) tir. Örneklem grubunun 135'i (%13,3) İmam Hatip Lisesi, 141'i (%13,9) Anadolu Lisesi, 51'i (%5,0) Fen Lisesi, 136'sı (%13,4) Ticaret Meslek Lisesi, 64'ü

(%6,3) Sosyal Bilimler Lisesi, 80'i (%7,9) Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, 158'i (%15,6) Sağlık Meslek Lisesi, 116'sı (%11,4) Anadolu Öğretmen Lisesi, 133'ü (%13,1) Genel Lise öğrencilerinden oluşmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada öğrencilerin internet kullanım durumlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “İnternet Kullanım Durumları Anketi” ve saldırganlık düzeylerini belirlemek için de Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Ölçeği” kullanılmıştır.

3.4.1. İnternet Kullanım Durumları Anketi

İnternet kullanım durumları anketi 21 maddeden oluşan ve öğrencilerin, sınıf düzeyi, cinsiyetleri, ailenin ekonomik durumu, anne babanın eğitim durumları gibi istatistiki değeri olan bilgilerin yanı sıra, bilgisayar ve internet kullanım yerleri, internette nasıl ve ne amaçla faydalandıkları, kullanım süre ve sıklığı, internet kullanırken karşılaştıkları olumsuzluk ve sorunlara, oyun oynuyorlarsa oynadıkları oyun türüne, ailelerinin denetimlerinin ne boyutta olduğuna yönelik ayrı ayrı maddeler bulunmaktadır. Anket maddelerindeki yanıtlar öğretmenlerin, velilerin ve öğrencilerin görüşleri alınarak ve literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır.

Bu anket ile öğrencilerin internet kullanım durumları ile ilgili yeterli bilgi alınabileceği düşünülmüştür. Bu anketteki sorular birer ölçek maddesi olmayıp doğrudan öğrenci hakkında bilgi toplamaya yöneliktir. Bu nedenle bir ölçek şeklinde düzenlenmemiştir. Anket hazırlanırken alınan uzman görüşlerinin anketi güvenilir kıldığı düşünülerek sorulara güvenilirlik analizi uygulanmamıştır.

3.4.2. Saldırganlık Ölçeği

Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği, gençlerde açık, gizli, fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlıkla ilgili davranışları ölçmeye yönelik 45 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 30 saldırgan içerikli ve 15 saldırganlık içermeyen madde vardır. Ölçekteki saldırganlık içermeyen maddeler; 2, 4, 8, 10, 13, 16, 24, 28, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 44, diğer maddeler ise saldırgan içerikli davranışları ifade eden maddelerdir. Ayrıca 9 madde geçerlik puanı elde etmek üzere sorulmuştur. Bu maddelerden biri, durumun o kişi için geçerli olduğunu, diğeri olmadığını ifade edecek şekilde iki defa sorulmuştur. Ölçekteki geçerlik puanı elde etmek için sorulan maddelerin numaraları şöyledir; (4. ve 20. madde), (18. ve 24. madde), (10. ve 26.

madde), (22. ve 33. madde), (8. ve 36. madde), (14. ve 37. madde), (19. ve 39. madde), (23. ve 40. madde), (34. ve 44. madde) (Tuzgöl, 1998. Akt. Öztürk,2008: 77).

3.4.2.1. Saldırganlık Ölçeği'nin Güvenirliği

Saldırganlık Ölçeği, Tuzgöl (1998) tarafından 55 öğrenciden oluşan bir gruba 2 hafta ara ile uygulanmış ve Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu $r: 0.75$ olarak elde edilmiştir. Başlangıçta 50 maddeden oluşan Saldırganlık Ölçeği'nde maddeler arası korelasyona bakılmış, en az 3 madde ile 0.25 oranında ilişkili olan maddeler seçilmiş ve bu şartlara uymayan 5 madde ölçekten çıkarılmıştır. Böylece envanterin madde sayısı 45'e düşürülmüştür. Ölçeğin bu hali Cronbach Alpha güvenirligi hesaplanmış ve 0.71 bulunmuştur. Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu katsayısı tekrar hesaplanmış ve $r: 0.85$ olarak bulunmuştur. Elde edilen değerlere göre ölçeğin bu araştırmada kullanılabilir olduğu belirlenmiştir (Tuzgöl, 1998. Akt. Öztürk,2008:77-78).

3.4.2.2. Saldırganlık Ölçeği'nin Geçerliği

Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği ile ilgili yapılan geçerlik çalışmasında, çalışmanın yürütüldüğü liselerde derse giren 20 öğretmen ile görüşülmüştür. Öğretmenler saldırgan davranışlar gözlemledikleri öğrencileri belirlemişlerdir. Ancak öğretmenler, dersin düzenini bozan ilgisiz ya da aşırı hareketli öğrenciler ile saldırgan öğrencilerin karıştırılmaması konusunda uyarılmışlardır ve saldırganlık ne kastedildiği açıklanmıştır. Bu şekilde en az 3 öğretmenin saldırgan olarak tanımladığı 45 öğrenci belirlenmiş ve bu öğrencilere ölçek uygulanmıştır. Daha önce uygulama yapılan 45 kişilik saldırgan olarak tanımlanmamış bir grup ile saldırgan davranışları olduğu kabul edilen grubun puan ortalamaları arasında t testi uygulanmış ve t değeri 3.25 olarak bulunmuştur. Bu sonuca göre ölçeğin saldırgan davranışları ölçmede yeterli geçerliğe sahip olduğu yönünde karar verilmiştir (Tuzgöl, 1998. Akt. Öztürk,2008:78).

3.4.2.3. Saldırganlık Ölçeği'nin Puanlanması

Ölçek 5'li derecelendirilmiş, kendini ifade türünde cevaplama sistemine sahiptir. Ölçekte bireylerin kendi duygu ve davranışlarını içeren maddeler yer almaktadır. Birey okuduğu ifadenin kendine ne derece uygun olduğunu belirtmek için (5) Her zaman, (4) Sıklıkla, (3) Ara sıra, (2) Nadiren, (1) Hiçbir zaman

seçeneklerinden birini işaretlemektedir. Ölçekte 15 madde negatif ifade olduğundan puanlamaları da tersine çevrilerek yapılmaktadır. Bu maddelerde (1) Her zaman, (2) Sıklıkla, (3) Ara sıra, (4) Nadiren, (5) Hiçbir zaman şeklinde puanlama yapılmaktadır. Yapılan bu işlemden sonra tüm maddelere verilen cevapların toplamı bireyin saldırganlık puanını oluşturmaktadır. Çalışılan örneklem grubunun aritmetik ortalamasının üstündeki puanlar yüksek saldırganlık düzeyini, altındaki puanlar ise düşük saldırganlık düzeyini temsil etmektedir. Saldırganlık ölçeğinden alınabilecek minimum puan 45, maksimum puan ise 225'tir (Tuzgöl, 1998. Akt. Öztürk,2008:78).

3.5. Verilerin Toplanması ve Çözümü

Araştırmaya yönelik verileri toplamak amacı ile gerekli resmi izinler alındıktan sonra belirlenmiş örneklem grubundaki öğrencilerin okullarında ki psikolojik danışmanlar ile görüşülmüştür. Araştırmada kullanılan İnternet Kullanım Durumları Anketi ile Saldırganlık Ölçeği 1500 tane çoğaltılarak 2010 – 2011 eğitim öğretim yılı Şubat ayı içerisinde uygulanmıştır. Uygulama önceden belirlenen gün ve saatlerde araştırmacı ve uygulama yapılan okulun psikolojik danışmanı ile birlikte belirlenen sınıflarda yaklaşık 30 dakikalık sürede uygulanarak tamamlanmıştır. Uygulamadan önce öğrenciler araştırmanın amacı hakkında detaylı olarak bilgilendirilmiştir. Uygulama yapılan sınıflar araştırmacı tarafından random olarak belirlenmiştir. Uygulama iki hafta içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Okullarda öğrencilere uygulanan anketler ve ölçeklerden değerlendirmeye alınacak olanlar 1'den 1014'e kadar numaralandırılmıştır. Daha sonra istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için anket ve ölçekteki veriler SPSS 15,0 (Statistical Package for the Social Science) paket programına girilmiştir. Öncelikle anketlere ve ölçeklere verilen cevapların betimsel istatistikleri belirlenmiştir. Ayrıca one-way ANOVA, LSD testi ve t-testi uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

Araştırmamızın bu bölümünde, araştırmada ele alınan amaçlar doğrultusunda toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular okul türü, cinsiyet, öğrencilerin sigara ve alkol kullanım durumları gibi kişisel bilgilerin yanı sıra öğrencilerin evlerinde bilgisayar olup olmaması, internet kullanım durumu, interneti kullanım yeri, en çok ne amaçla interneti kullandıkları, internet kullanım sıklıkları, internet kullanım zamanları, internet kullanımını nasıl öğrendikleri, genel olarak hangi siteleri kullandıkları, internette en fazla oynanan oyun türü, internete girildiğinde yapılan ilk etkinlik ve internette karşılaşılan olumsuz içerik gibi konuyla ilgili değişkenlere göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı istatistiksel olarak incelenmiştir. Bulgular tablolaraştırılarak sunulmuş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 4.1. Araştırma Kapsamına Alınan Lise Öğrencilerinin Okul ve Cinsiyetlere Göre Dağılımları

Okulun Adı	Örneklem Grubu		N	%
	Kız	Erkek		
İmam Hatip Lisesi	100	35	135	%13,3
Anadolu Lisesi	72	69	141	%13,9
Fen Lisesi	21	30	51	%5,0
Ticaret Meslek Lisesi	73	63	136	%13,4
Sosyal Bilimler Lisesi	24	40	64	%6,3
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	55	25	80	%7,9
Sağlık Meslek Lisesi	128	30	158	%15,6
Anadolu Öğretmen Lisesi	66	50	116	%11,4
Genel Lise	64	69	133	%13,1
Toplam	603	411	1014	%100,0

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, araştırma 1014 kişilik örneklem grubundan oluşmaktadır. Örneklem grubuna alınan öğrencilerin 603 kız (%59.47) ve 411 erkek (%40.53)tir. Örneklem grubunun 135’i (%13,3) İmam Hatip Lisesi, 141’i (%13,9) Anadolu Lisesi, 51’i (%5,0) Fen Lisesi, 136’sı (%13,4) Ticaret Meslek Lisesi, 64’ü (%6,3) Sosyal Bilimler Lisesi, 80’i (%7,9) Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, 158’i (%15,6) Sağlık Meslek Lisesi, 116’sı (%11,4) Anadolu Öğretmen Lisesi, 133’ü (%13,1) Genel Lise öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 4.2. Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistiği

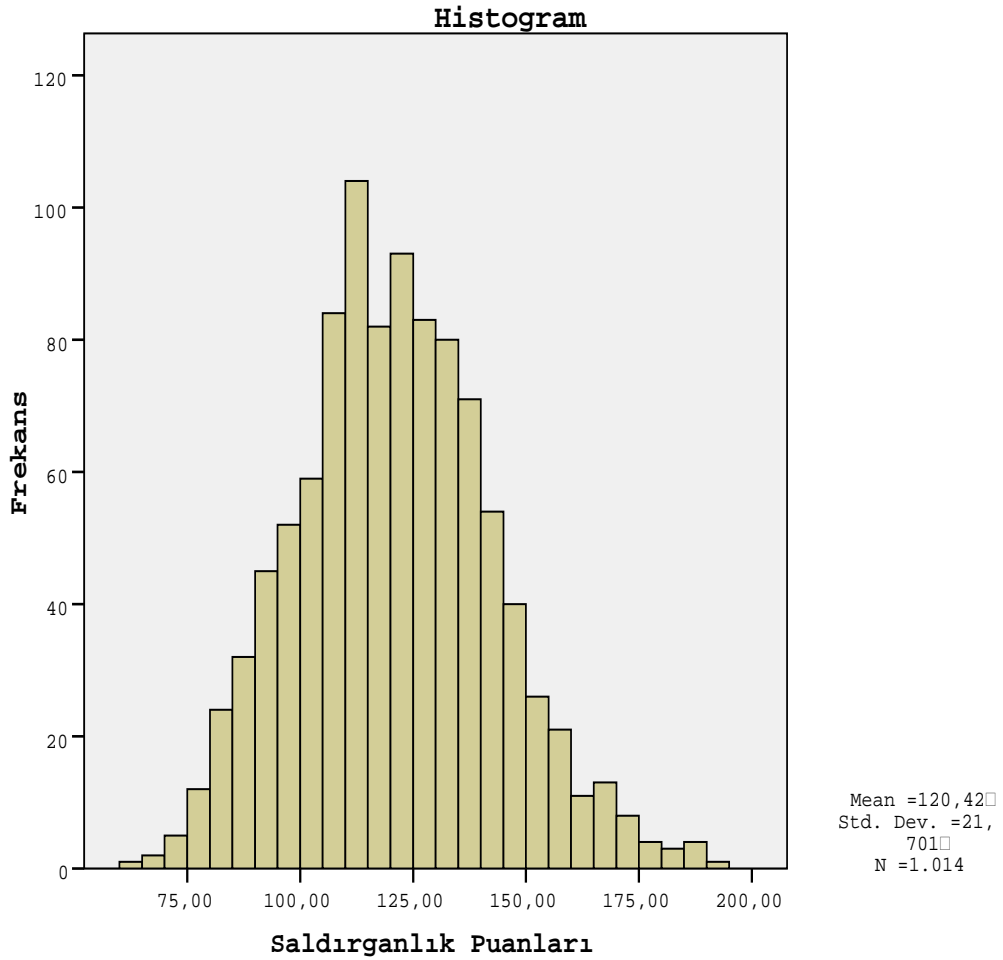
N	\bar{x}	Ss	Minimum	Maksimum
1014	120.41	21.70	64.00	195.00

Tablo 4.3. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puanlarına Yönelik İkili Yorum Kategorisi İle İlgili Dağılım

SÖ Puanı	Öğrenci Sayısı	Örneklemdaki Oranı (%)
64-119	502	49.5
120-195	512	50.5

Tablo 4.3 incelendiğinde örnekleme alınan öğrencilerin % 49,5’inin Saldırganlık Ölçeği puanlarının düşük, % 50,5’inin ise Saldırganlık Ölçeği puanlarının yüksek olduğu gözlenmektedir. Örnekleme alınan öğrencilerden % 50,5’inin yüksek düzeyde saldırganlık eğilimi olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4. Öğrencilerin Saldırıcılık Ölçeği Puan Ortalamalarının Histogram Grafiği

Araştırmaya katılan öğrencilerin saldırıcılık düzeylerine ilişkin betimsel istatistik Tablo 4.2’de incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda öğrencilerin saldırıcılık puan ortalamaları 120.41 ve standart sapmaları 21.70 olarak bulunmuştur. Saldırıcılık ölçeğinden alınan en düşük puan 64.00’iken alınan en yüksek puan 195.00 olarak bulunmuştur. Tablo 4.4’deki histogram grafiği incelendiğinde öğrencilerin saldırıcılık ölçeği puanlarının 105.00 ile 140.00 arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

4.1. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin okul türlerine göre sayısal dağılımı, saldırganlık ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.5’de verilmiştir.

Tablo 4.5. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Okul Türü	N	\bar{x}	Ss
İmam Hatip Lisesi	135	116.17	20.74
Anadolu Lisesi	141	119.84	21.25
Fen Lisesi	51	126.29	25.00
Ticaret Meslek Lisesi	136	123.38	21.31
Sosyal Bilimler Lisesi	64	125.32	22.77
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	80	115.40	19.52
Sağlık Meslek Lisesi	158	123.28	20.22
Anadolu Öğretmen Lisesi	116	123.42	22.72
Genel Lise	133	114.64	21.56
Toplam	1014	120.41	21.70

Tablo 4.5 incelendiğinde, okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalamasına 126.29 ortalama ile Fen Lisesi öğrencilerinin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla, 125.32 ortalama ile Sosyal Bilimler Lisesi, 123.42 ortalama ile Anadolu Öğretmen Lisesi, 123.38 ortalama ile Ticaret Meslek Lisesi, 123.28 ortalama ile Sağlık Meslek Lisesi, 119.84 ortalama ile Anadolu Lisesi, 116.17 ortalama ile İmam Hatip Lisesi, 115.40 ortalama ile Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi öğrencileri izlemektedir. Son olarak gruplar arasındaki en düşük puan ortalaması 114.64 ortalama ile Genel Lise öğrencilerinin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	15768.786	8	1971.098	4.294	.000
Gruplar içi	461305.4	1005	459.010		
Toplam	477074.2	1013			

Okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.6 incelendiğinde, okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(8,1005)}=4.29$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin okudukları okul türüne bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Okul Türlerine Göre Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	İHL	AL	FL	TML	SBL	GSSL	SML	AÖL	GL
İHL			*	*	*		*	*	
AL									*
FL	*					*			*
TML	*					*			*
SBL	*					*			*
GSSL			*	*	*		*	*	
SML	*					*			*
AÖL	*					*			*
GL		*	*	*	*		*	*	

* $p<.05$

Tablo 4.7’de yer alan verilere göre;

a) İmam Hatip Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları Fen Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır.

b) Anadolu Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

c) Fen Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları İmam Hatip Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

d) Ticaret Meslek Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları İmam Hatip Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

e) Sosyal Bilimler Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları İmam Hatip Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

f) Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları Fen Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır.

g) Sağlık Meslek Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları İmam Hatip Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

h) Anadolu Öğretmen Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları İmam Hatip Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

ı) Genel Lise’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Ticaret Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi’nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür olduğu saptanmıştır.

4.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t-testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Kız	603	117.14	21.10	1012	5.904	.000
Erkek	411	125.20	21.70			

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin t-testi sonuçları Tablo 4.8 incelendiğinde, öğrencilerin saldırganlık ölçeği puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t_{(1012)}= 5.904$, $p<.01$. Erkek öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları (125.20), kız öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarından (117.14) daha yüksektir. Bu bulgu, saldırganlık düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.3. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumları sayısal dağılımı, saldırganlık ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Sigara Veya Alkol Kullanımı	N	\bar{x}	Ss
Sigara	36	132.61	19.26
Alkol	19	142.52	25.93
Sigara ve alkol	24	137.83	21.66
Hiçbiri	935	119.04	21.14
Toplam	1014	120.41	21.70

Tablo 4.9 incelendiğinde, öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalamasına 142.52 ortalama ile alkol kullanan öğrencilerinin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla, 137.83 ortalama ile sigara ve alkol kullanan öğrenciler, 132.61 ortalama ile sigara kullanan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasındaki en düşük puan ortalaması 119.04 ortalama ile sigara ve alkol kullanmayan öğrencilerinin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Sigara veya alkol kullanım durumlarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	23669.843	3	7889.948	17.576	.000
Gruplar içi	453404.4	1010	448.915		
Toplam	477074.2	1013			

Öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.10 incelendiğinde, öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,1010)}=17.57$, $p<.01$. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.11. Öğrencilerin Sigara Veya Alkol Kullanım Durumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Sigara	Alkol	Sigara ve alkol	Hiçbiri
Sigara				*
Alkol				*
Sigara ve alkol				*
Hiçbiri	*	*	*	

*p<.05

Tablo 4.11’de yer alan verilere göre;

a) Sigara kullanan öğrenciler ile alkol kullanan öğrenciler, sigara ve alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat sigara kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları hiçbirini kullanmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

b) Alkol kullanan öğrenciler ile sigara kullanan öğrenciler, sigara ve alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları hiçbirini kullanmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

c) Sigara ve alkol kullanan öğrenciler ile sigara kullanan öğrenciler, alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat sigara ve alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları hiçbirini kullanmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) Hiçbirini kullanmayan öğrenciler ile sigara kullanan öğrenciler, alkol kullanan öğrenciler, sigara ve alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Hiçbirini kullanmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları sigara kullanan öğrenciler, alkol kullanan öğrenciler, sigara ve alkol kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

4.4. Öğrencilerin Evlerinde Bilgisayarın Var Olup Olmaması İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmaması ile Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t-testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Öğrencilerin Evlerinde Bilgisayarın Var Olup Olmaması İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin t-Testi Sonuçları

Bilgisayar	N	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Evet	647	122.87	21.56	1012	4.836	.000
Hayır	367	116.08	21.28			

Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmaması ile saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin t-testi sonuçları Tablo 4.12 incelendiğinde, öğrencilerin saldırganlık ölçeği puanları evde bilgisayarın var olup olmamasına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t_{(1012)}=4.836$, $p<.01$. Evinde bilgisayar olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları (122.87), evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarından (116.08) daha yüksektir. Bu bulgu, saldırganlık düzeyi ile öğrencilerin evinde bilgisayarın var olup olmaması arasında anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.5. Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t-testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.13’de verilmiştir.

Tablo 4.13. Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin t-Testi Sonuçları

İnternet Kullanımı	N	\bar{x}	Ss	sd	t	p
Evet	862	122.12	21.66	1012	6.085	.000
Hayır	152	110.71	19.25			

Öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin t-testi sonuçları Tablo 4.13 incelendiğinde, öğrencilerin saldırganlık ölçeği puanları internet kullanım durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t_{(1012)}=6.085$, $p<.01$. İnternet kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları (122.12), internet kullanmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarından (110.71) daha yüksektir. Bu bulgu, saldırganlık düzeyi ile öğrencilerin internet kullanım durumları arasında anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.6. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin interneti kullanım yerine göre sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.14’de verilmiştir.

Tablo 4.14. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnterneti Kullanım Yeri	N	\bar{x}	Ss
Evde	526	122.85	21.52
Okulda	58	114.65	19.53
İnternet kafede	179	124.36	23.09
Diğer yerlerde	99	118.59	19.88
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.14 incelendiğinde, öğrencilerin interneti kullanım yerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 124.36 ortalama ile interneti, internet kafede kullanan öğrencilerinin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla, 122.85 ortalama ile interneti evde kullanan öğrenciler, 118.59 ortalama ile interneti diğer yerlerde kullanan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasındaki en düşük puan ortalaması 114.65 ortalama ile interneti okulda kullanan öğrencilerinin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin interneti kullanım yerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.15’de verilmiştir.

Tablo 4.15. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	5645.150	3	1881.717	4.050	.007
Gruplar içi	398602.1	858	464.571		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin interneti kullanım yerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.15 incelendiğinde, öğrencilerin interneti kullanım yerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,858)}=4.05$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti kullanım yerine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin interneti kullanım yerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.16’da verilmiştir.

Tablo 4.16. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Yerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Evde	Okulda	İnternet kafede	Diğer yerlerde
Evde		*		
Okulda	*		*	
İnternet kafede		*		*
Diğer yerlerde			*	

* $p<.05$

Tablo 4.16’da yer alan verilere göre;

a) İnterneti evde kullanan öğrenciler ile interneti, internet kafede ve diğer yerlerde kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat interneti evde kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları interneti, okulda kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

b) İnterneti okulda kullanan öğrenciler ile interneti, evde ve internet kafede kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti okulda kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları interneti, evde ve internet kafede kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

c) İnterneti internet kafede kullanan öğrenciler ile interneti, okulda ve diğer yerlerde kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti, internet kafede kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları interneti, okulda ve diğer yerlerde kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) İnterneti diğer yerlerde kullanan öğrenciler ile interneti, evde ve okulda kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat interneti diğer yerlerde kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları interneti, internet kafede kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşüktür.

4.7. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandıklarının sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.17'de verilmiştir.

Tablo 4.17. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnternet Kullanım Amacı	N	\bar{x}	Ss
Derslerle ilgili araştırma yapmak	323	115.10	20.35
Oyun oynamak	71	128.53	22.04
İnternette sörf yapmak	185	128.92	21.70
Arkadaş edinmek	15	136.33	21.79
Film izlemek	30	122.43	21.84
İletişim kurmak	166	123.98	21.13
Diğer	72	122.47	18.78
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.17 incelendiğinde, öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandığına göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 136.33 ortalama ile interneti arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla, 128.92 ortalama ile internette sörf yapmak, 128.53 ortalama ile oyun oynamak, 123.98 ortalama ile iletişim kurmak, 122.47 ortalama ile diğer, 122.43 ortalama ile film izlemek amacıyla kullanan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasındaki en düşük puan ortalaması 115.10 ortalama ile interneti derslerle ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrencilerinin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandıklarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	31026.250	6	5171.042	11.846	.000
Gruplar içi	373221.0	855	436.516		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandıklarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.18 incelendiğinde, öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandıklarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(6,855)}=11.85$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandıklarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandıklarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.19’da verilmiştir.

Tablo 4.19. Öğrencilerin İnterneti En Çok Ne Amaçla Kullandığı Açısından Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Derslerle ilgili araştırma yapmak	Oyun oynamak	İnternette sörf yapmak	Arkadaş edinmek	Film izlemek	İletişim kurmak	Diğer
Derslerle ilgili araştırma yapmak		*	*	*		*	*
Oyun oynamak	*						
İnternette sörf yapmak	*					*	*
Arkadaş edinmek	*				*	*	*
Film izlemek				*			
İletişim kurmak	*		*	*			
Diğer	*		*	*			

*p<.05

Tablo 4.19’da yer alan verilere göre;

a) İnterneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrenciler ile interneti en çok oyun oynamak, internette sörf yapmak, arkadaş edinmek, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok oyun oynamak, internette sörf yapmak, arkadaş edinmek, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

b) İnterneti en çok oyun oynamak amacıyla kullanan öğrenciler ile interneti en çok internette sörf yapmak, arkadaş edinmek, film izlemek, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat interneti en çok oyun oynamak amacıyla

kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

c) İnterneti en çok internette sörf yapmak amacıyla kullanan öğrenciler ile interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti en çok internette sörf yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) İnterneti en çok arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrenciler ile interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, film izlemek, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti en çok arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, film izlemek, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

e) İnterneti en çok film izlemek amacıyla kullanan öğrenciler ile interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, oyun oynamak, internette sörf yapmak, iletişim kurmak ve diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat interneti en çok film izlemek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

f) İnterneti en çok iletişim kurmak amacıyla kullanan öğrenciler ile interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, internette sörf yapmak ve arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti en çok iletişim kurmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok internette sörf yapmak ve arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat interneti en çok iletişim kurmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

g) İnterneti en çok diğer amaçlarla kullanan öğrenciler ile interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak, internette sörf yapmak ve arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti en çok diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok internette sörf yapmak ve arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat interneti en çok diğer amaçlarla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti en çok derslerle ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

4.8. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerinin sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.20’de verilmiştir.

Tablo 4.20. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnternet kullanım süresi	N	\bar{x}	Ss
4 saat ve altı	546	118.94	20.58
5-9 saat arası	194	123.48	21.57
10-15 saat arası	68	133.63	21.66
16 saat ve üzere	54	134.88	23.13
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.20 incelendiğinde, öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 134.88 ortalama ile bir hafta içerisinde interneti 16 saat ve üzeri kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 133.63 ortalama ile bir hafta içerisinde interneti 10-15 saat arasında kullanan öğrenciler, 123.48 ortalama ile bir hafta içerisinde interneti 5-9 saat kullanan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 118.94 ortalama ile bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altında kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu

görülmüştür. Öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.21’de verilmiştir.

Tablo 4.21. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	23678.136	3	7892.712	17.794	.000
Gruplar içi	380569.1	858	443.554		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.21 incelendiğinde, öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,858)}=17.79$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.22’de verilmiştir.

Tablo 4.22. Öğrencilerin Bir Hafta İçerisinde İnterneti Kullanım Sürelerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	4 saat ve altı	5-9 saat arası	10-15 saat arası	16 saat ve üzere
4 saat ve altı		*	*	*
5-9 saat arası	*		*	*
10-15 saat arası	*	*		
16 saat ve üzere	*	*		

* $p<.05$

Tablo 4.22’de yer alan verilere göre;

a) Bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan öğrenciler ile bir hafta içerisinde interneti 5-9 saat arası kullanan, 10-15 saat arası kullanan ve 16 saat ve üzeri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, bir hafta içerisinde interneti 5-9 saat arası kullanan, 10-15 saat arası kullanan ve 16 saat ve üzeri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

b) Bir hafta içerisinde interneti 5-9 saat arası kullanan öğrenciler ile bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan, 10-15 saat arası kullanan ve 16 saat ve üzeri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Bir hafta içerisinde interneti 5-9 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, bir hafta içerisinde interneti 10-15 saat arası kullanan ve 16 saat ve üzeri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat bir hafta içerisinde interneti 5-9 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

c) Bir hafta içerisinde interneti 10-15 saat arası kullanan öğrenciler ile bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan ve 5-9 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Bir hafta içerisinde interneti 10-15 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan ve 5-9 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) Bir hafta içerisinde interneti 16 saat ve üzeri kullanan öğrenciler ile bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan ve 5-9 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Bir hafta içerisinde interneti 16 saat ve üzeri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, bir hafta içerisinde interneti 4 saat ve altı kullanan ve 5-9 saat arası kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

4.9. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.23'de verilmiştir.

Tablo 4.23. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanlarına Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnternet kullanım zamanları	N	\bar{x}	Ss
Hafta içi	37	111.81	17.99
Hafta sonu	286	120.10	21.84
İstediğim zaman	269	128.28	22.13
Boş zamanlarımda	270	119.54	20.05
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.23 incelendiğinde, öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 128.28 ortalama ile interneti istediği zaman kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 120.10 ortalama ile interneti hafta sonu kullanan öğrenciler, 119.54 ortalama ile interneti boş zamanlarında kullanan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 111.81 ortalama ile interneti hafta içi kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.24'de verilmiştir.

Tablo 4.24. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	17112.762	3	5704.254	12.642	.000
Gruplar içi	387134.5	858	451.206		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.24 incelendiğinde, öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,858)}=12.64$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.25’de verilmiştir.

Tablo 4.25. Öğrencilerin İnterneti Kullanım Zamanları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Hafta içi	Hafta sonu	İstediğim zaman	Boş zamanlarımda
Hafta içi		*	*	*
Hafta sonu	*		*	
İstediğim zaman	*	*		*
Boş zamanlarımda	*		*	

* $p<.05$

Tablo 4.25’de yer alan verilere göre;

a) İnterneti kullanım zamanlarına göre hafta içi kullanan öğrenciler ile interneti hafta sonu, istediği zaman ve boş zamanlarında kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti hafta içi kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti hafta sonu, istediği zaman ve boş zamanlarında kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

b) İnterneti kullanım zamanlarına göre hafta sonu kullanan öğrenciler ile interneti hafta içi ve istediği zamanlarda kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti hafta sonu kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti hafta içi kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir. Fakat interneti hafta

sonu kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti istediği zaman kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

c) İnterneti kullanım zamanlarına göre istediği zaman kullanan öğrenciler ile interneti hafta içi, hafta sonu ve boş zamanlarında kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti istediği zaman kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti hafta içi, hafta sonu ve boş zamanlarında kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) İnterneti kullanım zamanlarına göre boş zamanlarında kullanan öğrenciler ile hafta içi ve istediği zaman kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti boş zamanlarında kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti hafta içi kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir. Fakat interneti boş zamanlarında kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti istediği zaman kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

4.10. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendiklerine ilişkin sayısal dağılım, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.26'da verilmiştir.

Tablo 4.26. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnternet kullanımı öğrenme	N	\bar{x}	Ss
Ailemden	71	117.22	20.65
Arkadaşımdan	106	120.21	21.75
Kendi kendime	613	123.67	21.67
Okuldan	72	116.59	21.01
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.26 incelendiğinde, öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek

puan ortalaması 123.67 ortalama ile interneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 120.21 ortalama ile interneti kullanmayı arkadaşından öğrenen öğrenciler, 117.22 ortalama ile interneti kullanmayı ailesinden öğrenen öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 116.59 ortalama ile internet kullanmayı okuldan öğrenen öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin interneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.27’de verilmiştir.

Tablo 4.27. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	5760.747	3	1920.249	4.135	.006
Gruplar içi	398486.5	858	464.436		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin interneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.27 incelendiğinde, öğrencilerin interneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,858)}=4.14$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin interneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.28’de verilmiştir.

Tablo 4.28. Öğrencilerin İnternet Kullanmayı Nasıl Öğrendikleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Ailemden	Arkadaşlarımdan	Kendi kendime	Okuldan
Ailemden			*	
Arkadaşlarımdan				
Kendi kendime	*			*
Okuldan			*	

*p<.05

Tablo 4.28’de yer alan verilere göre;

a) İnterneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre interneti kullanmayı ailesinden öğrenen öğrenciler ile interneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti kullanmayı ailesinden öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

b) İnterneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre interneti kullanmayı arkadaşlarından öğrenen öğrenciler ile interneti kullanmayı ailesinden, kendi kendine veya okuldan öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır.

c) İnterneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre interneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrenciler ile interneti kullanmayı ailesinden ve okuldan öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti kullanmayı ailesinden ve okuldan öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) İnterneti kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre interneti kullanmayı okuldan öğrenen öğrenciler ile interneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnterneti kullanmayı okuldan öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, interneti kullanmayı kendi kendine öğrenen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

4.11. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.29’de verilmiştir.

Tablo 4.29. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Genel olarak kullanılan internet siteleri	N	\bar{x}	Ss
Sohbet siteleri	278	129.12	23.25
Eğlence oyun siteleri	145	122.90	21.37
Haber siteleri	73	120.86	20.36
Eğitim siteleri	227	112.71	19.03
Diğer siteler	139	123.33	17.60
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.29 incelendiğinde, öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 129.12 ortalama ile sohbet sitelerini kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 123.33 ortalama ile diğer siteleri kullanan öğrenciler, 122.90 ortalama ile eğlence oyun sitelerini kullanan öğrenciler, 120.86 ortalama ile haber sitelerini kullanan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 112.71 ortalama ile eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.30’da verilmiştir.

Tablo 4.30. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	34135.537	4	8533.884	19.760	.000
Gruplar içi	370111.7	857	431.869		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.30 incelendiğinde, öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(4,857)}=19.76$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.31’de verilmiştir.

Tablo 4.31. Öğrencilerin Genel Olarak Kullandıkları İnternet Siteleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Sohbet siteleri	Eğlence oyun siteleri	Haber siteleri	Eğitim siteleri	Diğer siteler
Sohbet siteleri		*	*	*	*
Eğlence oyun siteleri	*			*	
Haber siteleri	*			*	
Eğitim siteleri	*	*	*		*
Diğer siteler	*			*	

* $p<.05$

Tablo 4.31’de yer alan verilere göre;

a) Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre sohbet sitelerini kullanan öğrenciler ile eğlence oyun sitelerini, haber sitelerini, eğitim sitelerini ve diğer siteleri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Genel olarak sohbet sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak eğlence oyun sitelerini, haber sitelerini, eğitim sitelerini ve diğer siteleri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

b) Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre eğlence oyun sitelerini kullanan öğrenciler ile sohbet sitelerini ve eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu

saptanmıştır. Genel olarak eğlence oyun sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak sohbet sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat genel olarak eğlence oyun sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

c) Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre haber sitelerini kullanan öğrenciler ile sohbet sitelerini ve eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Genel olarak haber sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak sohbet sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat genel olarak haber sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre eğitim sitelerini kullanan öğrenciler ile sohbet sitelerini, eğlence oyun sitelerini, haber sitelerini ve diğer siteleri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Genel olarak eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak sohbet sitelerini, eğlence oyun sitelerini, haber sitelerini ve diğer siteleri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

e) Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre diğer siteleri kullanan öğrenciler ile sohbet sitelerini ve eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Genel olarak diğer siteleri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak sohbet sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat genel olarak diğer siteleri kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, genel olarak eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

4.12. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.32'de verilmiştir.

Tablo 4.32. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Oynanılan oyun türü	N	\bar{x}	Ss
Savaş ve strateji oyunları	166	129.62	23.48
Spor ve yarış oyunları	144	124.74	21.13
Zeka ve mantık oyunları	233	119.55	20.57
Macera oyunları	103	121.05	18.90
Toplam	646	123.54	21.57

Tablo 4.32 incelendiğinde, öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 129.62 ortalama ile internette savaş ve strateji oyunlarını oynayan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 124.74 ortalama ile internette spor ve yarış oyunlarını oynayan öğrenciler, 121.05 ortalama ile internette macera oyunlarını oynayan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 119.55 ortalama ile zeka ve mantık oyunlarını oynayan öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.33'de verilmiştir.

Tablo 4.33. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	10686.999	3	3562.333	7.897	.000
Gruplar içi	289613.5	642	451.111		
Toplam	300300.5	645			

Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.33 incelendiğinde, öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,642)}=7.90$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları internette oynadıkları oyun türüne göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.34’de verilmiştir.

Tablo 4.34. Öğrencilerin İnternette Oynadıkları Oyun Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Savaş ve strateji	Spor ve yarış	Zeka ve mantık	Macera
Savaş ve strateji		*	*	*
Spor ve yarış	*		*	
Zeka ve mantık	*	*		
Macera	*			

* $p<.05$

Tablo 4.34’de yer alan verilere göre;

a) Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre savaş ve strateji oyunlarını oynayan öğrenciler ile spor ve yarış oyunlarını oynayan, zeka ve mantık oyunlarını oynayan ve macera oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnternette savaş ve strateji oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, internette spor ve yarış oyunlarını oynayan, zeka ve mantık oyunlarını oynayan ve macera oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

b) Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre spor ve yarış oyunlarını oynayan öğrenciler ile savaş ve strateji oyunlarını oynayan ve zeka ve mantık oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnternette spor ve yarış oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, internette savaş ve strateji oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat internette spor ve yarış oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği

puanları, internette zeka ve mantık oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

c) Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre zeka ve mantık oyunlarını oynayan öğrenciler ile savaş ve strateji oyunlarını oynayan ve spor ve yarış oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnternette zeka ve mantık oyunlarını oynayan öğrencilerin Ölçeği puanları, internette savaş ve strateji oyunlarını oynayan ve spor ve yarış oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

d) Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre macera oyunlarını oynayan öğrenciler ile spor ve yarış oyunlarını oynayan, zeka ve mantık oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat internette macera oyunlarını oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, internette savaş ve strateji oyunları oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

4.13. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.35’de verilmiştir.

Tablo 4.35. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnternette yapılan ilk etkinlik	N	\bar{x}	Ss
Sohbet programlarını kullanma	326	127.40	23.00
Okulla ilgili araştırma yapma	161	113.77	19.45
İnternette oyun oynama	52	126.40	18.99
Sayfalar arasında gezinme	323	120.27	20.16
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.35 incelendiğinde, öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında, en yüksek puan ortalaması 127.40 ortalama ile internete girdiğinde yaptıkları ilk etkinlik olarak

sohbet programlarını kullanan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 126.40 ortalama ile internete girdiğinde yaptıkları ilk etkinlik olarak internette oyun oynayan öğrenciler, 120.27 ortalama ile internete girdiğinde yaptıkları ilk etkinlik olarak internet sayfaları arasında gezinen öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 113.77 ortalama ile internete girdiğinde yaptıkları ilk etkinlik olarak okulla ilgili araştırma yapan öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.36’da verilmiştir.

Tablo 4.36. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	22355.912	3	7451.971	16.742	.000
Gruplar içi	381891.3	858	445.095		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.36 incelendiğinde, öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,858)}=16.74$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.37’de verilmiştir.

Tablo 4.37. Öğrencilerin İnternete Girdiklerinde Yaptıkları İlk Etkinliğe Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Sohbet programlarını kullanma	Okulla ilgili araştırma yapma	İnternette oyun oynama	Sayfalar arasında gezinme
Sohbet programlarını kullanma		*		*
Okulla ilgili araştırma yapma	*		*	*
İnternette oyun oynama		*		
Sayfalar arasında gezinme	*	*		

*p<.05

Tablo 4.37’de yer alan verilere göre;

a) Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre sohbet programlarını kullanan öğrenciler ile okulla ilgili araştırma yapan ve internet sayfaları arasında gezinen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnternete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinlik sohbet programlarını kullanmak olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, okulla ilgili araştırma yapan ve internet sayfaları arasında gezinen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

b) Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre okulla ilgili araştırma yapan öğrenciler ile sohbet programlarını kullanan öğrenciler, internette oyun oynayan öğrenciler ve internet sayfaları arasında gezinen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnternete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinlik okulla ilgili araştırma yapmak olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, sohbet programlarını kullanan öğrenciler, internette oyun oynayan öğrenciler ve internet sayfaları arasında gezinen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

c) Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre internette oyun oynayan öğrenciler ile sohbet programlarını kullanan öğrenciler ve internet

sayfaları arasında gezinen öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Fakat öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre internette oyun oynayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, okulla ilgili araştırma yapan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre internet sayfaları arasında gezinen öğrenciler ile sohbet programlarını kullanan öğrenciler ve okulla ilgili araştırma yapan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. İnternete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinlik internet sayfaları arasında gezinmek olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, sohbet programlarını kullanan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. Fakat internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinlik internet sayfaları arasında gezinmek olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, okulla ilgili araştırma yapan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

4.14. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin Bulgular

Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre sayısal dağılımı, Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4.38’de verilmiştir.

Tablo 4.38. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

İnternette karşılaşılan olumsuz içerikli görüntü veya oyun	N	\bar{X}	Ss
Saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyun	79	119.45	20.02
Erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyun	379	126.41	21.73
Argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyun	55	125.89	25.80
Hiçbiri	349	117.48	20.24
Toplam	862	122.12	21.66

Tablo 4.38 incelendiğinde, öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek puan ortalamasına 126.41 ortalama ile erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyun ile karşılaşan öğrencilerin oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu sırasıyla 125.89 ortalama ile argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler, 119.45 ortalama ile saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak gruplar arasında en düşük puan ortalaması 117.48 ortalama ile internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelerden hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.39’da verilmiştir.

Tablo 4.39. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin One-Way ANOVA Sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	15841.185	3	5280.395	11.665	.000
Gruplar içi	388406.0	858	452.688		
Toplam	404247.2	861			

Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka ilişkin One-Way Anova sonuçları Tablo 4.39 incelendiğinde, öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F_{(3,858)}=11.67$, $p<.01$. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Buna göre öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.40’da verilmiştir.

Tablo 4.40. Öğrencilerin İnternette Karşılaştıkları Olumsuz İçerikli Siteler İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farka İlişkin LSD Sonuçları

	Saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyun	Erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyun	Argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyun	Hiçbiri
Saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyun		*		
Erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyun	*			*
Argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyun				*
Hiçbiri		*	*	

*p<.05

Tablo 4.40'da yer alan verilere göre;

a) Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler ile erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

b) Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler ile saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler ve olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunla

karşılaşan öğrenciler ve olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

c) Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler ile olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

d) Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrenciler ile erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler ve argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları, erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrenciler ve argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyunla karşılaşan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

BEŞİNCİ BÖLÜM TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde farklı tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin internet kullanım durumları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara yönelik karşılaştırma ve tartışmalara yer verilmiştir.

Ülkemizde bilgisayar ve internet kullanımını hızla artmaktadır. 2004 yılında %13.3 seviyesinde olan son üç ay içinde internet kullanımını, 2011 yılı itibariyle TÜİK verilerine göre %45.0'e ulaştırmıştır. TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan "Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011" isimli araştırmada ülke nüfusunun %17'sini 15-24 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Yaş grupları itibarıyla internet kullanım durumlarına (2010) bakıldığında internet kullanan bireylerin %62.9'unu 16-24 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Ve işgücü durumuna göre en çok interneti kullananların başında öğrenciler sonrasında ise işverenler, ücretli/maaşlılar ve işsizler gelmektedir.

Öğrencileri okul türü ve internet kullanımını ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat öğrencilerin okudukları okul türüne göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin okudukları okul türüne bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.6.). Öğrencilerin okudukları okul türüne göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada fen lisesi, ikinci sırada sosyal bilimler lisesi, üçüncü sırada anadolu öğretmen lisesi, dördüncü sırada ticaret meslek lisesi, beşinci sırada sağlık meslek lisesi, altıncı sırada anadolu lisesi, yedinci sırada imam hatip lisesi, sekizinci sırada güzel sanatlar ve spor lisesinde okuyan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık düzeyi en düşük olan genel lisede okuyan öğrenciler olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.5.). Bu bulgu ile yapılan çalışmalar arasında benzerlik görülmemektedir, fen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin demografik özellikleri, öğretmen profili, okulun sunduğu sosyal imkanlar vb birçok faktörün bu sonuçta etkili olabileceği düşünülmektedir.

Öztürk (2008) tarafından yapılan “Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada okulları genel lise, meslek lisesi, anadolu lisesi ve fen lisesi diye gruplara ayırmıştır ve elde edilen bulgulara göre ortaöğretim 9. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Okul türü yönünden saldırganlık ölçeği puan ortalamalarına bakıldığında yüksekten düşüğe doğru meslek lisesi, anadolu lisesi, genel lise ve fen lisesi öğrencileri izlemektedir.

Başaran (2007) tarafından yapılan “Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmada okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farka bakıldığında ise öğrencilerin lise türleri meslek lisesi, anadolu lisesi ve düz lise şeklinde gruplandırıldığında saldırganlık düzeyleri saldırganlık puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada meslek liselerinde okuyan öğrenciler, ikinci sırada anadolu lisesinde okuyan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık düzeyi en düşük olan düz liselerde okuyan öğrenciler olduğu görülmüştür.

Ağlamaz (2006) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada okul türlerine göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasındaki farka bakıldığında saldırganlık ölçeği puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin okudukları okul türüne göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada endüstri meslek lisesi, ikinci sırada ticaret meslek lisesi, üçüncü sırada turizm otelcilik meslek lisesi, dördüncü sırada iletişim meslek lisesi, beşinci sırada özel lise, altıncı sırada kız meslek lisesi, yedinci sırada genel lise, sekizinci sırada anadolu lisesi, dokuzuncu sırada anadolu öğretmen lisesi, onuncu sırada sağlık meslek lisesi, onbirinci sırada imam hatip lisesi, onikinci sırada fen lisesinde okuyan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan anadolu güzel sanatlar lisesinde okuyan öğrenciler olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin internet kullanımı ile cinsiyet ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık

ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, erkek öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları kız öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarında daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo: 4.8.). Yapılan diğer çalışmaların sonucu bu bulguyu desteklemektedir.

Ulusoy (2008) tarafından yapılan “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi” isimli çalışmasında bilgisayar ve interneti düzenli olarak kullandığını belirten öğrencilerin saldırganlık puanları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Başaran (2007) tarafından yapılan “Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmada da benzer şekilde öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir fark vardır. Erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyi puan ortalamaları kız öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarından daha yüksektir.

Öztürk (2008) tarafından yapılan “Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada benzer şekilde öğrencilerin cinsiyetlerine göre ortaöğretim 9. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyi puan ortalamalarında cinsiyete göre fark olduğu, ortaöğretim 9. Sınıf erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri puanlarının kız öğrencilere göre yüksek olduğu bulunmuştur.

Ağlamaz (2006) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada da benzer şekilde öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir fark vardır. Erkek öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları kız öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarından daha yüksektir. Bu bulgulara göre saldırganlık düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumlarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.10.). Öğrencilerin sigara ve alkol kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek

olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada alkol kullanan, ikinci sırada sigara ve alkol kullanan, üçüncü sırada sigara kullanan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan hiçbirini kullanmayan öğrenciler olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.9.).

Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmamasına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmamasına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmamasına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, evinde bilgisayar olan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo: 4.12.). Yapılan araştırmaların ve çalışmaların sonuçları ile elde edilen bulgu benzerlik göstermektedir.

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan “Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011” isimli araştırmada katılımcıların yarısından fazlası (%60.8) her gün, neredeyse her gün bilgisayar kullanırken, %28.3’ü haftada en az bir kere bilgisayar kullanmaktadır. Selvi (2009) tarafından yapılan “Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Düzeyi” isimli çalışmada öğrencilerin evinde bilgisayar olup olmama durumlarına göre internet kullanım düzeylerine bakıldığında, evlerinde bilgisayar olan öğrencilerin internet kullanım düzeyleri bilgisayarı olmayan öğrencilere göre daha yüksektir. İstatistiksel olarak da evlerinde bilgisayar olan öğrencilerin interneti kullanma düzeyleri ile evlerinde bilgisayar olmayan öğrencilerin interneti kullanma düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, internet kullanan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları internet kullanmayan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo: 4.13.).

Günüç (2009) tarafından yapılan “İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” isimli çalışmada bireylerin yarısından fazlasının evinde internetinin

olduğu ancak evde internet var olması ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir. TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan “Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011” isimli araştırmada katılımcıların yarısından fazlası (%59.3) her gün, neredeyse her gün interneti kullanırken, %29.2’si haftada en az bir kere interneti kullanmaktadır. Ve yaş grupları itibarıyla internet kullanım durumlarına (2010) bakıldığında internet kullanan bireylerin %62.9’unu 16-24 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır.

Öğrencilerin internet kullanım yerine göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internet kullanım yerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.15.). Öğrencilerin internet kullanım yerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada internet kafe de interneti kullanan öğrenciler, ikinci sırada evde interneti kullanan öğrenciler, üçüncü sırada diğer yerlerde interneti kullanan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan okulda interneti kullanan öğrencilerin olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.14.).

Yıldız (2010) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinde Problemlerle İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki” isimli çalışmada lise öğrencilerinin internete bağlandıkları yere göre problemlerle internet kullanımını düzeyleri incelendiğinde internete evden bağlananlarda, internetin olumsuz sonuçları ve aşırı kullanım alt ölçekleri ve genel ölçek puan ortalamasının, internet kafeden bağlananlarda sosyal fayda alt ölçek puan ortalamasının yüksek olduğu bulunmuş ve internete bağlanılan yer ile alt ölçekler ve genel ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Ulusoy (2008) tarafından yapılan “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi” isimli çalışmada ergenlerin bilişim teknolojilerini kullanım yeri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Fakat Yükselgün (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmada öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlara baktığımızda, interneti internet kafelerde kullanan öğrencilerin en yüksek puanı aldığını görüyoruz, bunu sırasıyla diğer yerlerde kullanan öğrenciler, evde kullanan öğrenciler ve okulda

kullanan öğrenciler izlemektedir. Öğrencilerin interneti kullandıkları ortama göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir.

Öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandığı açısından saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandığına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.18.).

Öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandığına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada arkadaş edinmek amacıyla kullanan öğrenciler, ikinci sırada internette sörf yapmak amacıyla kullanan öğrenciler, üçüncü sırada oyun oynamak amacıyla kullanan öğrenciler, dördüncü sırada iletişim kurmak amacıyla kullanan öğrenciler, beşinci sırada diğer amaçlarla kullanan öğrenciler, altıncı sırada film izlemek amacıyla kullanan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan okulla ilgili araştırma yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.17.).

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan “Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011” isimli araştırmada ülkemizde bireylerin interneti kullanım amaçları yıllar itibarıyla çok fazla değişiklik göstermemektedir. 2010 yılında internet kullanıcılarının kullanım amaçlarına bakıldığında e-posta gönderme ile sohbet odalarına, haber gruplarına veya çevrimiçi tartışma forumlarına mesaj iletme işlemlerinin en çok gerçekleştirilen faaliyetler olduğu görülmektedir. En çok talep edilen diğer hizmetler arasında internet üzerinden haber, gazete ya da dergi okuma ile mal ve hizmetler hakkında bilgi arama bulunmaktadır.

Makas (2008) tarafından yapılan “Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum İle İlişkisi” isimli araştırmada öğrencilerin internette gerçekleştirdikleri etkinliklerden; bilgi aramak, e-posta kullanmak ve chat yapmak, online oyun oynamak öncelikli etkinlikler olarak belirlenmiştir.

Yükselgün (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlara göre chat hizmetlerinden yararlanan öğrencilerin diğer hizmetlerden yararlanan öğrencilere göre saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Chat hizmetinden

faydalanan öğrencileri sırası ile görüntü ve ses paylaşım hizmetlerinden faydalanan öğrenciler, herhangi bir internet hizmetinden faydalanmayan öğrenciler ve e-posta kullanan öğrenciler izlemektedir. Öğrencilerin kullandıkları internet hizmetine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde, farklı internet hizmeti kullanan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Yücel (2009) tarafından yapılan “Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi” isimli çalışmada ergenlerin internet kullanım amaçları ile ergenlerin akran ilişkileri ölçeği toplam puan ortalaması arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemli olduğu fakat akran ilişkileri ölçeği alt boyutları arasındaki farkın ise istatistiksel açıdan önemli olmadığı saptanmıştır.

Gençer (2011) tarafından yapılan “Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi” isimli araştırmada öğrencilerin başat internet kullanım amaçlarının bağımlılık durumlarında farklılıklara neden olabileceği sonucu elde edilmiştir. Bağımlı olan 36 öğrencinin 16’sı en çok eğlence ve 17’si en çok iletişim amacıyla internet kullanmaktadır. 2’si araştırma ve bilgilenme için ve 1’i de ticaret amaçlı kullanmaktadır. Bu da bize bağımlı öğrencilerin %91,6’sının en çok eğlence ve iletişim amaçlı internete girdiğini göstermektedir. Bunu da %5,6 oranla araştırma ve bilgilenme amacıyla kullanım takip etmektedir. Ticaret amaçlı kullanım ise i%2,8’lik dilimi oluşturmaktadır. Bu bulgular iletişim ve eğlence amaçlı internet kullanımının öğrencilerde internet bağımlılığı gelişmesinde etkili olabileceğini göstermektedir. Son olarak öğrencilerin başat internet kullanma amaçları ile internet bağımlılık durumları arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiş ve istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

Yıldız (2010) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki” isimli çalışmasında öğrencilerin internet kullanım amaçlarına göre problemlı internet kullanım ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları karşılaştırıldığında sohbet, oyun, program yükleme, ödev, araştırma amacıyla internetin kullanımı ile internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda, aşırı kullanım ve genel ölçek puan ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır. Gruplar karşılaştırıldığında sohbet, oyun ve program yükleme amacıyla interneti kullanan öğrencilerde tüm alt ölçek ve genel

ölçek puan ortalamalarının yüksek olduğu, ödev ve araştırma amacıyla kullananlarda alt ölçek ve genel ölçek puan ortalamalarının düşük olduğu belirlenmiştir. İnterneti müzik dinleme ve e-posta amacıyla kullananlarla aşırı kullanım alt ölçeği ve genel ölçek puan ortalamasının, alışveriş için kullananlarda genel ölçek puan ortalamasının yüksek olduğu, farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Yapılan çalışmaların sonuçları bu bulguyu desteklemektedir.

Öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.21.). Öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada 16 saat ve üzeri kullanan öğrenciler, ikinci sırada 10-15 saat arası kullanan öğrenciler, üçüncü sırada 5-9 saat arası kullananlar ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan 4 saat ve altı kullanan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.20.).

Yıldız (2010) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinde Problemlerli İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki” isimli çalışmasında öğrencilerin internet kullanım süresine göre problemlerli internet kullanım ölçeği ve alt ölçeklerinden aldığı puan ortalamaları karşılaştırıldığında internet kullanım süresi arttıkça genel ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının arttığı görülmektedir. İnterneti 5 saatten fazla kullananlarda alt ölçek ve genel ölçek puan ortalamaları yüksek olmakla birlikte günlük internet kullanım süresiyle internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda, aşırı kullanım ve genel ölçek puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Yükselgün (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, saldırganlık ölçeğinden en düşük puan ortalamasını bir saatten az kullanan öğrencilerin aldığı gözlenmiştir. Daha sonra sırası ile bir iki saat kullanan öğrenciler, üç dört saat kullanan öğrenciler ve beş saatten fazla kullanan öğrenciler gelmektedir. Öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları

puanlar değerlendirildiğinde öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların farklılaşmadığı ortaya çıkmaktadır.

Ulusoy (2008) tarafından yapılan “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi” isimli çalışmasında ergenlerin bilişim teknolojilerini kullanım süresi ile saldırganlık arasındaki ilişkiye bakıldığında bilişim teknolojileri kullanım süresi ile saldırganlık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Hiç bilgisayar ve internet kullanmadığını söyleyen ergenlerin düşük saldırganlık düzeyine, 20 saat ve üzeri internet ve bilgisayar kullandığını söyleyen ergenlerin yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Yapılan çalışmaların sonuçları bu bulguyu desteklemektedir.

Öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.24.). Öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada interneti istediği zaman kullanan öğrenciler, ikinci sırada interneti hafta sonu kullanan öğrenciler, üçüncü sırada interneti boş zamanlarında kullanan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan interneti hafta içi kullanan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.23.).

Yükselgün (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında öğrencilerin interneti kullanma zamanlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde saldırganlık ölçeğinden en yüksek puan ortalamasını interneti akşamları kullandığını söyleyen öğrenciler almıştır. Onları sırası ile interneti canı sıkıldıkça kullanan öğrenciler, interneti hafta sonları kullanan öğrenciler ve interneti boş zamanlarında kullanan öğrenciler izlemektedir. Öğrencilerin internet kullanım zamanlarına göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir.

Yıldız (2010) tarafından yapılan “Lise Öğrencilerinde Problemlerle İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki” isimli çalışmasında öğrencilerin internete bağlanılan zaman dilimine göre problemlerle internet kullanım ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları

karşılaştırıldığında internete bağlanılan zaman dilimi ile internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda, aşırı kullanım ve genel ölçek puan ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır. İnternete bağlanırken belli bir zaman dilimi belirtmeyen, diğer yani canım istediğinde, rastgele zamanlarda seçeneğini belirten öğrencilerde alt ölçek ve genel ölçek puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların sonuçları bu bulguyu desteklemektedir.

Öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendikleri ile saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.27.). Öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada kendi kendine öğrenen öğrenciler, ikinci sırada arkadaşlarından öğrenen öğrenciler, üçüncü sırada ailesinden öğrenen öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan internet kullanmayı okuldan öğrenen öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.26.).

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yapılan “Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011” isimli araştırmada bilgisayar ve internet kullanıcıları arasında kullanma yetkinliğinin nasıl kazanıldığı incelendiğinde, bilgisayar kullanıcılarının %69.7’sinin hiçbir kursa katılmadığı dolayısıyla kursların bu yetkinliği kazanmada sıkça kullanılan bir araç olmadığı görülmekte ve bireylerin yetkinliklerini iş, okul ve arkadaş çevrelerinden aldıkları yardımlar veya kendi çabaları ile kazandıkları anlaşılmaktadır. Karadal (2009) tarafından yapılan “Kitle İletişim Araçlarından İnternetin Silifke Ortaöğretim Gençliği Üzerindeki Etkisi” isimli 480 örneklemlili araştırmasında öğrencilerin üçte bire yakını (%29’u) internet ile ilk kez okulda tanışmışlardır. İkinci sırada ise %22,9’luk bir oran ile internet kafelerde tanışanlar takip etmektedirler. Aynı zamanda bu oranlar günümüzde internetin kullanıldığı en önemli iki mekanı işaret etmektedir.

Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet siteleri ile saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.30.). Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada sohbet sitelerini

kullanan öğrenciler, ikinci sırada diğer siteleri kullanan öğrenciler, üçüncü sırada eğlence oyun sitelerini kullanan öğrenciler, dördüncü sırada haber sitelerini kullanan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan genel olarak eğitim sitelerini kullanan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.29.).

Makas (2008) tarafından yapılan “Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum İle İlişkisi” isimli araştırmada erkeklerin kızlara göre arkadaş bulma sitelerine ve facebook’a daha fazla girdikleri, belirlenmiştir. Arkadaş bulma sitelerine ve facebook’a daha fazla girmenin sosyo ekonomik durumdan bağımsız olduğu belirlenmiştir. Yükselgün (2008) tarafından yapılan “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları internet sitesine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde ölçekten en yüksek puanı aklıma hangi site gelirse kullanıyorum diyen öğrenciler almıştır. Bunu sırası ile eğlence ve oyun sitelerini tercih eden öğrenciler, sohbet sitelerini tercih eden öğrenciler, eğitim sitelerini tercih eden öğrenciler, haber sitelerini tercih eden öğrenciler ve arama motorları sitelerini tercih eden öğrenciler izlemektedir. Öğrencilerin kullandıkları internet sitelerine göre saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.33.). Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada savaş ve strateji oyunları oynayan öğrenciler, ikinci sırada spor ve yarış oyunları oynayan öğrenciler, üçüncü sırada macera oyunları oynayan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan zeka ve mantık oyunları oynayan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.32.).

Ulusoy (2008) tarafından yapılan “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi” isimli çalışmasında ergenlerin oynadıkları bilgisayar oyunu türüne göre tercih edilen bilgisayar oyunu türü ile saldırganlık

düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Dört kategori olarak belirlenen bilgisayar oyunu türleri saldırganlık ortalamaları arasındaki farka bakıldığında, 2 kategoride anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bilgisayar oyun türünde ilk tercih olarak savaş ve strateji oyunları tercih ettiğini söyleyen öğrencilerin saldırganlık puanları ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Bilgisayar oyun türlerinden hiçbirini oynamadığını söyleyen öğrencilerin saldırganlık ortalamaları düşük çıkmıştır. Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan öğrencilerin saldırganlık ortalamaları karşılaştırılmış ve anlamlı farklılık bulunmuştur. Hiç bilgisayar oyunu oynamadığını söyleyen öğrencilerin saldırganlık düzeyleri daha düşük çıkmıştır.

Kıran (2011) tarafından yapılan “” isimli çalışmada bilgisayar başında geçirilen süre ile şiddet içeren oyunlar ilişkisine bakıldığında, her gün ya da ara sıra şiddet içeren oyunlar oynayanların %60.5’i 2-3 saat aralığı, %14.1’i 4 saat veya daha fazla, %25.4’ü 1 saat veya daha az zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Hiç şiddet oyunu oynamadığını belirtenler ise %47.2’si 1 saat veya daha az, %44.4’ü 2-3 saat aralığı, %8.3’ü 4 saat veya daha fazla bilgisayar başında zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu verilere göre şiddet içeren bilgisayar oyunları oynayan öğrenciler bilgisayar başında daha fazla zaman geçirmektedirler ve sonuçlar istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.36.). Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada sohbet programlarını kullanan öğrenciler, ikinci sırada internette oyun oynayan öğrenciler, üçüncü sırada internet sayfaları arasında gezinen öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan okulla ilgili araştırma yapan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.35.).

Ulusoy (2008) tarafından yapılan “Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi” isimli çalışmada ergenlerin bilişim teknolojilerini kullanım amaçlarına göre saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, internet sayfaları arasında sörf yapmak ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Birinci tercih olarak sayfalar arasında gezinmek olduğunu söyleyen öğrencilerin saldırganlık düzeyleri diğer gruplardan

daha yüksek çıkmıştır. Birinci tercih olarak okulla ilgili araştırmalar yapmak amacıyla bilgisayar ve interneti kullandığını söyleyen öğrencilerin yüksek saldırganlık oranları frekans değerleri daha düşük çıkmıştır. Ancak bilgisayar oyunu oynamak ve sohbet programlarını kullanmayı birinci tercih olarak cevaplayan öğrenciler ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli siteler ile saldırganlık düzeylerine bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre anlamlı bir şekilde değişmektedir (Bkz. Tablo: 4.39.). Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, yüksek olandan düşük olana doğru yapılan sıralamada; birinci sırada erotik ve pornografi içeren görüntü veya oyunlarla karşılaşan öğrenciler, ikinci sırada argo (kötü söz) içeren görüntü veya oyunlarla karşılaşan öğrenciler, üçüncü sırada saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunlarla karşılaşan öğrenciler ve bu kategori içerisinde saldırganlık ölçeği puan ortalaması en düşük olan internette olumsuz içerikli sitelerin hiçbiri ile karşılaşmayan öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür (Bkz. Tablo: 4.38.).

ASAGEM'in İnternet Kullanımı ve Aile adlı araştırmasına göre aile bireylerinin internette güvenlik ve etik açısından karşılaşılan en önemli sorunun, virüs yazılımları ve şiddet, terör ve pornografi gibi içeriklerle istek dışında karşılaşılması, en az görülen sorunun ise kişisel bilgilerin, bireylerin izni olmadan internette yayımlanması ve bunların paylaşılması nedeniyle maddi ve manevi zarara uğranması olduğu da sonuçlar arasında yer almaktadır (ASAGEM, 2008).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem alan çalışanları için hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

SONUÇLAR

Araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir. Araştırma bulgularına göre;

*Öğrencileri okul türü ve internet kullanımı ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat öğrencilerin okudukları okul türüne göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin internet kullanımı ile cinsiyet ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, erkek öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları kız öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarında daha yüksek olduğu görülmektedir.

*Öğrencilerin sigara veya alkol kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmamasına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Öğrencilerin evlerinde bilgisayarın var olup olmamasına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, evinde bilgisayar olan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

*Öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları anlamlı bir şekilde değişmektedir. Öğrencilerin internet kullanım durumlarına göre saldırganlık ölçeği puan ortalamaları dikkate alındığında, internet kullanan öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları internet kullanmayan

öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

*Öğrencilerin internet kullanım yerine göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internet kullanım yerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandığı açısından saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti en çok ne amaçla kullandığına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin bir hafta içerisinde interneti kullanım sürelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin interneti kullanım zamanlarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendikleri ile saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internet kullanmayı nasıl öğrendiklerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet siteleri ile saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin genel olarak kullandıkları internet sitelerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internette oynadıkları oyun türüne göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları öğrencilerin internete girdiklerinde yaptıkları ilk etkinliğe göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

*Öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli siteler ile saldırganlık düzeylerine bulgulara bakıldığında öğrencilerin saldırganlık ölçeği puan ortalamaları

öğrencilerin internette karşılaştıkları olumsuz içerikli sitelere göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

ÖNERİLER

Alanda Çalışanlar İçin Öneriler

*İnternet kullanımı hakkında ailelere bilgilendirme çalışmaları yapılarak, evde kullanımı hızla yaygınlaşan bilgisayar ve internet kullanımının daha bilinçli kullanımı sağlanabilir.

*Eğitimciler tarafından okullarda hoşgörüyeye dayalı eğitim öğretim uygulamalarına yer verilebilir.

*Eğitimciler tarafından okullarda öğrencilere bilinçli internet kullanımı konusunda çalışmalar yapılabilir. Öğrencilere interneti tanıtıcı eğitimler verilebilir.

*Öğrencilerin, aşırı bilgisayar oynamanın ve internet kullanmanın zararları konusunda bilgilendirici toplantılara katılmaları sağlanabilir.

*Ailelerin çocukları ile nitelikli zaman geçirmeleri konusunda görsel, işitsel yayınlar yapılabilir.

*Öğrencilerin internet üzerinde araştırma inceleme alışkanlıklarını geliştirmek için okullarda projeler ve ödevler geliştirilebilir, öğrencilerin bu proje ve ödevleri internet üzerinden geliştirmesi sağlanabilir.

*Öğrencilerin okul ortamında internet erişim olanakları geliştirilmeli ve bilgisayar dersleri dışında da öğrenciler interneti kullanmalıdır.

*Okullarda öğrencilerin internet üzerinden kitap, dergi ve gazete okuma alışkanlıklarını geliştirmek için çalışmalar yapılmalıdır.

*Öğrencilerde belirli aralıklarla problemlerle internet kullanımını saptamaya yönelik taramalar yapılabilir.

*Bu çalışma sonuçlarının Milli Eğitim Müdürlüğü gibi ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşılması internet ortamının denetlenmesi için ilgili kamu kuruluşlarının titizlikle çalışmalarına fayda sağlayacaktır.

Araştırmacılar İçin Öneriler

*Bu araştırma kapsamında demografik özellikler, internet kullanım durumları ve saldırganlık arasındaki ilişki incelenebilir.

*Bilgisayar oyunlarının saldırganlığa etkisi ve internet bağımlılığının ölçülmesi ile ilgili yerli ölçek geliştirme çalışmalarına yer verilebilir.

*Problemlerli internet kullanımının nedenlerine yönelik daha ileri düzeyde ilişki arayıcı çalışmaların yapılması.

*Farklı yaş gruplarında İnternet kullanımının bazı değişkenlere göre incelenmesi yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abalı, O. (2004). *Ergenlik Dönemi ve Sorunları*. 1.Baskı. Epsilon Yayınları. İstanbul.
- AMATEM (2008) *Bilgisayar ve İnternet*. Ankara.
- Anderson, C,A. (1997). *Effects of Violent Movies and Trai Hostility on Hostile Feelings and Aggressive Thoughts*. Aggressive Behavior.
- Arkonaç, S, A. (1998). *Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi* Alfa Yayınları. İstanbul. ss:283
- ASAGEM (2008) *Dijital Oyunlar ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri*.
- Atkinson, R, C. Atkinson, R, L. Smith, E, E. Bem, D, J. Hoeksema, S,N. (2008) *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Alogan, Y.) 2. Baskı. Arkadaş Yayınları. İstanbul. ss.409-417.
- Aydın, Y. (2011). *Liselerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Eğitim ve Öğretimdeki Olumsuz Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Bakırcıoğlu, R. (2002). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları*. Anı Yayıncılık. Ankara. ss:
- Bal, H, Ç. (2001). *Bilgisayar ve İnternet Başlangıçtan İleri Seviyeye Herkes İçin*. 8. Baskı. Akademi Yayınevi. Rize.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. Bilge Yayıncılık ve Eğitim Sağlık Hiz. T.A.Ş. İstanbul
- Barmanbek, B. (2009). *“Dijital Oyun Tasarımı”, Dijital Oyun Rehberi*. Kalkedon Yayınları. İstanbul.
- Başaran, E. (2000). *Eğitim Psikolojisi*. Umut Yayıncılık. İstanbul. ss:140.
- Başaran, C. (2008). *Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Bayraktar, F. ve Gün, Z. (2007). *Incidence And Correlates Of Internet Usage Among Adolescents In North Cyprus*. *Cyberpsychology & Behavior*. Volume 10. Number 2. Page 191-197.
- Bayzan, Ş. ve Özbilen, A. (2011) *Dünyada İnternetin Güvenli Kullanımına Yönelik Uygulama Örnekleri ve Türkiye’de Bilinçlendirme Faaliyetlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler*. 5. International Computer Instructional Symposium, 22-24 September 2001, Fırat University, Elazığ-Türkiye.
- Bilgi, A. (2005). *Bilgisayar Oyunu Oynayan ve Oynamayan İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Depresyon ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Binark, M. ve Kılıçbay, B. (2004). *İnternet, Toplum, Kültür*. Epos Yayınları. Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. 15. Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Çilek, T. ve Karaaslan, E. (2009). *İnternet Toplumu Oluşum Süreci*. <http://inet-tr.org.tr/inetconf9/bildiri/45.doc>. (01.03.2012)
- Çileli, M. (1987). “*Ergenlikte Ahlak Gelişimi*”, *Ergenlik Psikolojisi*. (Ed. Onur, B.). Hacettepe Taş Kitapçılık. Ankara. ss.273-277.
- Dede, M, B. (2004). *İnternet*. 1. Baskı. İnsan Yay. İstanbul.
- Demirkan, B. (2011). *Çocuk Bilgisayar ve İnternet*, ss.1-3, (<http://www.durupsikolojimerkezi.com/cocuk-bilgisayar-veinternet> (29.11.2011)).
- Dervent, F. (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Dilekmen, M. (2005). *Başarı ve Saldırganlık Gereksinimi*. Araştırma Yayınları. Ankara.
- Dinç, M. (2010). *İnternet Bağımlılığı*. Ferfir Yayınları. İstanbul.
- Doğan, İ. (2004). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. 6.Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, ss.333-344.

- Doruk, D. (2007). *Öğrenme İsteksizliğinin İnternet Kullanımıyla İlişkilendirilmesi Ergen Boyutunda*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. Sistem Yayıncılık. İstanbul. ss:21.
- Dönmez, A. (1994). *Eğer Hitler İsteseydi, Sosyal Psikoloji Yazıları*. 1. Basım. Gündoğan Yayın. Ankara. ss:13.
- Durmuş, A. (2007). *Eyvah! Çocuğum Bilgisayar Kullanıyor*. Nesil Yayınları. İstanbul. ss: 82
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. 1.Basım. Bilgi Yayınevi. İstanbul. ss.15
- Erden, M ve Akman, Y. (2000). *Gelişim Öğrenme - Öğretme Eğitim Psikolojisi*. Arkadaş Yayınevi, Ankara, ss. 21-39.
- Eroğlu, S, E. (2009). *Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırılmalı Bir Çalışma*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Eroğlu, F. (2011). *Davranış Bilimleri*. 11.Baskı. Beta Yayıncılık. İstanbul.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız Gelişim ve Öğrenme*. Eser Matbaası. Samsun. ss.135
- Esen, E. (2010). *Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko Sosyal Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Feldman, R. S. (1993), *Understanding Psycholog*. New York: McGraw-Hill Companies.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri I. Kitap*. (Çev. Alpagut, Ş.). 2. Basım. Payel Yayınları. İstanbul.
- Fromm, E. (1995). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri II. Kitap*. (Çev. Alpagut, Ş.). 2. Basım. Payel Yayınları. İstanbul.
- Gallatin, J. (1995). Ergenlik kuramları. J.F. Adams (Ed) Ergenliği anlamak (49-80) (Çev. Nermin Çelen) B. Onur (Ed.). Ankara: İmge Yayınevi
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Onur, B. (Yay. Haz.), 7. Baskı, İmge Kitabevi. Ankara.

- Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Geçtan, E. (2008). *Psikanaliz ve Sonrası*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Gençer, S. L. (2011). *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Isparta.
- Gülcü, A. ve Alan, M, A. (2003). *Bilgisayarın Temelleri ve İnternet Rehberi*. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Güney, S. (2008). *Davranış Bilimleri*. 4. Basım. Nobel Yay. Ankara. ss:38
- Günöz, H. (1986). *Normal Ergenlik Gelişimi ve Ergenlikte Gecikme*. Kervan Kitapçılık. İstanbul.
- Günüç, S.(2009). *İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van.
- Gürcan, N. (2010). *Ergenlerin Problemlili İnternet Kullanımları İle Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Gürüz, D. (1993). *Halkla İlişkiler Teknikleri*. E.Ü.İletişim Yayınları. İzmir. ss:33.
- Horney, K. (2006). *Kendi Kendine Psikanaliz*. Öteki Yayınevi. İstanbul. ss.37,38.
- Haltz, P. ve Appel, M. (2011). *Internet Use And Video Gaming Predict Problem Behavior In Early Adolescence*. Journal Adolescence. Volume 34. Issue 1. Page 49-58.
- Işık, M. (2000). *İletişimden Kitle İletişimine*. S.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları. Konya. ss:36-37.
- İçel, K. (2001). *Kitle Haberleşme Hukuku*. 5. Basım. Bata Yay. İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni İnsan ve İnsanlar*. 10.Baskı, Evrim Yayınevi. İstanbul. ss.348-356.
- Karadağ, L. (2010). *İnternet Sizi Bekliyor Ailenizin İnternet Kılavuzu*. Bzd Yayın ve İletişim Hiz. İstanbul.

- Karadal, Ö. (2009). *Kitle İletişim Araçlarından İnternetin Silifke Ortaöğretim Gençliği Üzerindeki Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- Karahan, T.F. ve Sardoğan, M, E. (1994), *Psikolojik Danışma Kuramları*. Birsen Yayınevi. İstanbul.
- Kormas, G. vd. (2011). *Risk Factors Psychosocial Characteristics Of Potential Problematic And Problematic Internet Use Among Adolescents*. Kormas et al. BMC Public Health. (<http://www.biomedcentral.com/1471-2458/11/595>).
- Kelleci, M. (2008). *İnternet, Cep Telefonu, Bilgisayar Oyunlarının Çocuk ve Gençlerin Ruh Sağlığına Etkileri*.TAF Preventive Medicine Bulletin; 7(3): 253-256.
- Kılıççı, Y. (1992). *Okulda Ruh Sağlığı*. Şafak Matbaacılık. Ankara.
- Kıran, Ö. (2011) *Şiddet İçeren Bilgisayar Oyunlarının Ortaöğretim Gençliği Üzerindeki Etkileri Samsun Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Koptagel-İlal, G. (1991). *Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri*. Güneş Kitabevi, Ankara, ss. 89-102.
- Köknel, Ö. (1979). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. Cem Yayınevi. İstanbul. ss.31.
- Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. 3. Basım. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- Köknel, Ö. (1988). *Çağımızın Hastalığı Stres*. Milliyet Gazetesi Yayınları. İstanbul. ss:236.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet* 2. Baskı. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- Köroğlu, E. (2007). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı DSM-IV-TR*.2.Cilt. 4.Baskı. HYB Basım Yayın. Ankara.
- Kula, E. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi*. 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Kuru, E. (2000). *Sporda Psikoloji*. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi. Ankara.
- Kurtaran, G. T. (2008). *İnternet Bağımlılığını Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Kuzu, A. (Ekim – Kasım – Aralık 2011). *İnternet*. Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi. Cilt:7. Sayı:27. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara. ss: 9-33.
- Kuzucu, Y. (2008). *Küçükler İçin Büyüklere Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara ss:185-203.
- Lin, C. H. ve Yu, S. F. (2008). *Adolescent Internet Usage In Taiwan: Exploring Gender Differences*. Adolescence. Volume 43. Number 170. Page 317-331.
- Makas, Y. (2008). *Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.25.
- Ma, H. K. vd. (2011). *The Relation Of Internet Use To Prosocial And Antisocial Behavior In Chinese Adolescents*. Cyberpsychology, Behavior And Social Networkig. Volume 14. Number 3.
- Milliyetçi, Ö. (2008). *Mesleki ve Teknik Eğitim Veren Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin İnternete Yönelik Tutumları İle Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Şişli İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Michele, L. Ybarra, M. P. H. (2004). *Linkages Between Depressive Symptomatology and Internet Harassment Among Young Regular Internet Users*. Cyberpsychology & Behavior. Volume 7. Number 2. Page 247-257.
- Morgan, C, T. (1984). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Arıcı, H. ve diğ.) Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları:1. Ankara.
- Nar, E. (2005). *Anne Baba ve Öğretmenim Beni Anlayın*. Babıali Kültür Yayıncılığı. İstanbul.
- Nalçaoğlu, H. (2003). *Medya ve Toplum İlişkisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve* (Der. Alankuş, S.). *Medya ve Toplum*. IPS İletişim Vakfı Yayın. İstanbul. ss:44.
- Neyzi, O. ve Günöz, H. (1989). *Büyüme ve Gelişme Bozuklukları*. Pediatri 1. Nobel Tıp Kitabevi. İstanbul.

- Odabaşı, H. F. Kabakçı, I. ve Çoklar, A. N. (2007). *İnternet, Çocuk ve Aile*. 2. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Önür, N. (2001). *Küresel Kültürlerin Yerel Dönüşümünde Televizyon. Üç köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi. Güz 11. Ankara.
- Özbay, H ve Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. İletişim Yayıncılık A.Ş. İstanbul.
- Özgün, F. (2011) *İnternet Bağımlısı Olan ve Olmayan Ergenlerde Mizaç Özellikleri ve Psikiyatrik Semptomların Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Özgül, İ, E. (2009) *Evlilik ve Aile Terapisi*. 2. Baskı. PDR Yayınları. Ankara.
- Öztürk, N. (2008). *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Saygılı, S. (2002). *Ergenlik Sorunları Anne Babalar Gençlere Nasıl Davranmalı*. Elit Yayınları. İstanbul.
- Saygılı, S. (2002). *Ergenlik Sorunları*. Elit Yayınları, İstanbul, ss.13-28.
- Selvi, H. (2009) *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanım Düzeyi Adapazarı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Sönmez, M. (2003). *Filler ve Çimenler*. İletişim Yayınları. İstanbul. ss:30.
- Şahin, H, M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. 1. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.
- Şükri, A. (2007). *Suçlu Çocukların Türkiye Profili*, (Solak, A. Edt.). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*. Hegem Yay. Ankara. ss: 306.
- T.C. Başbakanlık. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM). (2008). *İnternet Kullanımı ve Aile*. İsmat Matbaacılık. Ankara.
- T.C. Başbakanlık. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2011). *Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011*. DPT Yayın No. 2826. Ankara.
- Turan, S. (2008). *İnternet Ağında Çocuğum*. Gül Yurdu Yayınları. İzmir.
- Tüzün, Ü. (2002) *Gelişen İletişim Araçlarının Çocuk ve Gençlerin Etkileşimi Üzerine Etkisi*. *Düşünen Adam*; 15(1):46-50.
- Uludoğan, M. (2002). *Eğitimde Bilgisayar Okur Yazarlığı Bilgisayara Giriş*. Atlas Yayın Dağıtım. İstanbul.

- Ulusoy, O. (2008). *Ergenlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Saldırganlık İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Wei, R. (2007). *Effects Of Playing Violent Videogames on Chinese Adolescents' Pro-Violence Attitudes, Attitudes Toward Others, And Aggressive Behavior*. *Cyberpsychology & Behavior*. Volume 10. Number 3. Page 371-380.
- Wells, M. ve Mitchell, K. (2008). *How Do High Risk Youth Use The Internet? Characteristics and Implications For Prevention*. *Child Maltreatment*. Volume 13. Issue 3. Page 227-234.
- Yanbastı, G. (1990). 'Kişilik Kuramları', Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir. ss.53
- Yavuzer, H. (1982). *Çocuk ve Suç*. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul.
- Yavuzer, H. (2002). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. 22. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2004). *Yaygın Anne Baba Tutumları*. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Yeğen, B. (2008). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yen, J. Y. vd. (2008). *Psychiatric Symptoms In Adolescents With Internet Addiction: Comparison With Substance Use*. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 62:9-16.
- Yıldız, İ. (2010) *Lise Öğrencilerinde Problemler İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- Yıldız, İ. (2010) *Lise Öğrencilerinde Problemler İnternet Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- Yılmaz, S. (2006). *İnternet ve İnternet Kafelerin İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerine Etkileri (İstanbul Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss.13.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. 27. Baskı. Özgür Yayınları. İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. 7. Basım. Özgür Yayınları. İstanbul.

- Yörükoğlu, A. (2007). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. 13. Basım. Özgür Yayınları. İstanbul.
- Yücel, N. (2009) Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yükselgün, Y. (2008). *İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.

EKLER

EK A. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

EK A.1. İNTERNET KULLANIM DURUMLARI ANKETİ

SEVGİLİ ÖĞRENCİLER;

Bu anket bir tez çalışması kapsamında yapılan bir araştırmadır. Bu araştırmamız da internet kullanımı ve saldırganlık düzeyi ile ilgili bilgi edinmek için sizlerin deneyimlerinden yararlanmak istemekteyiz. Anket ve ölçeklere vereceğiniz doğru ve samimi cevaplar bu araştırmanın güvenilirliğine ve geçerliliğine katkı sağlayacaktır. **Hiçbir sorunun doğru ya da yanlış cevabı yoktur.** Bütün soruları cevaplayınız. Lütfen soruları okuyup sizce önemli olan seçeneği (x) işareti koyarak ya da karalayarak işaretleyiniz. **İsminizi yazmanıza gerek yoktur, kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece bu araştırma için kullanılacaktır.**

Zaman ayırdığınız için ve katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Nuri ERDEMİR
Gaziantep Üniversitesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD
Yüksek Lisans Öğrencisi

Okulunuz:

Sınıfınız:

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: ()Kız ()Erkek

1) Ailenizin aylık geliri:

A) 499TL - altı

B) 500TL - 999TL arası

C) 1000TL - 1999TL arası

D) 2000TL - üzeri

2) Annenizin eğitim durumu:

A) Okur yazar değil

B) Okur yazar

C) İlkokul

D) Ortaokul

E) Lise

F) Üniversite

3) Babanızın eğitim durumu:

A) Okur yazar değil

B) Okur yazar

C) İlkokul

D) Ortaokul

E) Lise

F) Üniversite

4) Dershaneye gidiyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

5) Ailenizden düzenli harçlık alıyor musunuz?

- A) Günlük harçlık alırım
- B) Haftalık harçlık alırım
- C) Aylık harçlık alırım
- D) Gerekli olduğu zaman alırım
- E) Harçlık almıyorum

6) Sigara veya alkol kullanıyor musunuz?

- A) Sigara
- B) Alkol
- C) Sigara ve alkol
- D) Hiçbiri

7) Evinizde bilgisayar var mı?

- A) Evet
- B) Hayır

8) İnternet kullanıyor musunuz? (İnternet kullanmıyorsanız diğer soruları cevaplandırmayınız.)

- A) Evet
- B) Hayır

9) İnterneti en çok nerede kullanıyorsunuz?

- A) Evde
- B) Okulda
- C) İnternet kafede
- D) Diğer yerlerde

10) İnterneti en çok ne amaçla kullanıyorsunuz?

- A) Derslerle ilgili araştırmalar yapmak
- B) Oyun oynamak
- C) İnternette sörf yapmak
- D) Arkadaş edinmek
- E) Film izlemek
- F) İletişim kurmak
- G) Diğer

11) Ne tür sohbet siteleri kullanıyorsunuz?

- A) Facebook
- B) Twitter
- C) Mynet
- D) Msn
- E) Diğer

12) Bir haftada ortalama kaç saat internete giriyorsunuz?

- A) 4 saat ve altı
- B) 5-9 saat arası
- C) 10-15 saat arası
- D) 16saat ve üzeri

13) Kaç yıldan beri internet kullanıyorsunuz?

- A) 1 yıl ve altı
- B) 2-5 yıl arası
- C) 6-9 yıl arası
- D) 10 yıl ve üzeri

14) İnterneti daha çok ne zaman kullanıyorsunuz?

- A) Hafta içi B) Hafta sonu
C) İstedğim zaman D) Boş zamanlarımda

15) İnternet kullanmayı nasıl öğrendiniz?

- A) Ailemden B) Arkadaşımdan
C) Kendi kendime D) Okuldan

16) Genel olarak hangi internet sitelerini kullanıyorsunuz?

- A) Sohbet siteleri B) Eğlence oyun siteleri C) Haber siteleri
D) Eğitim siteleri E) Diğer siteler

17) İnternette en fazla oynadığımız oyunu işaretleyiniz? (İnternette oyun oynamıyorsanız bu soruyu boş bırakınız)

- A) Savaş ve strateji oyunları B) Spor ve yarış oyunları
C) Zeka ve mantık oyunları D) Macera oyunları

18) İnternete girdiğinizde yaptığımız ilk etkinliği işaretleyiniz?

- A) Sohbet programlarını kullanmak
B) Okulla ilgili araştırmalar yapmak
C) İnternette oyun oynamak
D) İnternet sayfaları arasında gezinmek

19) İnternet kullanımı konusunda ailenizin koyduğu kurallar var mı?

- A) Evet, var B) Hayır, yok

20) İnternette olumsuz içerikli sitelerden en çok hangisiyle karşılaşıyorsunuz?

- A) Saldırganlık ve şiddet içeren görüntü veya oyunlarla karşılaşıyorum.
B) Erotik ve pornografik içerikli görüntü veya oyunlarla karşılaşıyorum.
C) Argo (kötü söz) içeren görüntü veya seslerle karşılaşıyorum.
D) Hiçbiri ile karşılaşmıyorum.

21) İnternet kullanırken bir sorunla karşılaştığınızda bunu nasıl çözüyorsunuz?

- A) Arkadaşıma sorarım. B) Öğretmenime sorarım.
C) Kendim çözerim. D) Evdekilerden yardım isterim.

EK A.2. SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda günlük yaşamla ilgili olabilecek **bazı ifadeler** verilmiştir. Bu ifadeleri dikkatlice okuyunuz ve ifadelerin karşısında size **en uygun olan seçeneği** bularak **işaretleyiniz**.

	Her zaman	Sıklıkla	Ara sıra	Nadiren	Hiç
1.Kendime kazandığım başarı derecesine göre değer veririm.					
2.Kavga ve çatışmadan kaçırım.					
3.Benim görüşlerime zıt olan görüşleri alt etmekten hoşlanırım.					
4.İnsanlar özellikle iyiliksever ve yumuşaktır.					
5.Beni kıran insanların mahvolduğunu görmek isterim.					
6.İnsanları eğitmek için hatalarını cezalandırmak gerekir.					
7.Bana hakaret eden insanı yumruklayıp yere sermek isterim.					
8.Konuşurken karşımdakinin anlamını bilmediğini düşündüğüm kelimeleri kullanmaktan kaçınırım.					
9.İnsanın her durumda kendi çıkarını koruması doğaldır.					
10.Başkalarının görüşümü kabul etmemeleri beni rahatsız etmez.					
11.Bana yapılan her türlü eleştiri kendime duyduğum saygıyı zedeler.					
12.Karşılık göreceğimden emin olmadan sevgimi açığa vurmam.					
13.Davranışlarımda kendi çıkarlarımı ön plana aldığım zamanlar suçluluk duyarım.					
14.Konuşmalarımda küfür kullanırım.					
15.İnsanlar bencil ve acımasızdır.					
16.Başkalarına zarar vermemeye özen gösteririm.					
17.Bir yarışmada kazanamadığım zaman hakkımın yendiği duygusuna kapılırım.					
18.Karşımdakiler üstünlüğümü kabul etmedikleri zaman bozulum.					
19.Gazetelerde özellikle cinayet haberleri okurum.					
20.İnsanların özünde kavgacı ve yıkıcı olma eğiliminin olduğuna inanırım.					
21.Hatalarımı kolay kolay kabul etmem.					
22.Elime geçeni fırlatıp atacak kadar sinirlendiğim olur.					
23.Televizyonda cinayet sahnelerini seyretmekten hoşlanırım.					
24.Karşımdakiler herhangi bir konuda üstünlüğümü kabul etmezlerse buna aldırış etmem.					
25.Sokakta kavga eden insanları gördüğümde ilgiyle seyrederim.					
26.Başkaları görüşümü kabul etmedikleri zaman bozulum.					
27.Beni kıran insanları bağışlamam.					
28.İnsanları eğitmek için iyi davranışları ödüllendirmeli.					
29.İnsanların arada bir yaptıkları haksızlıklar için suçluluk duymalarına gerek yoktur.					
30.Bu dünyada yaşamın tek yolu sert ve acımasız olmaktır.					
31.Biri bana zarar verdiğinde 'öcümü almalıyım' şeklinde düşünürüm.					
32.Kendi görüşlerime zıt görüşleri dinlemekten hoşlanmam.					
33.Elime geçeni atıp kırmak isteyecek kadar öfkelenmediğim olmaz.					

34.Üstünlüğümü kabul eden insanlarla beraber olmaktan hoşlanırım.					
35.Eleştiriye kendimi geliştirmek için fırsat sayıp hoş karşılarım.					
36.Başkalarının anlamını bilmedikleri kelimeleri kullanmaktan hoşlanırım.					
37.Konuşmalarımda küfre yer vermem.					
38.Bir yarışmayı kazanamadığım zaman rakibimin zayıf yanlarını düşünerek avunurum.					
39.Gazetelerde özellikle sanat ve kültür etkinliklerine ilişkin haberleri okurum.					
40.Filmlerdeki cinayet sahnelerine bakmam.					
41.Akıllıca davranmayan kimseler alaya alınmaya mahkûmdur.					
42.Bende hata bulanların gördüğüm hatalarını hemen yüzlerine vururum.					
43.İnsanlara yanıtlamayacaklarını bildiğim sorular sorarım.					
44.Benimle özelliklerim açısından aynı düzeyde olan insanlarla beraber olmak isterim.					
45.Kızdığım insanların kusurlarını bulur, çevremdekilere anlatırım.					

EK B. RESMİ YAZIŞMALAR

T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.27.00.11-311/
Konu : Araştırma İzin Talebi

20.01.2011* 2314

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 13/01/2011 tarih ve 324/19 sayılı yazısı.

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Nuri ERDEMİR'in " Farklı Lise Türlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasına veri oluşturmak amacıyla, İlimiz Şahinbey ve Şehitkamil İlçelerinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere anket uygulamak isteği ilgi yazıda belirtilmektedir.

Bu nedenle; İlimiz Şehitkamil ve Şahinbey İlçelerinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere anket uygulanması, Bakanlığımız Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının 28/02/2007 tarih ve 311/1084 sayılı "Bakanlığımıza Bağlı Okul ve Kurumlarda Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesine" göre Müdürlüğümüz Ar-Ge Bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ali Rıza ERGÜN
Milli Eğitim Müdürü V.

OLUR

20.01/2011

İbrahim YURDAKUL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres : Yeni Valilik Binası 3. Kat Büyükşehir/GAZİANTEP
Ayrıntılı bilgi için irtibat : Şube Müd.Mehmet YAĞCI-Strateji Geliştirme Şefi S.ÇINAR
Telefon : (0342) 231 10 58 - 232 63 77 Fax: (0342) 232 24 10
Email : gaziantepmem@meb.gov.tr
İnternet : http://gaziantep.meb.gov.tr - www.gaziantep-meb.gov.tr

T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN

Adı Soyadı	Nuri ERDEMİR
Kurumu / Üniversitesi	Gaziantep Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Gaziantep
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Şehitkamil ve Şahinbey İlçelerindeki Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrenciler
Araştırmanın konusu	Farklı Lise Türünde Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Kullanım Durumları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Var
Veri toplama araçları	Anket Formu (4 Sayfa)
Görüş istenilecek Birim/Birimler	----

KOMİSYON GÖRÜŞÜ

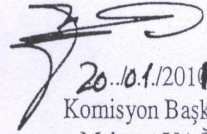
Bu araştırma, "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi" kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu yönergede belirtilen şartları taşıdığı tespit edilmiş ve Gaziantep İli kapsamında adı geçen kurumlarda yapılması uygun görülmüştür.

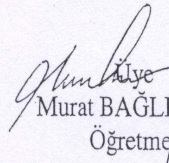
İlgili Yönergenin 5.Maddesinin (o) bendi uyarınca; *Araştırmacı araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmekle yükümlüdür.*

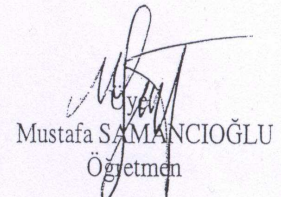
Ayrıca aynı yönergenin (ğ) bendi uyarınca "Tıbbi konu içeren araştırmanın veri toplama araçları için belirlenen örneklem kişiler reşit yaşta ise yazılı onayları, değilse araştırma konusuna ilişkin olası zararlar hakkında veliler bilgilendirilerek yazılı izinleri alınır" ibaresine dayanak olarak; araştırma öncesinde gerekli izinlerin velilerden alınarak saklanması ve bir kopyasının araştırma bitiminde araştırma sonuçlarıyla birlikte Müdürlüğümüze teslim edilmesi gerekmektedir.

Komisyon kararı Oybirliği ile alınmıştır.

KOMİSYON

20.10.1/2011
Komisyon Başkanı
Mehmet YAĞCI
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

Murat BAĞLIBEL
Öğretmen

Mustafa SAMANCIOĞLU
Öğretmen

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı 1985 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladıktan sonra 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışma programında yüksek lisansa kabul edildi. Ocak 2010 tarihinden bu yana Ertuğrulgazi İlköğretim Okulu'nda Psikolojik Danışman olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı evlidir.

VITAE

The researcher was born in Kahramanmaraş in 1985. After the completion of primary and high school education in Kahramanmaraş, he graduated from the Department of Psychological Counseling and Guidance at the Sakarya University in 2009. He was accepted to the Guidance and Psychological Counseling Program in the Department of Educational Science at the Institute of Social Sciences. From January 2010 on, he has been working as a Psychologic Counselor at the Ertuğrulgazi Primary School. The researcher is married.